Dokumenti

KOLIKA JE CENA KOSOVA

Ekonomija: Srpsko-arapska posla

OD JAT-a DO ER SRBIJE I NATRAG

BiH 4,70 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 175 DEN; Crna Gora 2.50 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Greece 3.00 EUR; Austria, Germany 4.00 EUR; Switzerland 6.00 CHF cena 250 RSD

01420 9 770353 802002

VREME

broj 1427

10. maj 2018.

SUKOBI I OSTAVKA

DEKONSTRUKCIJA VLADE

Modì®

JE U MODI!

SVE NAJBOLJE OD JABUKE!

PROIZVEDENO U SRBIJI!

Modi jabuke

VREME
BROJ 1427
10. maj 2018.

04 Rekonstrukcija i druge slike:
Letnje računanje vremena u vladi

07 Zoom: Ekonomija vrbovog klina

10 Ekonomija: Od JAT-a do Er Srbije i natrag

12 Nadomak Hrtkovaca:
Četnički vojvoda i hiljadu i po pandura

13 In memoriam: Zoran Majdin

14 **Ceca u udžbeniku:**
Dobro došli, padeži, na našu malu maskaradu

17 Nuspojave: Kako umlatiti slamu

18 Vojska i politika: Let iznad praznih reči

20 Dokumenti: Kolika je cena Kosova

26 Portret savremenika: Miroljub Petrović

30 Seosko stanovništvo:
Da nam živnu, živnu sela

32 Balkanske migracije:
Do Zapadne Evrope preko Rumunije

KULTURA

36 **Razgovor:**
Tanja Šljivar i Bojan Đorđev

40 Pozorište: Pisoar i režim

42 Intervju: Lešek Moždžer

44 Uspomena: Borislav Radović (1935-2018)

45 TV Manijak: Mala TV Matura

SVET

46 Raskid Iranskog sporazuma:
Nuklearne igrarije

49 Južna Amerika: Ortegina obratnica

54 **Novi antisemitizam:**
Stara mržnja u novom ruhu

MOZAIK

58 Portret savremenika: Igor Kokoškov

60 Navigator: Tehnologija i gastronomija

62 Vreme uživanja: Uravnilovka

Slučaj "Ceca u udžbeniku" izdignut je u javnosti na nivo prvoklasnog skandala i rezultirao najavom ministra prosvete da će sporni stihovi koje peva Svetlana Ražnatović biti izbačeni iz radne sveske za peti razred. U suštini, kad temeljno analiziramo slučaj, materijala za skandal nije ni bilo. Ali zbog nečega se mora cičati i vrištati
PIŠE: JOVANA GLIGORIJEVIĆ

"Ko danas ima prava da govori mladoj ženi kako da živi i šta je za nju dobro a šta nije? Kako se jedna tako 'obična' stvar kao što je ljubavna čežnja pretvara u silu koja je gorivo kapitalizma i potencijalne eksploatacije, kojim se politički manipuliše?"
RAZGOVARALA: SONJA ĆIRIĆ

Desničari mrze muslimane. Muslimani mrze Jevreje. Desničari se tiho raduju antisemitskim napadima muslimana, ali pozivaju Jevreje da se priključe njihovoj borbi protiv islamskih izbeglica. Ko bi rekao da će u Nemačkoj Jevreji ponovo morati da strepe za svoju bezbednost samo zato što su Jevreji
PIŠE: IVAN IVANJI

Na naslovnoj strani: Siniša Mali i Dušan Vujović
Foto: Božidar Petrović/ FoNet

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Kosovska 17, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnici glavnog urednika
Jovana Gligorijević, Momir Turudić

sekretarijat
Jelena Popović

redakcija
Dejan Anastasijević, Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević, Radoslav Ćebić, Sonja Ćirić (kultura), Zora Drčelić, Slobodan Georgijev, Andrej Ivanji (svet), Jelena Jorgačević, Tatjana Jovanović, Zoran Majdin, Radmilo Marković, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Vladimir Milovanović, Marija Janković (foto), Milan Milošević, Teofil Pančić, Saša Rakezić, Mirko Rudić, Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Tatjana Tagirov, Dragan Todorović, Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić, Ljubomir Živkov

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija
Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković, Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić;
lektori: Katarina Pantić, Živana Rašković, Olga Babić;
korektori: Nikola Dragomirović, Ana Ćuk Dragomirović, Stanica Milošević

internet izdanje
www.vreme.com
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa: Rotografika, Subotica
ISSN 0353-8028,
COBISS.SR-ID 16907266

Prenošenje, preuzimanje ili korišćenje tekstova objavljenih u Nedeljniku "Vreme" je zabranjeno. Za svako eventualno korišćenje potrebna je posebna dozvola autora i NP VREME, kao nosioca isključivih imovinskih prava na iskorišćavanje autorskih dela koje su stvorili zaposleni u NP VREME.

DEKONSTRUKCI

Rekonstrukcije vlade će biti, u to nemajte sumnje, rekonstrukcija je uvek na stolu jer o čemu bi se pričalo kad se već pretresu aktuelne godišnjice iz devedesetih, Bljesak, Dobrovoljačka, i usput rehabilituje Vojislav Šešelj u Hrtkovcima? Ima li bolje teme od rekonstrukcije kad se štamparije zamore od svih diplomatskih i nediplomatskih nota sa Hrvatskom, BiH i Kosovom? Rekonstrukcija vlade je samo još jedan "zadatak" u rijalitiju "Srbija" pošto se slegnu sve psovke i čerupanja što zbog stihova iz radne sveske za peti osnovne što zbog gej slikovnice, a sve to da bi se zataškale kompromitujuće fotografije predstavnika "Srpske liste" na zabavi povodom 18 godina od osnivanja Haradinajeve stranke, na kojoj su se "Acini Srbi" veselili i vino pili sa kosovskom političkom elitom. Jer, lepo reče predsednik, prvo treba da se razreši "kosovski čvor"

Foto: Dragan Kujundžić/ Tanjug

IJA VLADE

KO U KLIN, KO U PLOČU: Z. Mihajlović i A. Brnabić

Ana Brnabić nikad nije kazala da joj je najteži dan kao premijerki Vlade Srbije bio onaj u kojem je ubijen Oliver Ivanović. Nije preispitivala svoje premijersko mesto ni kada je čula da je Srbija, prema Eurostatu, zemlja najekstremnijih nejednakosti u Evropi i da čak 80 odsto ljudi u Srbiji sebi ne može da obezbedi dostojan život. Najteži premijerski dan nije joj bio ni onaj kad je pročitala vest da je milion građana Srbije na spiskovima izvršitelja za prinudnu naplatu dugova, uglavnom za komunalne račune, a nije razmišljala o svojoj ostavci ni kad je predsednik Srbije rekao da oni koji nemaju da plate struju ne treba ni da je koriste. Najteži dani za premijerku Brnabić nisu ni oni sa stravičnim slučajevima porodičnog nasilja, jer bi joj onda bezmalo svaki dan u Nemanjinoj 11 bio – najteži. Premijerka Brnabić se nije osetila prozvanom ni kad je predsednik Srbije obrazlagao državne mere za povećanje nataliteta u Srbiji. Nije izgledala kao neko ko bi zatvorio vrata premijerskog kabineta za sobom ni kad smo saznali da je Srbija na listi medijskih sloboda u izveštaju Reportera bez granica pala za deset mesta od prošle godine, sa 66. na 76, što je najveći zabeleženi medijski sunovrat u Evropi...

I bilo bi tu još štošta da se dopiše. Ali ne, ništa od ovoga nije izazvalo premijerku da se požali predsedniku Aleksandru Vučiću na najteži premijerski dan i da razmisli o svojoj ulozi u Vladi Srbije kao što je to bila svađa sa ministrom Nenadom Popovićem u petak, 4. maja, zbog gej slikovnica. U stvari, ne samo sa njim, kako se kasnije ispostavilo, nego i sa ministarkama Zoranom Mihajlović i Jadrankom Joksimović, koje su na sednici vlade ušle u raspravu sa njom, navodno braneći Popovića.

ROKO, ANA I DRUGE TRIČARIJE

Ko dosad nije čuo, Popović je na svom tviter nalogu 2. maja napisao ovako: "U trenutku kada se kao država borimo na sve načine da podržimo rađanje, iz Hrvat-

»

ske nam uvoze gej slikovnice! To pod hitno treba zaustaviti! Moramo da stanemo na put onima koji žele da nas ubede da je u redu da ‚Roko ima dve mame, a Ana dvojicu tata'." Premijerka nije, naime, reagovala odmah, nego dva dana kasnije, uz obrazloženje da je želela da kaže šta ima tim povodom "hladne glave", kako se ona to i inače trudi, da ne bi izgovorila nešto "što ne bi trebalo da se nađe u medijima": "Popović kao ministar bez portfelja zadužen za inovacije, zadužen je da taj Roko i Ana, Stefan ili Miloš, da sva ta deca ostanu u Srbiji, posao mu je da se bavi time da napravi uslove da deca ostanu u našoj zemlji, a ne da se bavi time ko su im roditelji."

I dodala da je Popović pomešao sve teme u svojoj izjavi, natalitetsku politiku države sa seksualnim slobodama, te da je Popović uvredio deo građana koji ga plaćaju da radi svoj posao.

Ispostaviće se, međutim, da se i premijerki pomešalo mnogo toga na sednici vlade i da joj emocije nisu uminule, sudeći bar prema tabloidima koji pozivajući se na neimenovane očevice ovaj slučaj razvlače po medijima baš kao što to čine i sa vestima o eksplicitnom seksu nedeljom popodne u rijaliti programima. Elem, navodno se svađa na sednici vlade i nije dogodila zbog gej slikovnica, nego zato što je premijerka opsovala, valjda joj se smučilo što sve ona mora sama da rešava, pa čak i Popovićeve komentare na Tviteru. Pošto je ukorila Popovića, svi su valjda i dalje bili zgranuti premijerkinim psovanjem u uvodnom delu izlaganja. Jer se još, eto, nije dogodilo da tamo neko opsuje. Ministarka Zorana Mihajlović je potom, navodno, tražila da se ružne reči ne izgovaraju na sednicama vlade jer je to nevaspitano i zajedno sa Jadrankom Joksimović pokušala da zaštiti Popovića od premijerkinih napada. Zvanično, za razliku od Jadranke Joksimović, ministarka Mihajlović nije htela mnogo da priča o raspravi na sednici vlade, sem što je kazala da svako ima pravo na mišljenje, ali treba da ga izloži argumentovano i bez viška emocija. Ministarka Joksimović je, pak, bila rečitija pozivajući se na zakonsku regulativu ove zemlje: "S obzirom na to da sam prvi ministar koji je pre četiri godine prisustvovao Paradi ponosa, da sam prva podržala prava LGBT zajednice dok su se svi drugi sklanjali od te teme, nemam problem da govorim o tome. U ovoj zemlji još nije donet ni zakon o istopolnim brakovima, a ni o usvajanju dece istopolnih partnera. Prema tome, poštujem zakonski okvir ove zemlje i smatram da takve slikovnice nisu primerene."

Posle se sve kao i u svakom dobro izrežiranom rijalitiju sleglo bez većih posledica. Još je jednom rehabilitovana priča o rekonstrukciji vlade, što je izgleda i bio cilj "velike drame" koju je okončao a ko drugi nego predsednik države Aleksandar Vučić. Ukratko, Ana Brnabić je Vučiću ponudila svoju ostavku u četiri oka, a on je to odbio. I u intervjuu koji je dao "Kuriru" za vikend bio je potpuno jasan kad je reč o njegovoj podršci premijerki Brnabić: "Moja poruka biće svima nedvosmislena na zasedanju Predsedništva stranke koje će biti organizovano u narednih desetak dana. Biće jasna poruka – Ana Brnabić ima moju podršku i nemam nikakav problem sa tim ako vam se to ne sviđa. Kome se ne sviđa, u stranci možete da donesete kakvu god hoćete odluku." To je, pojednostavljeno, i njegov odgovor ministarkama Joksimović i Mihajlović.

U VINU JE ISTINA

Ponovo, dakle, mnogo buke ni oko čega. "Rekonstrukcije će biti svakako, ali tek pošto budemo videli kako se odvijaju stvari oko Kosova", rekao je u pomenutom intervjuu predsednik Srbije, zaboravivši da spomene da se situacija bar na kosovskom terenu sasvim dobro razvija posle "terorističkog" (kako je sam govorio) čina hapšenja predsednika Kancelarije za KiM Marka Đurića pre mesec i kusur. Tanjugova vest koja je prošla gotovo nezapaženo u ovdašnjim medijima, o proslavi 18 godina od osnivanja stranke Alijansa za budućnost Kosova Ramuša Haradinaja, u poslednjoj rečenici dala je i dragocenu informaciju da su i predstavnici "Srpske liste" bili gosti na svečanom prijemu. Đorđe Vukadinović je od ove rečenice iz Tanjugove vesti napravio članak na sajtu NSPM sa sve odličnim fotografijama sa proslave iz albanskog lista "Zeri". Potom je na Tviteru pitao zašto ćute SNS botovi s Nebojšom Krstićem na čelu, najuticajnijim među njima, na to što "njihovi, SNS, kosovski čelnici ("Srpska lista") od zla oca i od gore majke, jer niko drugi iole pristojan to nije hteo, grle se i piju sa Haradinajem i Limajem". Elem, zahvaljujući tom malom tviteraškom obračunu Vukadinovića sa Nebojšom Krstićem, deo zainteresovane javnosti uspeo je da sazna ponešto o politici Beograda prema Kosovu. One transparentnije vesti o "pobedi srpske diplomatije", uklanjanju simbola "lažne države Kosovo" u Briselu, služe kao i ostali mejnstrim naslovi za ono što smo

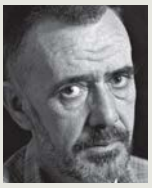

Foto: Tanjug

još devedesetih naučili o propagandi crveno-crne koalicije koja po unapređenoj mustri vlada i danas u Srbiji.

Zato će rekonstrukcije vlade biti, u to nemajte sumnje, rekonstrukcija je uvek na stolu jer o čemu bi se pričalo kad se već pretresu sve aktuelne godišnjice iz devedesetih, Bljesak, Dobrovoljačka, i usput rehabilituje Vojislav Šešelj u Hrtkovcima? Ima li bolje teme od re- »

DRAGOLJUB ŽARKOVIĆ

Ekonomija vrbovog klina: Vujovićeva ostavka i pitanja za budućnost

Siniša Mali je očigledno vešt s parama, o čemu postoje mnogobrojni dokazi, mada bi Mali voleo da ih je manje, odnosno da je manje tih dokaza stiglo do javnosti

Spoljna politika, sva od magle i nadlagivanja, može da bude oslonjena na četiri stuba, u mađioničarskim tačkama može da se žonglira na dve stolice, ali kad vam se privreda okači o jedan klin, to je već opasno.

Kad je Dušan Vujović naslutio da se i taj klin, voljom svevišnje vlasti, klimata i da postaje vrbov klin, dao je neopozivu ostavku i čini mi se da je ona među onima koji vladaju prihvaćena sa izvesnim olakšanjem.

Glasila bliska vlastima pominju da je dojučerašnji ministar finansija bio rukovođen ličnim razlozima, mada u tekstu ostavke piše da su u pitanju porodični, lični i profesionalni razlozi, a ovi poslednji odavno su se mogli naslutiti.

O njegovom odlasku u ovdašnjoj javnosti spekuliše se još od Kopaonik biznis foruma. Predsednik Aleksandar Vučić tada je najavio još jedno dodatno povećanje plata i penzija u toku godine, a tu ideju Vujović nije podržao. Tačnije, rekao je da rast plata i penzija treba da prati rast bruto domaćeg proizvoda (BDP).

I od tada je, kako je neko lepo primetio, svaki njegov javni nastup ličio na oproštajni govor.

Pod Vujovićevom dirigentskom palicom sprovedene su mere finansijske konsolidacije koje, ruku na srce, ne bi bile mogućne bez podrške Aleksandra Vučića i vladajuće stranke, ali je problem u tome što je taj jedini ozbiljan rezultat sada uzdrman gotovo svakodnevnim najavama da nam nikad nije išlo dobro kao što nam sada ide, pa je vreme da se povećaju penzije i plate u javnim službama. Tako je taj klin o kome visi krhka privredna konjuktura postao vrbov klin, a Vujović očigledno misli da rešenje nije u presipanju iz praznog u šuplje.

Nedavno je, u Udruženju korporativnih direktora Srbije – taj detalj nam otkriva Anica Telesković, novinarka "Politike" – ministar finansija povodom zahteva za dodatnim povišicama u toku ove godine rekao da bi to bilo isto kao kada bismo od semenske pšenice umesili hleb i pojeli ga.

Iz istog izvora saznajemo da je u poslednje dve nedelje Vujović javno negodovao protiv te odluke. Na jednom predavanju u Srpskoj akademiji nauka i umetnosti, koje je bilo zatvoreno za javnost, ministar finansija istakao je kako sada svi očekuju da se deli postignuti rezultat.

"Ali ako sada počnemo da ga delimo, vratićemo se tamo odakle smo pre tri godine krenuli", rekao je tada ministar.

Vujović kao dugogodišnje ekspert Svetske banke, gde se, izgleda, vraća nakon ministarske karijere, i s nespornim iskustvom u tranzicionim poslovima, verovatno dobro sagledava da je uspeh u njegovom resoru mršava zaloga privrednog oporavka Srbije i neće da bude saučesnik u udruženom poduhvatu – okretanja ćuraka naopako i olakog trošenja kome je vlast inače sklona posebno pred teške odluke, kao što će biti ona o Kosovu, pa kakva god da bude.

Već duže vreme se kao njegov naslednik na ovoj funkciji spominje aktuelni gradonačelnik Siniša Mali. Formalno, ostavku prvo treba da usvoji vlada, a zatim i poslanici u Skupštini, koji su, vidim, u utorak, prilikom postavljanja poslaničkih pitanja počeli Vujovića da kuju u zvezde i samo još fali da mu predlože da proba da ujedini opoziciju.

Siniša Mali je očigledno vešt s parama, o čemu postoje mnogobrojni dokazi, mada bi Mali voleo da ih je manje, odnosno da je manje tih dokaza stiglo do javnosti. Ali, kao što sam ističe, on će s Vučićem u vatru i vodu. Dobro, nije baš rekao tim rečima, ali na to mu dođe. Oduvek su mi bile sumnjive te ritualne zakletve na vernost vođi, a to je disciplina u kojoj se Vujović nije nešto posebno isticao.

I predsednik Aleksandar Vučić nedavno je nagovestio ovakav epilog oko početka rekonstrukcije Vlade Srbije kada je za američki "Blumberg" rekao da su svi oni koji žele da odu, slobodni da to i urade.

Otvorena vrata za odlazak iz vlade Vujoviću je ostavila i premijerka Ana Brnabić. Ona je nedavno istakla u parlamentu kako je normalno da ako neko ima nekih problema, zdravstvenih, porodičnih ili ne daje sebe u punom kapacitetu, ne bude više član vlade.

Brnabićka se istakla i izjavom da ne bi da licitira oko imena novog ministra finansija, ali gotovo istovremeno je iz Moskve stigla vest da je Aleksandar Vučić siguran da će Srpska napredna stranka podržati imenovanje Siniše Malog na tu funkciju.

Čini mi se da Mali ima velike šanse. ¶

konstrukcije kad se štamparije zamore od svih diplomatskih i nediplomatskih nota sa Hrvatskom, BiH i Kosovom? Rekonstrukcija vlade je samo još jedan "zadatak" u rijalitiju "Srbija" pošto se slegnu sve psovke i čerupanja što zbog stihova iz radne sveske za peti osnovne što zbog gej slikovnice, a sve to da bi se zataškale kompromitujuće fotografije predstavnika "Srpske liste" na zabavi povodom 18 godina od osnivanja Haradinajeve stranke, na kojoj su se "Acini Srbi" veselili i vino pili sa kosovskom političkom elitom. Jer, lepo reče predsednik, prvo treba da se razreši "kosovski čvor".

Vučić je opet počeo da govori o svom "kraju u politici", koji će se dogoditi čim se reši kosovsko pitanje. Ma kakva rekonstrukcija, ovo je predizborna kampanja

LOŠ ZA BEOGRAD, DOBAR ZA SRBIJU

Iz režimskih medija mogli smo da saznamo sve o svečanom dočeku koji su Turci priredili za predsednika Aleksandra Vučića: o turskoj konjici sa srpskom zastavom na čelu, o ispaljivanju plotuna, o Redžepu Tajipu Erdoganu ispred Predsedničke palate u Ankari koji je dočekao Vučića sa počasnim bataljonom garde, o intoniranju dveju himni i obaveznoj smotri koju su obavili predsednici dve zemlje. Za to vreme, vesti o ostavci ministra finansija Dušana Vujovića smušeno su dolazile. Po informacijama s jedne strane, Vujović podnosi ostavku iz potpuno ličnih razloga, tako stoji i u pisanoj ostavci koju je Vujović dostavio premijerki. Prema pisanju lista "Danas" od utorka, 8. maja, još nisu potvrđene informacije da je Vujović ostavku podneo "još prošle nedelje", dakle, u vreme dok su vladu tresli slučajevi "Ceca u radnoj svesci za petake" i slučaj "gej slikovnica". Kako bilo, u utorak, 8. maja kada je pisan ovaj tekst, ostavka Dušana Vujovića je iz premijerkinog kabineta prosleđena Skupštini Srbije i Ana Brnabić ima rok od 15 dana da Skupštini dostavi predlog novog ministra. Čime je rekonstrukcija suštinski otpočela. "Danas" javlja da Vujović nije podneo ostavku samo iz ličnih razloga nego i iz profesionalnih "jer neće da čeka da ga Siniša Mali zameni". Naime, po političkoj čaršiji su se još pre beogradskih izbora razvijale spekulacije po kojoj će Mali i Goran Vesić iz Grada preći u Vladu Srbije odmah po obavljenoj rekonstrukciji u Nemanjinoj 11. Pritom, ostavka Dušana Vujovića i nije neka novost, s obzirom na to da se već izvesno vreme po medijima spominju dvojica ministara koji iz Vlade Srbije odlaze zbog ličnih razloga. Prvi je Vujović, a drugi Goran Knežević, ministar privrede. Mediji su u martu spekulisali da bi Mali mogao doći na jedno od ta dva sigurno upražnjena mesta u Nemanjinoj, ali je sada izglednija opcija da će gradonačelnik Beograda preuzeti Ministarstvo finansija. Vučić je nedavno potvrdio da Siniša Mali više neće biti gradonačelnik, ali i da će ga SNS podržati kao ministra finansija.

Redovno su na spisku za rekonstrukciju i Zorana Mihajlović, ministarka građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture, i Jadranka Joksimović, ministarka bez portfelja zadužena za evrointegracije. Međutim, koliko god da je posle slučaja "gej slikovnica" aktuelizovana njihova smena, do mere da se po njihovim ministarstvima naveliko priča o njihovom odlasku, odluku o tome može doneti samo Aleksandar Vučić. Zorana Mihajlović je, naime, odavno na nišanu stranke, sme-

"NAJTEŽI DAN", STARI I NOVI IGRAČI, TRENER I VLASNIK TIMA: A. Brnabić sa N. Popovićem (drugi zdesna), J. Joksimović, S. Malim i A. Vučićem
Fotografije: Tanjug

ta mnogima, ali je dosad uspešno politički preživljavala u Nemanjinoj 11. Donedavno je kao opcija spominjana podela njenog ministarstva, prema kojoj bi Goran Vesić, sadašnji gradski menadžer, postao ministar infrastrukture, ali se sada priča da je ministarki Mihajlović konačno odzvonilo. Narodni poslanik Vladimir Đukanović (SNS) ponovo je počeo sa otvorenim ucenama, pa se zakleo da ukoliko Zorana Mihajlović ostane ministarka, on više neće biti narodni poslanik. O Joksimovićevoj se priča kako nije timski igrač, te da će je to, posebno posle otvorenog napada na premijerku, koštati ministarstva.

I dok režimski mediji imaju saznanja da će u narednih mesec dana, ili najdalje do kraja juna, odnosno u julu biti zamenjeno najmanje pet ministara, predsednik Vučić je dosad više puta insistirao na tome da rekonstrukcije neće biti dok se ne vidi šta će biti s Kosovom. Ali i da može da ode svako ko to želi. Pored Vujovića, Kneževića, te ministarki Mihajlović i Joksimović, dosad nijedna pretnja rekonstrukcijom vlade u medijima nije prošla bez Vanje Udovičića, ministra sporta, Gorana Trivana, ministra zaštite životne sredine (SPS) i Vladana Vukosavljevića, ministra kulture i informisanja. Otkako je postao ministar kulture u Vučićevoj vladi 2016, pa preživeo i dolazak nove premijerke, Vukosavljević slovi za ambicioznog ali politički najslabijeg člana Vlade, preciznije čoveka bez "političkih leđa" iza sebe, a kandidata za njegovo mesto je, čini se, svakog meseca sve više. Odavno je već ambicija Maje Gojković da se skrasi kao ministarka kulture, čak je i glumac Svetislav Bule Goncić spominjan kao takmac za to mesto, a kulturna čaršija tvrdi da najveće šanse za Nemanjinu ima Slobodan Nakarada, direktor Muzeja savremene umetnosti. Dalje, mediji u poslednje vreme spominju i Jelenu Trivan, direktorku Službenog glasnika kao moguću ministarku kulture, ali i balerinu Aju Jung. Za direktorku Festivala igre, koja je inače bila na listi SNS-a za odbornike Skupštine grada, priča se da ima, kao uostalom i Jelena Trivan, izuzetan uticaj na predsednika Vučića, pa upućeniji naprednjaci tvrde da joj je mesto makar državne sekretarke za kulturu – gotovo zagarantovano. Ipak, najozbiljniji kandidati za ministra kulture zasad su Slobodan Nakarada i Maja Gojković, mada to ne mora ništa da znači.

Najsigurniji članovi Vlade su Nebojša Stefanović (MUP) i Aleksandar Vulin (Ministarstvo odbrane). Ipak, ne bi bilo neobično da Vulin bude opet premešten u neko drugo ministarstvo.

Svejedno, počinje letnje računanje vremena u Vladi Srbije. A to znači da režimski mediji moraju da ispune novinske stupce licitiranjem kandidata za ministre, nategnutim sukobima u vladi i skupštini među ministrima i poslanicima, a rejtinzi moraju stalno da rastu. Prema poslednjem istraživanju Faktora plus (2. do 6. maja), koalicija oko SNS-a bi osvojila 56,9 odsto glasova. Još bi samo koalicija oko SPS prešla cenzus (9,6%). I niko više. Sve ostale stranke i koalicije ostale bi ispod cenzusa.

I čini se da je zato Vučić opet počeo da govori o svom "kraju u politici", koji će se dogoditi čim se reši kosovsko pitanje: "Kada je reč o rešenju za Kosovo, nadam se rešenju. Znam, kakvo god rešenje da bude, to je moj kraj u politici. Srbi su takvi. Srbi mi nikada neće oprostiti svoju bolju budućnost i mir. Dakle, u Srbiji se slave samo porazi i ratovi", rekao je Vučić u nedavnom intervjuu za "Kurir".

Ma kakva rekonstrukcija, ovo je predizborna kampanja. ¶

ZORA DRČELIĆ

Od JAT-a do Er Srbije i natrag

Ako Etihad ode, u suštini ostaje JAT – sa još starijom flotom, sa blizu 120 miliona dolara duga Etihadu zbog kredita uzetih 2015. i 2016. po izuzetno nepovoljnim uslovima, a koji stižu na naplatu 2020. i 2021. godine, i sa obavezom da kupi deset Erbasovih aviona

Predsednik Vučić 24. aprila nije išao dalje od "čestitki, želja i pozdrava" kada je govorio o ostanku Etihada u Er Srbiji: "Voleo bih kada Etihad ne bi napuštao Er Srbiju i nadam se da neće". Nedelju dana ranije, predsednica Vlade Srbije Ana Brnabić ostala je u domenu (lošeg) opažanja: "Mi nemamo apsolutno nikakvih naznaka da će Etihad da izađe iz ugovora sa Er Srbijom", rekla je premijerka, uz opasku da Er Srbija "dobro posluje".

No, izgleda da nikakve želje, nadanja niti žmurenja na oba oka neće pomoći: sudeći prema poslednjim događajima, Etihad će ili u potpunosti izaći iz Er Srbije, kao poslednje evropske kompanije u kojoj ima vlasnički udeo, ili će formalno ostati kao suvlasnik, ali sa znatno manje učešća u upravljanju kompanijom ili bez njega.

Evo naznake za premijerku Brnabić: pre nekoliko dana, Er Srbija je na svom sajtu postavila oglas da zapošljava ukupno 13 osoba – između ostalih i na menadžerskim pozicijama za upravljanje prihodima i planiranje mreže.

Prema jednom od pet ugovora ("Ugovor o pružanju usluga podrške") iz 2013. godine između Etihada, Republike Srbije i kompanije Er Srbija, koje su objavili BIRN i "Vreme", upravljanje prihodima i planiranje mreže su "zbog smanjenja troškova" iz Beograda bili prebačeni u Abu Dabi. A sada se vraćaju u Beograd.

"Vreme" je ovim povodom uputilo pitanja predsedniku Nadzornog odbora Er Srbije, gradonačelniku Beograda i najverovatnije budućem ministru finansija Siniši Malom, i članici NO Suzani Vasiljević, savetnici za medije predsednika Aleksandra Vučića: Zašto Er Srbija ovo radi, zašto vraća ove pozicije u Beograd, i da li to znači i povlačenje Etihada iz zajedničke kompanije? No, odgovore nismo dobili.

Inače, prema Statutu Er Srbije, Nadzorni odbor "ima sva ovlašćenja koja su mu na raspolaganju da upravlja Društvom i odlučuje o ključnim pitanjima vezanim za politiku i strategiju Društva, uključujući (bez ograničenja) usvajanje godišnjih poslovnih planova i budžeta, značajna ulaganja u flotu i bitne izmene u konfiguraciji mreže".

ŠTA JE DONEO, A ŠTA OSTAVLJA ETIHAD

Podsetimo se odakle je krenula Er Srbija u avgustu 2013. i dokle je stigla za ovih nepunih pet godina. JAT ervejz je zbilja bio u očajnoj poziciji: sa zastarelom flotom, bez jasne strategije, sa starim dugovima koji su se merili u stotinama miliona evra i bili veći od ukupne vrednosti kompanije, i sa poslovanjem kojim je, prema rečima Siniše Malog, svake godine imao gubitak od po 30-ak miliona evra. Na kraju su i plate pilotima i osoblju počele da kasne...

A onda je Aleksandar Vučić, tada prvi potpredsednik Vlade, u avgustu 2013. godine potpisao ugovor(e) o formiranju Er Srbije. Da nije bilo otkrića BIRN-a, sva je pretpostavka da bi ugovor sa Etihadom i dalje bio tajna i da malobrojna javnost, koja se ne informiše putem televizija sa nacionalnom frekvencijom i "službenih glasnika", nikada ne bi saznala koliko je taj ugovor štetan po državu Srbiju.

Neki detalji su u narednim godinama izlazili u javnost, sklapale su se kockice kroz finansijske izveštaje i kroz cenzurisano rešenje Komisije za kontrolu državne pomoći (KKDP) iz februara 2014. godine, ali javnost još uvek ne zna: kada se podvuče crta, koliko je ukupno država uložila u trogodišnje restrukturiranje kompanije, a koliko Etihad?

A kako stvari stoje, "restrukturiranje", odnosno državna pomoć kroz subvencije i druge oblike pomoći, nastavilo se i 2017. godine, iako je, prema originalnom planu to moralo da bude okončano do kraja 2016. "Vreme" je došlo do nezvanične i nepotvrđene informacije da je 2017. godine Er Srbija dobila par desetina miliona evra subvencija i da je taj iznos veći od ukupne neto dobiti kompanije.

Na sajtu KKDP nema novog rešenja koje bi opravdalo subvencije nakon 2016. godine, Siniša Mali i Suzana Vasiljević nisu se oglasili na pitanje "Vremena" da potvrde ovu informaciju, pa ćemo morati da čekamo do jula ili avgusta, kada će izaći finansijski izveštaj Er Srbije za 2017. godinu. Inače, i budžetom za 2018. godinu Er Srbija se našla u grupi kompanija za koje su predviđene subvencije...

No, šta je doneo Etihad? Najpre, flota je uvećana i podmlađena, znatno je povećan broj linija, broj letova i broj putnika: samo od 2013. do 2016. skoro je dupliran broj putnika – sa 1,37 na 2,62 miliona. U skladu sa tim, strahovito su porasli i poslovni prihodi, a marketing je vredno radio na stvaranju i održavanju novog brenda. Pa, kada se na sve to doda formalno tačan podatak da je Er Srbija za samo godinu dana (2013/2014) prešla put od neto gubitka od 73 miliona evra do neto dobiti od 2,65 miliona, dobija se prava "bombona" od holivudske priče o gubitašu koji postaje lider zahvaljujući dobrom rukovođenju stranog partnera, a pre svega mudrim potezima mudrog državnog rukovodstva.

No, haj'mo sve ovo nabrojano da stavimo na stranu i da podvučemo crtu: JAT Ervejz je bio u veoma lošem stanju, na izdisaju, i gubio je i pare i smisao postojanja. A Er Srbija? Er Srbiju je Etihad "doveo

UTISAKA PUNA GLAVA:
Šta će ostati od "posla veka"
Foto: Sava Radovanović /Tanjug

u red", neuporedivo su poboljšani parametri poslovanja, došao je "know how", došli su putnici, nove linije, novi avioni, i u Njujork je počelo da se leti... a kompanija je gubila novac više ("brže, jače, bolje") nego stari JAT.

Jer, šta? "Vreme" je već u više navrata pisalo zbog čega je dil sa Etihadom toliko štetan po Srbiju i koliko to približno iznosi u novcu. Za ovu priliku, evo "dajdžest" verzije. U periodu restrukturiranja (2014-2016), Er Srbija je imala prosečan gubitak iz poslovanja od 53,4 miliona evra godišnje, i prosečan neto gubitak od 50,2 miliona evra godišnje. Dakle, od gubitka od "tridesetak miliona evra godišnje", kako voli da priča budući ministar finansija – do gubitka od 50 miliona evra godišnje. Sve ove gubitke je subvencijama pokrivala država Srbija – samo za ove tri godine, Er Srbija je dobila 158 miliona evra subvencija, tek da formalno bude na "pozitivnoj nuli" i zabeleži neku sitnu neto dobit.

Dakle, sav taj "know how" doveo je do još većih gubitaka no što su bili gubici starog JAT-a. A onda je usledio sunovrat.

REZANJE

U 2016. godini, Etihad je zabeležio neto gubitak od 1,87 milijardi dolara, a iz SAD-a su stizale priče da je Etihad od svog vlasnika, Ujedinjenih Arapskih Emirata, samo u 2014. i 2015. dobio subvencije od 4,2 milijarde dolara. Pokazala se kao potpuno promašena strategija prvog čoveka Etihada Džejmsa Hogana da kupuje propale kompanije, udružuje ih i povezuje, a onda očekuje uspeh.

U 2017. godini Etihad se redom povlačio iz Alitalije, Er Berlina i Darvin erlajna, a Hogan je otišao sa čela kompanije u julu. U međuvremenu su se Lufthanza i Easyjet "pogostili" ostacima Er Berlina, a oštro rezanje troškova nije mimoišlo ni Er Srbiju: smanjen je broj i linija i letova, smanjen je kvalitet usluge, uvedeni su neki elementi "low cost" poslovanja, 340 radnika je prebačeno na Aerodrom "Nikola Tesla", a krajem godine je iz firme otišao i Deni-Dane Kondić, generalni direktor, kojeg je postavio Etihad na početku cele priče.

Međutim, osim neizvesnosti da li će Etihad ostati ili otići (imaju rok do 1. jula da odluče da li će izaći iz Er Srbije ili se ugovor automatski produžava na još pet godina), u nedelju je agencija Rojters donela još loših vesti. Zbog velikih gubitaka, Etihad razmišlja o promeni, odlaganju, pa čak i otkazivanju kupovine više od 160 aviona, koje je manjinski vlasnik Er Srbije naručio 2013, u jeku velikog širenja poslovanja.

Ovo u nepriliku dovodi i Er Srbiju, s obzirom da su Dane Kondić i Siniša Mali 2013. kupili deset Erbasovih aviona (A320 Neo), čija je vrednost tada bila oko milijardu dolara, a koji bi trebalo da počnu da "stižu" od ove, 2018. godine.

Tokom 2014. godine Er Srbija je raskinula ugovor sa Erbasom iz 1998. za kupovinu novih aviona, za koje je tada dat avans od 23,5 miliona dolara. Er Srbija je prebacila ovaj ugovor i avans na Etihad, tako da on kroz svoje nabavke kupi avione od Erbasa, i onda, kako Er Srbija bude otkupljivala svaki od njih, da Etihad proporcionalno vraća pomenuti avans dat 1998. godine.

Šta će biti sa obavezom Er Srbije da kupi deset Erbasovih aviona ako Etihad odustane od svoje kupovine – nije poznato. Šta će biti sa tim prebačenim ugovorom iz 1998. takođe nije poznato. Ali, ono što jeste poznato je to da je Etihad pravno obezbeđen.

Prema ugovoru, Etihad "ni u kom slučaju neće biti odgovoran Vladi ili kompaniji za (...) posebne, indirektne, kaznene ili posledične štete, ili gubitak profita ili izgubljenog posla, gubitak očekivanih štednji, gubitak mogućnosti, čak i ako je Etihad upozoren na mogućnost takve štete". Takođe, po ugovoru, Etihad je oslobođen i "troškova i obaveza povezanih sa kupoprodajnim ugovorom iz 1998. godine".

Dakle, ako Etihad ode, u suštini ostaje JAT – sa (još više) zastarelom flotom, budući da je Etihadova flota uzeta na lizing, sa blizu 120 miliona dolara duga Etihadu zbog kredita uzetih 2015. i 2016. po izuzetno nepovoljnim uslovima, a koji stižu na naplatu 2020. i 2021. godine, i sa obavezom da kupi deset Erbasovih aviona. Naravno, sve ovo stiže na naplatu i ako Etihad ostane, u bilo kom obliku, osim što bi lizing postojeće flote (koji je takođe oročen na pet godina) bio nešto jeftiniji. No, kako god, i iznad svega, ostaje kompanija sa neodrživim poslovanjem, kojoj je i dalje potrebna državna pomoć. I ostaje država Srbija koja, kao izgleda ni Etihad, pojma nema šta da radi sa njom.

Ili, kako piše u rešenju KKDP iz 2014: "Iz pregleda dospelih, a neizmirenih obaveza Air Serbia, neosporno proizlazi da je Air Serbia privredni subjekt u teškoćama, te da nije sposoban da sopstvenim sredstvima, sredstvima svojih vlasnika/akcionara ili poverilaca, ili iz drugih izvora na tržištu, spreči gubitke, i koji bi, bez intervencije države, kratkoročno ili srednjeročno, ugrozili njegov opstanak (...) Uzimajući ovo u obzir, proizlazi da je jedino moguće dodeliti državnu pomoć za sanaciju i restrukturiranje privrednog subjekta u teškoćama..."

I onda 'ajmo Jovo nanovo. ¶

RADMILO MARKOVIĆ

Četnički vojvoda i hiljadu i po pandura

Na Đurđevdan policija je napravila neprobojan prsten oko Hrtkovaca. A sve da bi sprečila Vojislava Šešelja da se na dan kada je pre 26 godina izazvao etničko čišćenje svojim javnim čitanjem imena žitelja hrvatske nacionalnosti, ponovo iživljava u selu u kome je njegovo delovanje dobilo i sudsku i statističku potvrdu

Čini mi se da sam za Hrtkovce u nedelju 6. maja 2018. godine krenuo sa zakašnjenjem. Iako su sve vesti govorile da je policija blokirala taj deo Srema, pomislio sam da bih ipak nekako mogao da se probijem i odem u selo koje je tog dana slavilo Đurđevdan – onaj deo sela koji pripada pravoslavnom kanonu. Mada, kako su stvari stajale, pametnije je izgledalo ostati u Beogradu kod kuće nego se mlatiti po Sremu i pratiti šta će uraditi najveći pajac srpske policije, ovaj, politike, mada u slučaju Vojislava Šešelja to mu dođe na isto.

Svi mediji su doneli vest da je policija blokirala prilaze selu – i od Šapca, i od Rume, i od Sremske Mitrovice, i od Nikinaca, i od Šimanovaca... Meni je nešto govorilo da bih ipak na neki način mogao da se probijem i da vidim šta se dešava u mestu koje ćuti o svojim ranama i gde ljudi žele da ih puste na miru kako bi obrađivali svoje njive, sadili bostan, dinje i duvan i da više nikada ne moraju se bave ratom i njegovim posledicama.

Uglavnom, dok sam još bio na putu i posmatrao okolo napredak Pećinaca i Šimanovaca, sela-poslovnih zona u kojima su razni podigli "postrojenja" koristeći subvencije države i blizinu autoputa i aerodroma, Šešelj, kožna fotelja i njegovi pratioci već su stigli u Jarak, selo na putu ka Hrtkovcima. Verovao sam zato da bih tamo ipak mogao doći – možda me puste na pres karticu, a možda povuku blokade, ko će ga znati. U kolima, na putu od Beograda ka Rumi, na "autoputu Bratstva i jedinstva", uključio sam radio da bih na vestima čuo izveštaje sa terena. Međutim, današnje radio-stanice imaju "fiksni program" i iz te šeme ih verovatno može poremetiti samo poseta Vladimira Putina Srbiji koja bi, sigu-

VRUĆ DAN U HRTKOVCIMA: Šešelj i policija
Foto: Tanja Valič /Tanjug

ran sam, bila uživo prenošena i na radiju. Na Radiju Beograd 2 gostovala je Borka Božović i govorila o Haosu. Razume se, ona je pričala o likovnoj galeriji Haos, a ne o stanju u Hrtkovcima i Sremu koji je država rešila tog dana da obuzda izvodeći hiljade policajaca da naprave prsten oko tog sela. A sve da bi sprečili Šešelja da se na dan kada je pre 26 godina izazvao etničko čišćenje svojim javnim čitanjem imena žitelja hrvatske nacionalnosti iz Hrtkovaca, ponovo iživljava u selu u kome je njegovo delovanje dobilo i sudsku i statističku potvrdu.

Dakle, haos na putu za Hrtkovce, na Đurđevdan, dan sveca koji je ubio aždaju, proburazio neman i bio spreman da zbog svog verskog opredeljenja i vrednosti u koje je verovao položi život. Radikali sa Šešeljem na čelu od osnivanja stranke početkom devedesetih godina prošlog veka upravo su suprotno od Svetog Đorđa: oni rado nagovaraju druge da se žrtvuju za vrednosti o kojima bi onda da govore po ceo dan.

Pričajući o tome šta se dešava u galeriji Haos, jednom od reprezentativnijih mesta kulture u Beogradu poslednjih 30-ak godina, Borka Božović kaže da je ova institucija došla do kraja, da neće opstati, da od države nema nikakvu pomoć ni podršku, da ni grad ne pomaže i da će verovatno biti uskoro primorana da stavi katanac na vrata. Meni to izgleda glupo, ali i logično. Naime, posle svih pogrešnih politika i odluka koje smo preživeli, tolikih godina mutne tranzicije, galerija Haos – paradigma drugačije, uspešne i bolje Srbije se gasi, a Vojislav Šešelj, gospodar srpskog političkog Mordora, raste i jača u danima kada je stigla presuda i kada je potvrđena njegova krivica.

"Osuđeni ratni zločinac" pisalo je na transparentu koji su u selu Jarak u tom trenutku nosili aktivisti LDP-a; nisam ih video jer čim sam prošao rampu na izlazu "Ruma", policija me je sprečila da skrenem na levo, ka Hrtkovcima. Mogućnosti bilo kakvog razgovora nije bilo. Policajac je bio namršten i odlučan, nije mi dozvolio da mu bilo šta kažem, nervozno je mahao onom "lizalicom" na kojoj piše "stop" i ponavljao: "Prolazi, prolazi, nema stajanja, nema priče, 'ajde, 'ajde".

Dobro de, pomislio sam u sebi, idem, nemoj da se dereš, razumem da je i tebi muka, stojiš tu, a ne znaš zašto stojiš, ili, još gore, radije bi stajao sa Šešeljem ili, najverovatnije bi se odmarao na nekoj terasi i spremao se da odeš kod komšija na slavski ručak da ako nisi za Uskrs, sada pojedeš prvi put ove godine jagnjetinu... Sirotu policiju postavili su na svaki izlaz sa glavnog puta. Ni u Buđanovce nisam mogao jer "šta ću tamo ako nisam odatle".

Shvatam, dok na radiju pričaju o Molijerovim danima u Beogradu, da su ovi ozbiljno shvatili naređenje "vrhovnog komandanta" koji je rekao da "skupova u Hrtkovcima neće biti" i da su zaista i temeljno zatvorili sve moguće prila-

ze selu. Onima druge veroispovesti, koji nisu slavili Đurđevdan, preporučeno je da tog dana ne izlaze iz svojih kuća. Procurela je i vest, kao pokazatelj stanja u selu u kome nisam bio, da je na časove veronauke kod lokalnog katoličkog paroha došao samo jedan od 17 učenika koji redovno dolaze.

Dok je tamo u selu narod radio šta je znao i umeo, zaštićen kordonima policije kao u nekom logoru, Šešelj je održao kratki performans u Jarku poručivši da nije hteo da provocira Hrvate (a i kako bi) nego državu. Oni koji su rešili da mu pruže otpor i da za razliku od 1992. istog dana i na istom mestu ovoga puta stanu pred nasilnika i poruče mu da ne može nikome da preti i nikoga da tera, skoro da su se potukli sa radikalima. Odnosno, javili su mediji docnije, a pojavio se i snimak na kome se vidi kako je u Jarku napadnut ne onaj ko je simbol nasilništva, nego onaj ko je došao da mu se suprotstavi – Đorđe Žujović, aktivista LDP-a. To nisam video, već čuo na radiju dok sam vozio kroz Kraljevce i Dobrince. Ni tamo nikoga nigde nije bilo, kao da je ceo Srem duže spavao ili su se svi namestili iza velikih kapija svojih kuća, ne želeći da taj dan provodu ispred na klupama, ispod lipa i dunja.

Tek što sam se ponovo uključio na autoput kod Pećinaca, na radiju su objavili da je Aleksandar Vučić rekao da će Hrtkovci biti odblokirani za dva sata, a da će do kraja dana jedna osoba biti uhapšena jer sa državom nema šale i kada ona kaže da skupova nema – onda to znači da ih nema. Sve do tad mislio sam da je Vučić već u Turskoj i da se bavi važnijim stvarima od toga šta tog dana radi njegov kum u Sremu. Vozeći ka Beogradu slušao sam i dalje Borku Božović iz Haosa koja je pozvala da na Vidovdan, kada je najavljeno otvaranje Narodnog muzeja Srbije, dovedu jednog od kustosa Luvra, čoveka naših korena čije bi prisustvo uveličalo čitaju stvar. Ko zna, možda je i poslušaju. Jer država osim što naređuje, ume i da sluša svoje podanike, pomislio sam dok je išla špica za nove vesti, a ja prelazio preko Brankovog mosta.

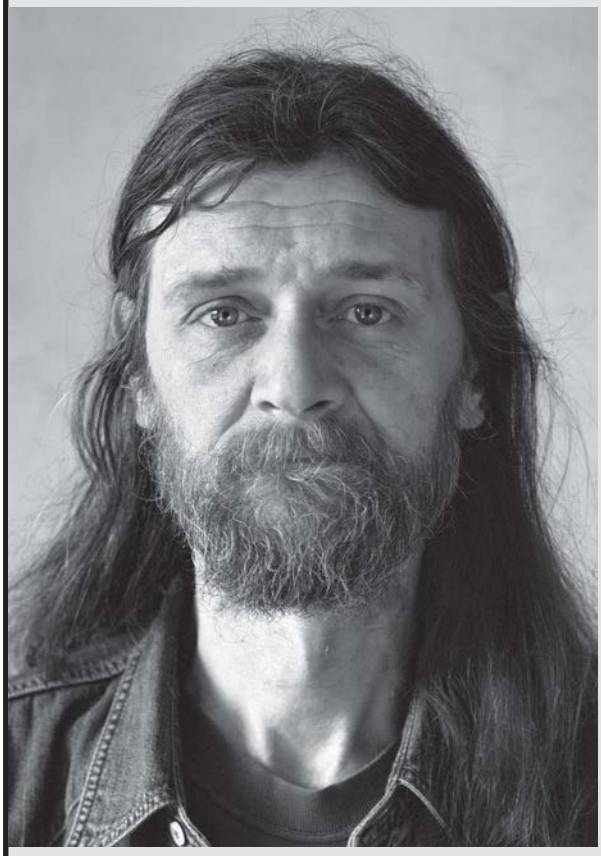
"Vojislav Šešelj je posle obraćanja novinarima napustio Jarak i vratio se u Beograd", javljao je spiker Radio Beograda 2.

Kao da sam bio tamo, kao da sam bio.¶

SLOBODAN GEORGIJEV

Zoran Majdin (1956 – 2018)

Zoran Majdin je bio izuzetno hrabar, častan i beskompromisan čovjek najboljem smislu ovih riječi. Istovremeno i nevjerojatno blag, suosjećajan, sa ogromnim srcem punim iskonske, gotove dječje neiskvarene dobrote. O svakome je vodio brigu, o sebi nije nikad. Umro je poslije kratke i teške bolesti 28. aprila.

Životni moto našeg kolege glasio je: "Ljubav, mir, razumijevanje". I to nije bila puka fraza: u njegovom izgledu, držanju i postupcima osjećala se posebna vrsta produhovljenosti – nešto iz čega se vidjelo da svoja duboka i plemenita uvjerenja živi svakim dahom. U tome se nije obazirao ni na koga i ni na što – i tako, iz decenije u deceniju, do samog kraja.

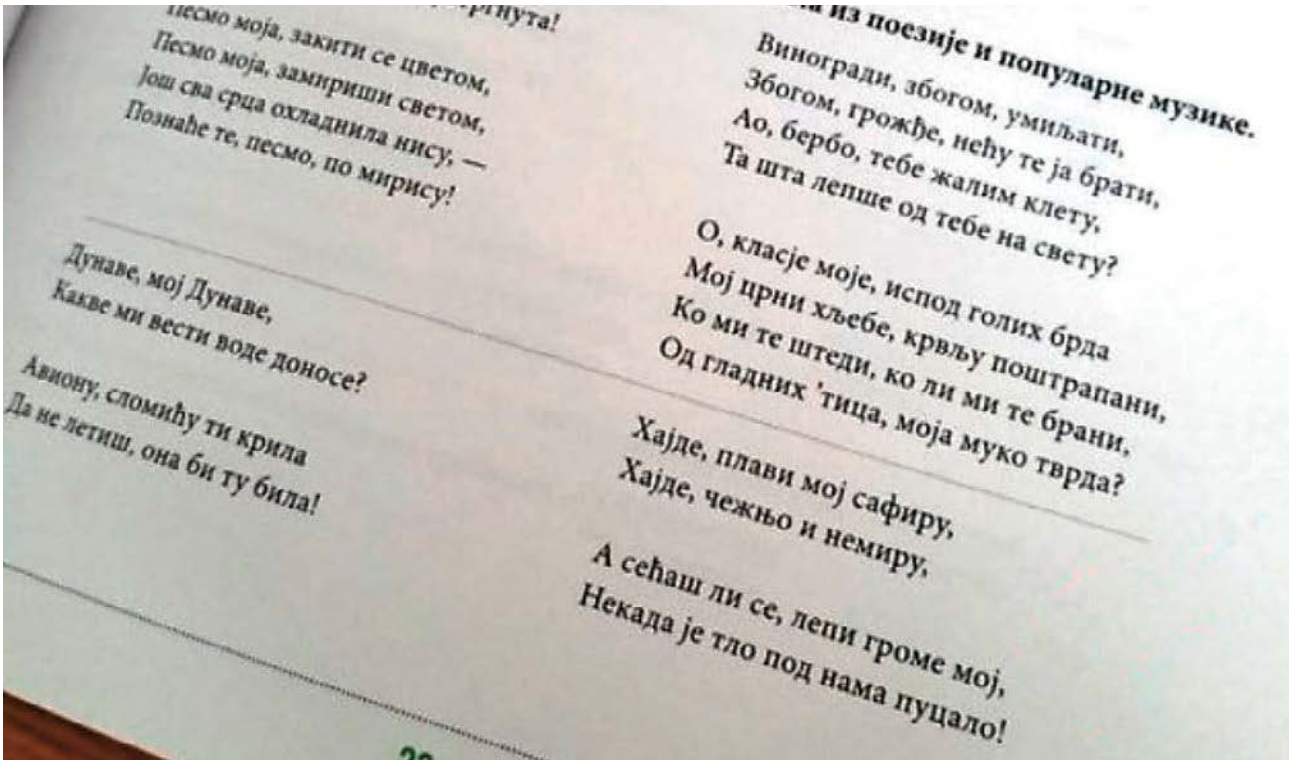
Dugi niz godina oslovljavao sam Majdina sa Stari majstore. I to ne samo zbog njegovog ljubavi prema tehnici i inženjerskom obrazovanju koje su mi, kao i svima nama u "Vremenu" – mahom nesvršenim studentima – veoma imponirali; zvao sam ga sa Stari majstor zbog ogromne posvećenosti, temeljitosti i vještine koje je unosio u sve što je radio. A radio je zaista majstorski: iza njegovog nonkomformizma i prezira prema svim oblicima prisile i formalizma, stajao je metodičan i beskrajno radoznao um pun ogromnih znanja. U tom smislu, istim jezikom je razgovarao sa građevinskim radnicima i ministrima, novinarskim početnicima i urednicima. Svakog je poštovao, nikome nije podilazio. I još nešto – sve je lično morao vidjeti i obići, svaki navod i svaku činjenicu provjeriti... Čitaoci "Vremena" pamtiće ga po brojnim tekstovima vezanim za infrastrukturnu izgradnju, urbanizam, saobraćaj, poljoprivredu i brojne druge teme važne za vitalne probleme građana Srbije.

Nepravdu, diskriminaciju i zloupotrebu moći i vlasti, Majdin je doživljavao lično. Svoje probleme nosio je bez vajkanja ili kukanja, hrabro i bez žaljenja. Njemu, kao i nama u svima "Vremenu" nikada nije bilo lako i jednom sam ga u nekoj od cikličnih kriza upitao kako mu uspijeva da uvijek ostane vedar, staložen i pun optimizma. Rekao mi je: "Znaš, ja sam veoma bogat čovjek". Kada sam ga pogledao preko naočala, nasmijao se i rekao: "Imam tri sina i suprugu Majdu. Što više čovjek može da poželi".

Preranim odlaskom Zorana Majdina, izgubili smo ne samo kolegu i vrsnog novinara, već i prijatelja na koga smo se uvijek mogli osloniti. ¶

FILIP ŠVARM

Dobro došli, padeži, na

Slučaj "Ceca u udžbeniku" izdignut je u javnosti na nivo prvoklasnog skandala i rezultirao najavom ministra prosvete da će sporni stihovi koje peva Svetlana Ražnatović biti izbačeni iz radne sveske za peti razred. U suštini, kad temeljno analiziramo slučaj, materijala za skandal nije ni bilo. Ali zbog nečega se mora cičati i vrištati

"Isuse, daj mi lavlje srce", "moj Beograde, zagrli me", "dragane moj, kad dođeš ti", "drugarice, prokletnice, šta učini ti", "dobro došli, drugovi, na našu malu maskaradu", "hej, srećo, batali", "kupi, majko, cipelice, što imaju potpetice", "Cigani, udrite, sve mu pare noćas uzmite", "devojko, veštice, srećnice i grešnice", "misliš li na mene, tugo garava, ili ti je ravno sve do Kosova", "radujte se duše, sitne, prodane, od iste ste rđe skovane"... Pronađite vokativ u svakom od navedenih primera. Svi primeri su stihovi koje je otpevala pevačica Svetlana Ceca Ražnatović, a navedeni su nasumično, prema sećanju autorke ovog teksta. Kad završite sa vokativom, odredite padeže u primerima: "ja još spavam u tvojoj majici", "neću da budem ko mašina", "kad bi bio ranjen, krvi bih ti dala", "juče sam bila prvi put kod doktora", "u kofer stavi par svojih stvari, da ih samoća sa mojim spari", "na tom mestu gde sam pala, ostala je mrlja mala, kao da je neko zgazio trulu višnju" (ovo poslednje je za one na naprednom nivou).

Je l' da da nije lako? E, pa, nije lako ovih dana ni Vladi Đukanoviću, autoru radne sveske za srpski jezik u izdanju Bigza, koja je namenjena učenicima petog razreda osnovnih škola. U jednom od zadataka od učenika se traži da označe vokativ u stihovima iz poezije i popularne muzike. Uz stihove narodne pesme "Smrt majke Jugovića", "Đačkog rastanka" Branka Radičevića, "Pesmo moja" Jovana Jovanovića Zmaja i "O, klasje moje" Alekse Šantića, našli su se i stihovi popularne muzike, konkretno YU grupe, Riblje čorbe, Bajage i instruktora i – Cece Ražnatović. Ni ispod jednog primera nisu navedeni ni autori ni izvođači i tako je već tri godine, koliko je ova radna sveska u upotrebi. Tri godine trebalo je nekome da primeti zadatak u kom treba naći vokativ u stihu Marine Tucaković "Sećaš li se, lepi grome moj, nekada je tlo pod nama pucalo", da to okači na društvene mreže i nadigne dreku koja je rezultirala hajkom na autora i izdavača i konačno, da se teme dokopaju tradicionalni mediji i ministar prosvete Mladen Šarčević lično. On je, naime, zatražio je od Zavoda za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja (ZOUV) da iz radne sveske bude izbačen zadatak i naložio "da se ubuduće vodi računa i da se ne dopuštaju ovakve stvari".

ONE STVARI

Pitanje za ministra jeste – kakve tačno stvari? Jer, ispalo je na kraju da je sporan samo taj jedan stih Marine Tucaković koji peva Ceca, dok je sa ostalim primerima sve u redu. Dakle, nije stvar u tome da popularna ili masovna kultura nemaju šta da traže u udžbenicima, već su sporni samo pojedini autori ili izvođači. Pošto se sve odigravalo isključivo na društvenim mrežama i u medijima, red je da prođemo kroz argumente onih koje je Ceca uzbudi-

našu malu maskaradu

NE PUCAJTE U GLASNIKA:
Svetlana Ceca Ražnatović
Foto: AP Photo / Darko Vojinović

IZMEĐU GENIJALNOSTI I ŠUNDA:
Marina Tucaković
Foto: Milan Ilić

la. Počelo je, standardno, od zamerki da je pesma šund i kič, što je možda i tačno, ali niko od učenika nije tražio da se izjasne o umetničkoj vrednosti, nego da pronađu vokativ. Stih sadrži vokativ i tu bi trebalo da se završi sva priča. Međutim, tek je tu počelo...

Žena ratnog zločinca koja i sama ima kriminalnu prošlost nema šta da traži u knjizi za jedanaestogodišnjake, rekoše protivnici. Prvo, najbolje im je odgovorio autor zbirke Vlado Đukanović poručivši da neće Ceca zapevati kad se otvori knjiga. Drugo, niko nije u udžbenik istorije stavio lekciju o Ceci (što zapravo i nije loša ideja), pa da se diskutuje o liku i delu grešne Svetlane i njenom pogubnom uticaju na omladinu. Treće, zašto je sporna žena ratnog zločinca Željka Ražnatovića Arkana, a nije sporan provereni i overeni nacionalista Bora Đorđević, autor pesme "Avionu, slomiću ti krila"? Uostalom, baš je ta pesma primer klasične pretnje nasiljem, pa još u eri terorizma u kojoj fundamentalisti otimaju avione, bože gospode i svi sveti, ovo je daleko opasnije od "lepog groma mog". A i onaj Bajaga, baš u tom "Safiru" ima stih "kaži mi ko ti gužva postelju", a svi znamo na šta misli i kako se deca lako kvare i teško popravljaju čak i pri najblažoj aluziji na seks, dok im ama ništa ne biva od prizora majke koja razgovara sa otkinutom rukom mrtvog sina. Šalu na stranu, "Smrt majke Jugovića" je jedna od najlepših epskih narodnih pesama, ali ako ćemo biti puritanci, kako napisa M. Tucaković, a isto otpeva Ceca – otkačimo se do daske!

PESMO MOJA, OBESI SE ODMAH

Među internetskim zagovornicima cenzurisanja radne sveske najbrojniji su bili oni koji su stvar rešili Okamovom britvom, pa kažu: nema šta popularna muzika da traži u udžbenicima, ni Ceca, ni Bajaga, ni Riblja Čorba, pa ni – Čola. Otkud sad Zdravko Čolić, kad ga u radnoj svesci ionako nema? Pomislio bi čovek, na prvi pogled, da ova struja nasumično nabraja najveće zvezde popularne muzike, a nijedan takav spisak nije potpun bez Čole (zna se ko je najveći na ovim prostorima). Ali, ne... Zdravko Čolić ovde uopšte nije zalutao, nego su ovi zgroženi, zgađeni i zgranuti ujedno i neuki. Zadatak je naći vokativ u stihovima iz poezije i popularne muzike. U primerima iz poezije našla se pesma Jovana Jovanovića Zmaja "Pesmo moja", 47. od ukupno 73 iz zbirke "Đulići". Međutim, 1980. godine, na Čolinom albumu "Zbog tebe", kao numera B5 našla se "Pjesmo moja", po stihovima J.J. Zmaja, koju je komponovao Kornelije Kovač. Nije nikakav greh prvi put čuti ili naučiti poeziju tek kad je neko uglazbi i stihovi uđu u popularnu kulturu, ali je vrhunsko licemerje nastupati sa pozicije sveznajućeg, kulturno i obrazovno uzvišenog bića, a onda se ovako isfrljati neznanjem. Uostalom, neko je već primetio: a otkud vi znate da je u zbirci Cecina pesma ako tvrdite da ne slušate Cecu. Kad smo kod pesnika u popularnoj muzici, a i kod Čole, da li sve ovo znači da treba prognati i Branka Radičevića zbog pesme posvećene Mini Karadžić (takođe otpevao Čola), Izeta Sarajlića ("Noć samo vas", peva Vajta), ceo lirski opus Alekse Šantića, Gustava Krkleca i Tina Ujevića (dočepao ih se Arsen Dedić), a posebno posthumno razapeti Duška Trifunovića zbog dugogodišnje i plodonosne saradnje sa jednako prokazanim i, lepim dušama tako groznim, Goranom Bregovićem i Bijelim dugmetom, Zdravkom Čolićem, Vajtom, Indeksima, Nedom Ukraden i mnogim drugima?

A ŠTA ĆEMO SA MARINOM

Konačno, ostaje pitanje da li je sporno sve što je napisala Marina Tucaković, ili samo ono što peva Ceca Ražnatović. Takođe, da li je kod određivanja vokativa zaista bitna umetnička vrednost? Kad smo već kod toga, niko se u celoj ovoj halabuci nije osvrnuo na jedan drugi "sočni" primer iz udžbenika za srpski jezik i književnost. Zbirka zadataka iz književnosti sa književnoteorijskim pojmovima za prvi razred gimnazija i srednjih stručnih škola, autorki Aleksandre Kuzmić i Mirjane Stakić Savković u izdanju Kletta ima vrlo eksplicitan zadatak u kom učenici treba da ocene umetničku vrednost, univerzalnost poruka i estetski doživljaj dve pesme iz popularne muzike: "Hoću da znam" Zorana Kostića Caneta, tj. Partibrejkersa i "Kukavica" Marine Tucaković, u izvođenju Cece Ražnatović. Za razliku od zbirke zadata- »

ka za peti razred, ovde su imena autora jasno naznačena, ali, jasno je da su tačni odgovori oni koji se odnose na pesmu Partibrejkersa.

Marina Tucaković je teško uhvatljiv fenomen domaće masovne kulture jer u njenom opusu podjednako ima genijalnih poetskih momenata i najcrnjeg šunda. Ali to nikako ne sme da bude razlog da se sve što je ova žena ikada napisala automatski svrsta pod šund. Vrlo je komplikovana ta stvar sa Marinom i bilo bi prepotentno suditi šta jeste, a šta nije umetnost i šta ima, a šta nema umetničku vrednost. Međutim, neke stvari moguće je egzaktno dokazati i to, o užasa malograđanskog, baš na pesmama koje je Marina napisala za Cecu. Prvo, njeni tekstovi vrve od referenci na visoku kulturu, pa tako u Cecinoj pesmi "Dokaz", Tucakovićeva vešto koristi naslov knjige "Voda nešto nosi" Lajoša Zilahija. Marinini tekstovi namenski pisani za Cecu tematski se često odnose na razgovor sa mrtvim ljubavnikom, što je legitimna tema i u poeziji. E pa tako, onaj čuveni stih "Moje suze padaju na gore" sa kojim mnogi kvazi-mangup voli da se sprda, ima nastavak "moje suze prema tebi padaju". U pesmi "Zadržaću pravo" Marina ide korak dalje, pa uz razgovor sa mrtvim ljubavnikom uvodi i reči iz savremenog jezika: "da im ne dam da me guše dok se s tobom tajno viđam u metrou svoje duše" – ako reč "metro" zamenimo rečju "tunel" ili "lagum", dobijamo stih koji može komotno da se smesti u književnost. "Metro" grebe uši jer je suviše savremena reč, a prosečan korisnik interneta u poznavanju poezije nije odmakao dalje od čika Jove Zmaja i, eventualno, Desanke Maksimović, pa mu sve što nije arhaično zvuči kao kič.

I na kraju, Marina je, oprostite na izrazu, mnogo zajebaniji autor nego što se na prvi pogled čini i to se opet prelama na Ceci, konkretno, na pesmi "Maskarada". Neke feminističke autorke tvrde da je ova pesma jedna od najboljih kritika buržoaskog braka, no ovde imamo još jedan sloj. Godine 1971. reditelj Boštjan Hladnik snimio je film "Maskarada", prvi slovenački film koji je bio cenzurisan i zaključan u podrumu sve do 1982. zbog eksplicitnih scena seksa i obrađivanja teme homoseksualnosti. Glavna junakinja filma je žena visoko pozicioniranog partijskog funkcionera koji se švaleriše na sve strane, dok ona baca oko na nastavnika svog sina. Sin je homoseksualac, pa deli majčina osećanja prema nastavniku. Na kraju, muž, partijski budža, pokušava da kazni ženu za neverstvo, a sve eskalira u žestoku orgiju. Da li je Marinin tekst "Maskarada" inspirisan filmom zna samo ona, a trenutno, zbog narušenog zdravlja nije u mogućnosti da odgovara na pitanja. Ipak, kad se presluša ta Cecina pesma i pogleda film, očigledna je zapanjujuća sličnost.

A kad se pogleda sve što se dogodilo u vezi sa Cecinim/Marininim stihom u zbirci za peti razred, kad vidimo da te stihove svi znaju iako ih ne slušaju i gade im se, da misle kako je "Pesmo moja" Čolina pesma i samouvereno je napadaju, ostaje samo gorak ukus zbog opšteprihvaćenog licemerja, zbog potrebe da se delimo na one s ukusom i bez ukusa, te da ljude i njihovo delo pakujemo u fascikle i etiketiramo kao šund bez jasnih kriterijuma. Licemerje se može raskrinkati, ali se, nažalost, otklanja teže od najupornijih fleka, jer, kako reče Marina baš u "Maskaradi" – i da se goli skinemo, ostaće nam naše maske. "Maske" su ovde, inače, u nominativu. ¶

JOVANA GLIGORIJEVIĆ

TEOFIL PANČIĆ

Kako umlatiti slamu

Od Hrtkovaca do turbo folka, stanje na srpsko-hrvatskom frontu je nepromenjeno: idioti se međusobno inspirišu

Prošle smo nedelje Borka Pavićević i ja sa Filipom Švarmom pred kamerama "zumirali" na evergrin temu srpsko-hrvatskih odnosa i – grom i kakao! – jutjub, fejsbuk i ostala sokoćala eksplodirala su od masivnih izliva tuposti i mržnje! Braća četnici i braća ustaše poklaše se međusobno uzduž i popreko, a u pauzama međugenocida udariše složno na nas troje – teško je reći ko je prošao gore.

Tako to inače bude manje-više uvek kad imenice "Srbi" i "Hrvati" staviš u istu rečenicu i dovedeš ih u ma kakav međuodnos: možeš sa sigurnošću računati na efekat "govana u ventilatoru". Ne, nije to razlog da odustaneš od onoga što se i treba i mora činiti; važno je samo da stekneš izvesnu vrstu rezignirane otpornosti na nuspojave, i da teraš dalje.

Nedugo nakon naše emisije dogodila se i operetska "bitka za Hrtkovce", završivši se jedinim mogućim ishodom: nerešeno, 0:0. Kako to? Lepo: režim je "odbranio građane i mir i poredak", petrifikovana Šešeljotina je, sve koordinišući trupe iz terenske fotelje na jaračkom šoru, napravila još jedan performans i poslužila kao dežurno strašilo, a sve zajedno je bilo apsolutno beznačajno, ali i epohalno okasnelo. Zato što "Hrtkovci" danas više nisu živa metafora bilo čega. "Hrtkovci" su u međuvremenu ispražnjeni od svakog upotrebljivog političkog sadržaja, baš kako su dobrim delom ispražnjeni i od svog predšešeljevskog stanovništva. Šešelj je politički dobio "bitku za Hrtkovce" – ali ne sada, nego 1992-93. S njim su tu bitku dobili i svi oni koji danas vode ovu tužnu državu. To što su sada, kao, na različitim stranama, ne menja ništa. Šešelj je za to svoje (i opšteradikalsko) postignuće sankcionisan u Hagu, ali to ne proizvodi nikakve posledice u realnosti (ponajmanje političke), jer ne menja stanje koje je njemu i ostalim dripcima i klateži koja se oko njega rojila bilo dozvoljeno da uspostave. Jedino što je uzgredno postradalo je njegova sujeta banalnog larmadžije koji je – pogubivši realne kriterijume, jer je najveći deo života proveo okružen polupismenom fukarom – zaista umislio da je intelektualac, i da će "rasturiti Tribunal". Ispao je samo bolno glup u društvu, što takvu sortu izbacuje iz kože. Ali, sve drugo u vezi s ovim je ne-događaj jer se, da ponovimo, pravi događaj odvio još pre četvrt veka. I niko ga nikada nije *razdogodio*.

Za to vreme, u Hrvatskoj se diglo ponešto isforsirane medijske prašine oko pokretanja nekakve radio stanice koja će 24 sata dnevno emitovati tzv. turbo folk (TF), šta god to bilo. Iz nekog razloga, TF je na mnogim stranama označen kao "srpska" muzika, što je u najmanju ruku veoma neprecizno iz više razloga, od kojih je najvažniji taj da je TF sam po sebi mutantni, eklektički derivat koji suštinski "nema nacionalnost", a ako uopšte ima neko geografsko poreklo, ono se svakako nalazi podaleko od Srbije, čak i od celog Balkana. Misliti da su TF ili tzv. cajke ekskluzivno i intrinsično "srpski", zaostalo je bar na onaj način na koji je danas presmešno govoriti o rokenrolu kao "angloameričkom", džezu (pa čak i repu) kao "crnačkom" ili operi kao "italijanskoj".

Turbo folk je, po sebi, dosadno i naporno smeće (utoliko mi je beskrajno zabavno kad nadobudni kvazilevičarčići pokušavaju da ga "legitimizuju" kao ne znam ti kakvu "umetnost potlačenih", u jednoj od kretenskijih kampanja *antisnobovskog snobizma* koje pamtim, a pamtim mnogo), ali ume da bude jako indikativan kao svojevrsni lakmus, čak brevijar strahova i paranoja. Svojevremeno je i u Srbiji, ponajviše s malograđanske ("slavske" i nadriurbane) desnice TF bio proskribovan kao, pazi sad, "nesrpski", tj. kao "orijentalno arlaukanje praćeno zapadnjačkim ritmovima", da bi ga sad hrvatski desničari proglasili "srpskim", te otuda i "glazbom agresora" koji je, eto, izgubio oružani rat, ali sada dobija onaj kulturni, pokoravajući naivne Hrvate, koji će verovatno već za generaciju-dve poželeti da budu Srbi, sve zavedeni Cecurdinim i Jecurdinim glasanjem. Ovo nije čak ni glupo, to je ispod razine gluposti. TF, dakako, nije ni "srpski" ni "nesrpski": on generalno nije ništa. Na drugoj strani, evo se javio i srpski parapatriotski idiotizam, koji inače još odavno zakukava kako "Hrvati kroatizuju Srbiju" kroz pop muziku, televiziju, filmove i... zaboravio sam šta ono još beše. Sad se, naprotiv, na onom smešno pretencioznom i mrsomudnom Cvijanovićevom sajtu za mlaćenje parasrpske slame javio neki Vujović Aleksandar, zadovoljno slaveći "trijumf srpske meke moći" u Hrvatskoj kroz TF, a koji je najedared, eto, "srpski", pa ga valja prigrliti, regrutovati i nekako državotvorno upotrebiti. Autor jedino prekoreva srpsku državu što u tom trijumfu ne uzima aktivnog učešća nego pušta da se stvari odvijaju *stihijski*. Pa dobro, ne očekujete valjda od takvog lumena da shvati da su svi kontrakulturni uspesi mogući samo dok su "stihijski": čim počnete da ih *usmeravate* (da ne rečem *ukorićujete*), oni usahnu.

U stvarnosti se, baš kao ni u Hrtkovcima, zapravo ne događa niša posebno, osim besmislenog medijskog šušura. TF se u Hrvatskoj sluša odavno, fantazije o "mekoj moći" ovog ili onog plemena su ganutljive provincijalne egzaltacije, i stanje je, generalno, sasvim redovno: Srbi, Hrvati i ostala centralnobalkanska kamarila naprosto se zabavljaju kako znaju i umeju, kroz muziku i filmove na svom zajedničkom jeziku, jedinom stvarnom označitelju kulturne pripadnosti. Gde nema jezičkih granica, nema ni drugih, pa carinici drežde besposleni. A dokon carinik i turbo folk krsti. Ili ga tera kao sotonu, svejedno. ¶

Let iznad praznih reči

Dok Aleksandar Vulin uporno ponavlja da bi svaki neprijavljeni prelet iznad Srbije završio obaranjem, danima su u drugoj polovini marta bespilotne letelice, uglavnom tipa "predator", naprosto "špartale" nebom iznad Srbije, uzduž i popreko, uključujući i nadletanje Beograda. Pripadnici Vojske Srbije mogli su im samo mahati sa zemlje

"Nebo nad Srbijom nije bilo sigurnije od NATO agresije", izjavio je početkom januara 2018. ministar odbrane Aleksandar Vulin tokom postnovogodišnje posete aerodromu Batajnica, gde mu je prikazana spremnost "dežurne pare" aviona MiG-29. O kakvoj borbenoj spremnosti se radi i kakva je to bila predstava za javnost, dovoljno ilustrira to što je jedan od aviona bio dvosed, bez borbenog radara, a i same letelice su zarulale po pisti, ali nisu poletele, što je opravdano "lošim vremenskim uslovima".

Nešto ranije – 5. avgusta prošle godine – ministar Vulin je, navodno nenajavljeno, posetio jedinicu u kasarni "Jugovićevo" u Novom Sadu. Tu je sleteo helikopterom, čijeg pilota je pre toga terao da leti uz granicu sa Hrvatskom, a žalio se i na visoku temperaturu u kabini letelice, te tražio da se podigne na veću visinu, koja nije bezbedna.

"Nijedan neprijavljeni prelet, nijedan avion, nijedan helikopter – nije uočen. A i da jeste, bio bi lociran i oboren. Ni jedan lovac, ni jedan helikopter iz našeg susedstva ne bi mogao da ugrozi naš prostor. Naređenje vrhovnog komandanta Aleksandra Vučića će biti ispunjeno. 'Oluja' se više nikada neće ponoviti gde god da žive Srbi", rekao je tada Vulin.

A još dve nedelje ranije, u julu 2017, Vulin je obišao Komandu Ratnog vazduhoplovstva i protivvazduhoplovne odbrane (RV i PVO) i izjavio da nema slobodne i suverene zemlje koja ne kontroliše svoje nebo i čitavu teritoriju "U stanju smo da odbranimo sebe i svoju teritoriju, na prvom mestu zahvaljujući obučenosti ljudi i njihovoj ljubavi prema otadžbini, ali to ne bi bilo moguće bez odgovarajućih tehničkih resursa i radujem se daljem osnaživanju vazduhoplovstva, uvođenju novih aviona i protivvazduhoplovnih sistema".

Komandant RV i PVO Ranko Živak poručio je tada da su operativne sposobnosti na potrebnom nivou i da obezbeđuju izvršenje svih zadataka...

Čemu ovaj uvod? Iz prostog razloga što su u drugoj polovini marta danima bespilotne letelice, uglavnom tipa "predator" naprosto "špartale" nebom iznad Srbije, uzduž i popreko, uključujući prelete i iznad Beograda, a nijedna ne samo da nije oborena, nego to nije ni pokušano.

AKCIJA I REAKCIJA

Pomenute bespilotne letelice krstarile su brzinom od 200 kilometara na sat, na visini između 600 i 1.200 metara. Dolazile su sa teritorije Bosne i Hercegovine i letele preko Srbije do Rumunije. S obzirom da se zna čije snage su u BiH, nije teško zaključiti da je te letelice slao NATO, kome Srbija, iz nekih razloga, ne sme da se zamera, pa se zato o preletima ćuti.

Jedan dnevni list je početkom aprila objavio informaciju o tome, doduše malo "spinovanu" (kako tvrde izvori "Vremena" iz RV i PVO Vojske Srbije), a Vulin je tim povodom izjavio da "ništa ne može ni da uđe na našu teritoriju ni da izađe sa nje, a da mi to ne znamo, da to nismo ispratili i procenili da li je realna opasnost ili ne". On je tako indirektno priznao da je procenjeno da bespilotne letelice NATO nisu realna opasnost po Srbiju, što se kosi sa njegovim ranijim izjavama da niko ne može da uđe nenajavljeno u vazdušni prostor Srbije, jer bi svaka letelica bila oborena.

Vulin u intervjuu za "Politiku" 22. aprila odlazi korak dalje kada potvrđuje "da postoje pokušaji ugrožavanja našeg vazdušnog prostora i da su oni prepoznati i sprečeni": "Ništa ne može da uđe u naš prostor a da mi to ne primetimo i u skladu sa procenjenim stepenom opasnosti reagujemo", ustvrdio je tada Vulin, a novinar koji je radio intervju nije ga pitao (ili možda jeste, ali to nije objavljeno) zašto se onda nije reagovalo na bespilotne letelice krajem marta.

Da je priča tog lista "spinovana", vidljivo je zato što se preleti dovode u vezu sa hapšenjem vršioca dužnosti direkto-

SVE ZA KAMERE:
Ministar A. Vulin sa pripadnicima vojske Srbije i MIG-om 29
Foto: Tanjug / Dimitrije Goll

Fantom u Gardi

Kakvo je stanje u vojsci i kolika je neodgovornost ilustruje i ono što se moglo videti na obeležavanju Dana Garde 4. maja. Tada su izložena i dva reprezentativna automobila u kojima se vozio Josip Broz Tito – "mercedes pulman" i "rols-rojs fantom". Taj "fantom" je izvezen iz garaže sa oštećenim zadnjim levim krilom, a na limu se na tom mestu već uhvatila rđa; niko nije našao za shodno da, ako već nema stručnjaka za popravku ili novca da se to sredi, barem zaštiti da nema rđe.

Ispostavilo se potom da je do oštećenja došlo iz banalnog razloga – gardista koji je vozio motor dok su vežbali "pratnju", izgubio je kontrolu i udario u "rols-rojs" nanevši mu volanom oštećenje.

Komentarišući ovaj slučaj, jedan penzionisani zastavnik prve klase Garde, svojevremeno i u Titovoj moto-pratnji, objasnio je da su "ovi novi sve upropastili" (ne misli samo na sadašnju vlast, nego i na one prethodne). I objašnjava kako su se tad znala pravila, na kojoj bezbednoj udaljenosti motor ide od Titovog automobila, kako bi se predupredile sve iznenadne situacije (da se motor zanese, pukne mu guma, vozaču pozli ili Titovo vozilo iznenada promeni smer iz istih razloga). Šta god da se desi – do kontakta ne bi moglo doći.

"Pogledaj žurnale iz tog vremena, ima ih na Jutjub, pa ćeš videti o čemu se radi", kaže naš sagovornik. "Ali tad je bila bolja 'baza' iz koje si mogao birati ljude u Gardu, mogli su doći najbolji, a sada se ide iz nužde".

ra Kancelarije Vlade Srbije za Kosovo i Metohiju Marka Đurića 26. marta u Kosovskoj Mitrovici i navodnom spremnosti vojnih i policijskih jedinica Srbije da krenu u zauzimanje severa Kosova. Reč je, dakle, o pokrivanju klasičnih špijunskih aktivnosti pričom za unutrašnju upotrebu, u konkretnom slučaju – o nekakvim planovima Srbije za akciju na Kosovu, što domaća javnost voli da čuje.

Međutim, bespilotne letelice su išle iznad Srbije i pre hapšenja Đurića, kao i posle, i nisu bile upućivane samo uz granicu sa Kosovom, nego iznad cele zemlje. U kakvom stanju je RV i PVO? I da li bi mogli oboriti te letelice kad bi dobili naredbu? Svakako da bi mogli, mada ne tako lako kao što političari i generali u izjavama tvrde.

VOJSKA NA POŠTEDI

Jedan od razloga zašto je to teško, a pokazalo se na delu u martu kada je u jednom danu bilo čak šest preleta bespilotnih letelica, jeste i to što NATO ima i avione za ometanje radarskih sistema Vojske Srbije, koji su tada uključivani u akciju, pa su radari za otkrivanje niskoletećih ciljeva bili blokirani. A radari koji opslužuju velike raketne sisteme "Kub" i "Neva" ne mogu se upotrebiti za otkrivanje takvih ciljeva.

U javnost je potom puštena priča kako su preleti bespilotnih letelica prestali kad je poletao par aviona "orao" sa aerodroma Lađevci kod Kraljeva da ih presrete, pa su one vraćene. Da je to stvarno tako bilo, letelice ne bi imale šansu da se vrate nazad za BiH, jer im je brzina 200 km/h i ne bi imale vremena da pobegnu. "Orao" bi ih, s druge strane, morao gađati samo topom i to samo kad ima vizuelni kontakt, pošto se radi o borbenom avionu koji nema radar da ih locira.

Inače, Ministarstvo odbrane i država Srbija o svemu ćute i nisu se ni potrudili da bar Bosni i Hercegovini ili Rumuniji upute protestnu notu zbog toga što letelice doleću sa njihove teritorije i špijuniraju Srbiju. O protestu NATO da se ni ne govori. Ako ni zbog čega drugog, onda makar zbog činjenice da te bespilotne letelice mogu da nose rakete i drugo naoružanje, čime se može ugroziti bezbednost građana, a i visokih vojnih i državnih funkcionera. Primera radi, skoro sav državni i vojni vrh je 29. marta, u vreme "špartanja" letelica srpskim nebom, bio na vežbi na Pasuljanskim livadama...

Oficiri Vojske Srbije ogorčeni su zbog takve nemoći i nepostupanja po propisima, ali su se pomirili sa takvim stanjem koje vojsku gura sve dublje ka dnu i zbog čega ne samo vojnici, nego i oficiri, odlaze sve češće. Tome doprinosi i sistem napredovanja po "mehanizmu" poltronizma, koji je u vojsci uvek bio izražen, ali je sad više nego ranije, doveden do savršenstva.

Ministar i saradnici prave predstave za javnost, ali kada se zagrebe ispod površine, vide se sva Potemkinova sela. To je, nevoljno, morao da prizna i predsednik Srbije Aleksandar Vučić (Vulinov "vrhovni komandant") koji po Ustavu i zakonima komanduje vojskom, obelodanivši da je inspektorat odbrane u jednoj brigadi Kopnene vojske zatekao situaciju da više od polovine pripadnika ne može da ispuni one osnovne, minimalno propisane fizičke norme (trčanje, savladavanje prepreka i slično) i da su zbog toga bili "na poštedi" na dan kad je inspekcija dolazila. I za to, naravno, niko nije odgovoran, iako Vučić najavljuje smene. Takve priče, po običaju, ostaju samo u najavama jer se poslušnici ne smenjuju dok se ne pronađe neki veći poslušnik. I ne samo da se ne smenjuju, nego je jedan od takvih, koji je mobingovao potčinjene da drže na sebi gas-maske 90 minuta, čak i po kancelarijama, dobio godišnju novčanu nagradu kao najbolji oficir. ¶

DAVOR LUKAČ

KOLIKA JE CENA

U dokumentu podužeg naslova "Ekonomski, demografski i socijalni efekti različitih scenarija normalizacije odnosa između Beograda i Prištine", može se pronaći mnogo više detalja, informacija i prognoza nego što je moguće objaviti na ograničenom novinskom prostoru. Ovde prikazujemo samo procenu ekonomskih efekata modaliteta rešavanja "kosovskog pitanja", u periodu od narednih trideset godina. Za potrebe laičkog razumevanja teksta neki detalji iz studije su izostavljeni. Autori su Miladin Kovačević, Dušan Gavrilović, Dragan Popović, Milena B. Stevović, Ljiljana Sekulić i Katarina Stančić, a pokrovitelj poduhvata, tako da kažemo, bila je Fondacija za otvoreno društvo. **D. Ž.**

Srbija se, u procesu evropskih integracija, nalazi na raskrsnici na kojoj treba da definiše svoje buduće opredeljenje u vezi s rešavanjem problema normalizacije odnosa sa Kosovom i Metohijom. Kao potencijalno rešenje nameću se dva moguća scenarija:

• scenario normalizacije odnosa Beograda i Prištine (i u okviru njega dva scenarija – scenario s razmenom i scenario bez razmene teritorija, to jest primena Briselskog sporazuma, 2013)

• scenario *status quo*, to jest izostanak normalizacije odnosa.

U ovom radu predstavljene su demografske, socijalne i ekonomske posledice moguća dva scenarija rešavanja tih odnosa.

Scenario normalizacije odnosa, u obe svoje varijante – s razmenom teritorija i bez nje, ali uz primenu Briselskog sporazuma – omogućio bi znatno manje demografske i ekonomske gubitke nego scenario nerešavanja odnosa: negativni trendovi vezani za prirodni priraštaj i smanjenje resursa radne snage bili bi duplo manji i neutralizovani povećanim imigracijama; nove kosovske opštine, koje bi bile reintegrisane u ekonomski sistem Srbije, obezbedile bi adekvatno povećanje nacionalnog BDP-a u iznosu od 90 miliona evra godišnje, što je u tridesetogodišnjoj perspektivi 2,7 milijardi evra potencijalnog dobitka (ne uzimajući u obzir ostale pozitivne eksterne efekte, koji bi proizašli iz normalizacije odnosa i evropskih integracija). Čak i da izostane razmena teritorija, a ostvari se samo primena Briselskog sporazuma, gde bi direktni efekti na BDP izostali, posredni pozitivni efekti normalizacije – ekonomski, socio-politički i demografski – bili bi neuporedivo povoljniji nego u slučaju scenarija *status quo*.

Scenario *status quo* doneo bi dugoročne negativne efekte – pre svega, demografski reljef bi, ostankom na sadašnjem političkom rešenju, bio krajnje pesimističan i neperspektivan: ukupan broj stanovnika bio bi smanjen za 44 odsto do 2060. godine, uz ogromno smanjenje stanovništva radnog uzrasta i promenu starosne strukture u korist najstarijih lica. Izraženo BDP-om, izostao bi potencijalni dobitak od integrisanja novih teritorija, ali bi ostali neredukovani izdaci Kancelarije za Kosovo i Metohiju, od oko 1,4 milijarde evra za tridesetogodišnji period.

Obračun ekonomskih efekata alternativnih scenarija razrešenja odnosa Republike Srbije i Kosova ima za cilj da utvrdi koliki je potencijalni dobitak odnosno gubitak meren bruto domaćim proizvodom za svaki od različitih scenarija. Konkretno, u slučaju scenarija normalizacije sa razmenom teritorija, gubitak BDP-a opštine Preševo koja bi se pripojila Kosovu bio bi kompenzovan dobitkom u BDP-u za opštine Severnog Kosova koje bi postale integralni deo ekonomskog sistema Republike Srbije (Zvečan, Zubin Potok, Leposavić i severni deo Kosovske Mitrovice).

U slučaju scenarija bez razmene teritorija, s primenom Briselskog sporazuma, to jest u slučaju zadržavanja postojećeg administrativnog razgraničenja Republike Srbije i Kosova i izostanka razmene teritorija, Briselski sporazum tj. Prvi sporazum o principima normalizacije odnosa Beograda i Prištine omogućio bi osnivanje Zajednice srpskih opšti-

KOSOVA

ŠTA JE SKUPLJE – NORMALIZACIJA ILI STATUS KVO: H. Tači, F. Mogerini i A. Vučić
Foto: FoNet

na kao oblika lokalne autonomije i samouprave unutar Kosova, sa autonomijom i nadzorom u oblasti ekonomskog razvoja, obrazovanja, zdravstva, urbanizma i ruralnog razvoja.

Sporazum podrazumeva ukidanje bezbednosnih struktura i pravosudnih institucija Republike Srbije na Kosovu i Metohiji, u opštinama s većinskim srpskim stanovništvom. Sudske vlasti u opštinama sa većinskim srpskim stanovništvom bile bi integrisane i funkcionisale bi u okviru pravnog sistema Kosova. Apelacioni sud u Prištini uspostavio bi komisiju u kojoj bi većinu činile srpske sudije i koja bi bila nadležna za sve većinski srpske opštine. Drugim rečima, postojeće srpske opštine na Kosovu bile bi u potpunosti integrisane u pravni i politički sistem Kosova, uz obezbeđenje njihove autonomije i samouprave u navedenim oblastima. U ovom slučaju, ove opštine bi ostale izvan pravnog i ekonomskog sistema Republike Srbije i svi ekonomski subjekti, pravna i fizička lica smatrali bi se tzv. nerezidentima, koji stvaraju BDP države kojoj pripadaju – Kosova. S obzirom da su ove srpske opštine, zapravo svi ekonomski subjekti na Kosovu, već isključeni iz zvaničnih procena BDP-a, ovaj scenario neće imati direktne, neposredne efekte na visinu BDP-a Republike Srbije.

U slučaju scenarija bez razmene s primenom Briselskog sporazuma, opštine Severnog Kosova ostaju kao nerezidenti izvan ekonomskog sistema Republike Srbije i u tom pogledu efekat na povećanje BDP-a Republike Srbije jeste neutralan. Pritom mislimo samo na neposredne neto efekte u smislu poređenja sa alternativom razmene teritorija. Globalni, sveobuhvatni efekti normalizacije odnosa sa Prištinom svakako će biti pozitivni.

Scenario *status quo* podrazumeva održavanje postojećeg stanja, bez normalizacije odnosa i s postojećim razgraničenjem Republike Srbije i Kosova. I ovaj scenario, takođe, neće imati direktne, neposredne efekte na visinu BDP-a Republike Srbije, budući da, kao što smo rekli, obračun BDP-a za Republiku Srbiju, koji vrši Republički zavod za statistiku, ne obuhvata teritoriju Kosova zbog nedostatka administrativnih i statističkih izvora podataka.

U slučaju scenarija *status quo* neposredni neto efekti na BDP Republike Srbije, u poređenju sa alternativom razmene teritorija, takođe su neutralni, ali globalni, dugoročni efekti biće negativni.

U slučaju scenarija normalizacije bez razmene (Briselski sporazum) i scenarija *status quo*, pomenuti dobici po osnovu BDP-a izostali bi, i ostali bi samo, kao godišnji gubici, redukovani izdaci Kancelarije od oko 9 mil. evra godišnje (270 miliona evra za tridesetogodišnji period) u prvom slučaju, odnosno neredukovani izdaci od oko 47 miliona evra u drugom slučaju (1,4 milijarde evra za tridesetogodišnji period).

Ukoliko je izgledan scenario razmene teritorija, izvesno je da to neće biti razmena koja prenebregava kriterijum apsolutne etničke dominacije: teritorije na severu pokrajine u kojima živi gotovo isključivo nealbansko stanovništvo razmenjuju se za teritoriju na jugu Srbije, na kojoj živi gotovo isključivo albansko stanovništvo, pa se stoga mora voditi računa o ekonomskoj održivosti teritorije koja bi se dobila. U suprotnom, s vremenom će ekonomske migracije dovesti do toga da teritorija ostaje naseljena samo staračkim domaćinstvima, što bi, izumiranjem ove populacije, dovelo do potpune nenaseljenosti već u sledećoj generaciji. U ovom nepovoljnom ishodu biće moguće održavati ekonomsku aktivnost samo do nekog nivoa, i to praktično isključivo državnom intervencijom, kroz subvencije.

Da bi se ova situacija izbegla, potrebno je u okviru razmene teritorija obezbediti tri vrlo važna procesa, koji mogu u bitnoj meri omogućiti ekonomsku održivost, a to su:

- unutrašnja razmena teritorija;
- poravnanje kroz vlasničku transformaciju, to jest promenu vlasničke strukture privrednih subjekata;
- restitucija državne, crkvene i privatne imovine.

Unutrašnja razmena teritorija: podrazumevala bi neka od sledećih rešenja: ustupanje terena i kompleksa turističkih i sportsko-rekreativnih objekata na planini Šari za neku teritoriju koja bi se mogla fizički povezati sa opštinama Kosovska Mitrovica, Leposavić, Zvečan i Zubin Potok, pod uslovom da ovo pripajanje ima isključivi aspekt ekonomske konsolidacije.

Turistički i sportsko-rekreativni kompleks na Šari zanimljiv je zbog svog velikog razvojnog potencijala, koji bi se bazirao na saradnji sa stranim investitorima. Trenutno, ta saradnja je neizvodljiva zbog političke situacije, međunacionalnih i međuverskih tenzija, koje će i nadalje ostati u tom delu Kosova. Poseban problem je geografskog karaktera, jer je kompleks vrlo udaljen, a infrastrukturno nepovezan sa severnim opštinama. Kompleks je izgrađen i opremljen isključivo investicijama Republike Srbije, delom direktno iz budžeta, a delom kroz naše fir- »

Šta je danas "Trepča"

Revitalizacija Rudarsko-metalurškog sistema "Trepča" predstavlja ključ za budući ekonomski razvoj Kosova u svakom od posmatranih scenarija, pri čemu bi scenario *status quo* u velikoj meri otežao bilo kakvo trajno i održivo rešenje. "Trepča" je na vrhuncu svog poslovanja sredinom 80-ih zapošljavala oko 20.000 radnika, pri čemu je pokrivala oko 70 odsto ukupnog mineralnog bogatstva bivše SFRJ. Trenutno Kombinat "Trepča", iako formalno još uvek jedinstveno pravno lice, posluje kao dve odvojene tehnološke celine: "Trepča sever", sa pogonima u srpskim opštinama sa oko 4000 radnika, i "Trepča jug" sa oko 5500 radnika albanske nacionalnosti. Pored devastiranih kapitalnih dobara i postrojenja, kao i problema sa repromaterijalom i ekološko-tehnološkim standardima, najveći problem obe celine "Trepče" jeste nedostatak jamskih radnika i kvalifikovanih stručnjaka.

"Trepča" obuhvata sledeće glavne rudarsko-metalurške celine:

U rudarstvu: na severu, u opštini Leposavić, rudnici "Crnac" i "Belo brdo" (iako su ulazi u ove rudnike na teritoriji opštine Leposavić, ruda se zapravo kopa u oknima koja zalaze u teritoriju Republike Srbije – opštine Raška i Novi Pazar), "Žuta prla" i površinski kop "Koporić";

• Rudnik i flotacija "Stari trg" u Kosovskoj Mitrovici, s najvećim rezervama olovo-cinkove rude;

• Na jugu, rudnici "Novo brdo", "Ajvalija", "Badovac" i "Kišnica", u kojoj su i prerađivački kapaciteti;

• Topionice olova u Zvečanu i cinka u Kosovskoj Mitrovici.

• "Trepča sever" obuhvata samo četiri od navedenih rudnika na teritoriji opštine Leposavić, dok je u sastavu "Trepče jug" glavni rudnik "Stari trg". Rudnici na jugu u okolini Prištine, "Ajvalija", "Kišnica", "Badovac" i "Novo brdo", ne rade usled nedostataka opreme i repromaterijala.

Procenjuje se da ukupne rezerve olovo-cinkove rude na teritoriji Kosova i Metohije iznose između 50 i 60 miliona tona. Oko polovine (28 mil. tona) odnosi se na najveći rudnik ovog sistema, "Stari trg". Na severu Kosova, delu sa većinskim srpskim stanovništvom, rezerve se procenjuju na svega 6,5 mil. tona. Ako se ove neprerađene rudne rezerve celokupnog Kosova i Metohije prevedu u čist metal, procene se kreću od oko 3 mil. tona olova i 2 mil. tona cinka, kao i oko 4,5 hilj. tona srebra. Procene vrednosti ovih rezervi variraju i kreću se od 8 milijardi pa do 13 milijardi evra, ako se uzmu u obzir i rezerve zlata, srebra, kadmijuma, bizmuta, germanijuma i drugih mineralnih sirovina.

Važno je istaći da su se cene glavnih sirovina koje sačinjavaju rudno bogatstvo Kosova – olovo i cink – višestruko povećale od 1990. godine pa do danas. Naročito su porasle cene olova, sa oko 600 dolara po toni 1989. godine na oko 2500 dolara po toni kolika je trenutna cena, što je oko 2100 evra po toni.

Kada je reč o cinku, drugoj po važnosti rudi za Kombinat "Trepča", cene su rasle nešto blaže, ali su i one za gotovo 50 odsto više u odnosu na početak 90-ih – sa oko 2000 $/t na oko 3200 $/t koliko trenutno iznosi cena cinka, što je oko 2700 EUR po toni.

Prosečna proizvodnja sirovog olova za posmatrani period iznosila je oko 80.000 tona godišnje. Tu treba pomenuti i znatne količine legura olova, za koje nije moguće precizno utvrditi cenu (koja može biti i viša u odnosu na samo sirovo olovo u zavisnosti od komponenti legure). No ako bismo i legure olo-

me, koje su tada bile u vlasništvu Republike Srbije. Kada se gleda mogućnost realizacije daljeg razvoja ovog kompleksa, onda je kosovski interes jasan i iziskuje njihovu potrebu za legalnim preuzimanjem tog kompleksa. Dosadašnji pokušaji da se dovedu strani investitori propadali su zbog njihovog odbijanja da uđu u posao s nekim ko nije i formalno titular tog kompleksa. Ukoliko se gleda politički aspekt, mora se imati u vidu da se južni i jugoistočni deo Šare nalazi u Makedoniji i da je naseljen Albancima. Sa makedonske strane Šare takođe se nalazi sportsko-rekreativni centar, koji bi zajedno sa kosovskim mogao funkcionisati kao jedinstven skijaški prostor. Ova činjenica bi dodatno povećala zainteresovanost stranog investitora.

Zbog jasne zainteresovanosti Albanaca da legalno dođu u posed jednog privrednog kompleksa koji ima značajan razvojni potencijal, a da uz to dobiju priliku direktnog povezivanja s teritorijom naseljenom svojim stanovništvom koja se nalazi u susednoj državi, moguće je očekivati da kosovska strana bude spremna da prihvati aranžman koji bi obuhvatio dva dela:

Prvi deo aranžmana podrazumevao bi razmenu terena na kome se nalaze turistički objekti i oprema sportsko-rekreativnog centra na Šari za teren koji bi se mogao fizički pripojiti severnim opštinama.

Drugi deo ovoga aranžmana koji bi obezbedio ekonomsku konsolidaciju jeste ustupanje vlasništva Republike Srbije i njenih preduzeća nad izgrađenom infrastrukturom, turističkim i sportskim objektima i opremom na Šari, u zamenu za vlasništvo nad nekim privrednim objektom koji je od interesa za nas. Pošto je pitanje vlasništva nad Kombinatom "Trepča" vrlo aktuelno – zbog konstantnog pritiska kosovske strane u pravcu nacionalizacije tog kombinata – u ovom trenutku bi razmena imovine na Šari bila najadekvatnija, ukoliko bi Srbija za nju dobila vlasništvo nad celokupnim Kombinatom "Trepča".

Vlasnička transformacija: Ovaj proces podrazumeva restrukturiranje velikih infrastrukturnih, elektroprivrednih i industrijskih kompleksa po vlasničkom principu, uz izdvajanje tehničkih i tehnoloških celina u posebna preduzeća, u koja se unosi njihova kompletna imovina, stvorena iz vlastitih sredstava, kao i sve što koriste ta preduzeća. Prilikom utvrđivanja našeg interesa – to jest utvrđivanja koji infrastrukturni i industrijski kompleksi mogu adekvatno da se uklope u

Foto: wiki/ Marko Stojanović

va priključili proizvedenoj količini olova, prosečna godišnja proizvodnja olova i legura olova iznosila bi oko 97.000 tona metala, što bi po trenutnoj ceni od 2100 EUR/t iznosilo oko 204 miliona evra godišnje, a to bi za tridesetogodišnji period iznosilo oko 6,1 milijardu evra.

Kada je reč o cinku, prosečna godišnja proizvodnja (cink i legure cinka) iznosila je oko 29.500 tona, što bi pri sadašnjoj ceni od 2.700 EUR/t vredelo oko 79,6 miliona evra godišnje, a to je skoro 2,4 milijarde evra za tridesetogodišnji period.

Ako bismo navedenim iznosima dodali i proizvodnju od oko 84 t srebra s trenutnom cenom od oko 450 evra po kilogramu, dobili bismo dodatnih oko 38 miliona evra godišnje, što je oko 1,1 milijarda evra za tridesetogodišnji period.

Ako bismo sumirali vrednost proizvodnje za ova tri najvažnija metala, dolazimo do procene od oko 320 miliona evra godišnje tj. oko 9,6 milijardi evra za tridesetogodišnji period. Ukoliko bismo u ovu procenu kumuliranih potencijalnih prihoda uključili i eventualne prihode od prodaje neprerađenih koncentrata olova i cinka (čija je cena višestruko niža od rafiniranog metala) i drugih metala (osim olova i cinka), ukupan tridesetogodišnji kumulativ vrednosti proizvodnje mogao bi iznositi oko 10 milijardi evra ili oko 330–350 mil. evra godišnje.

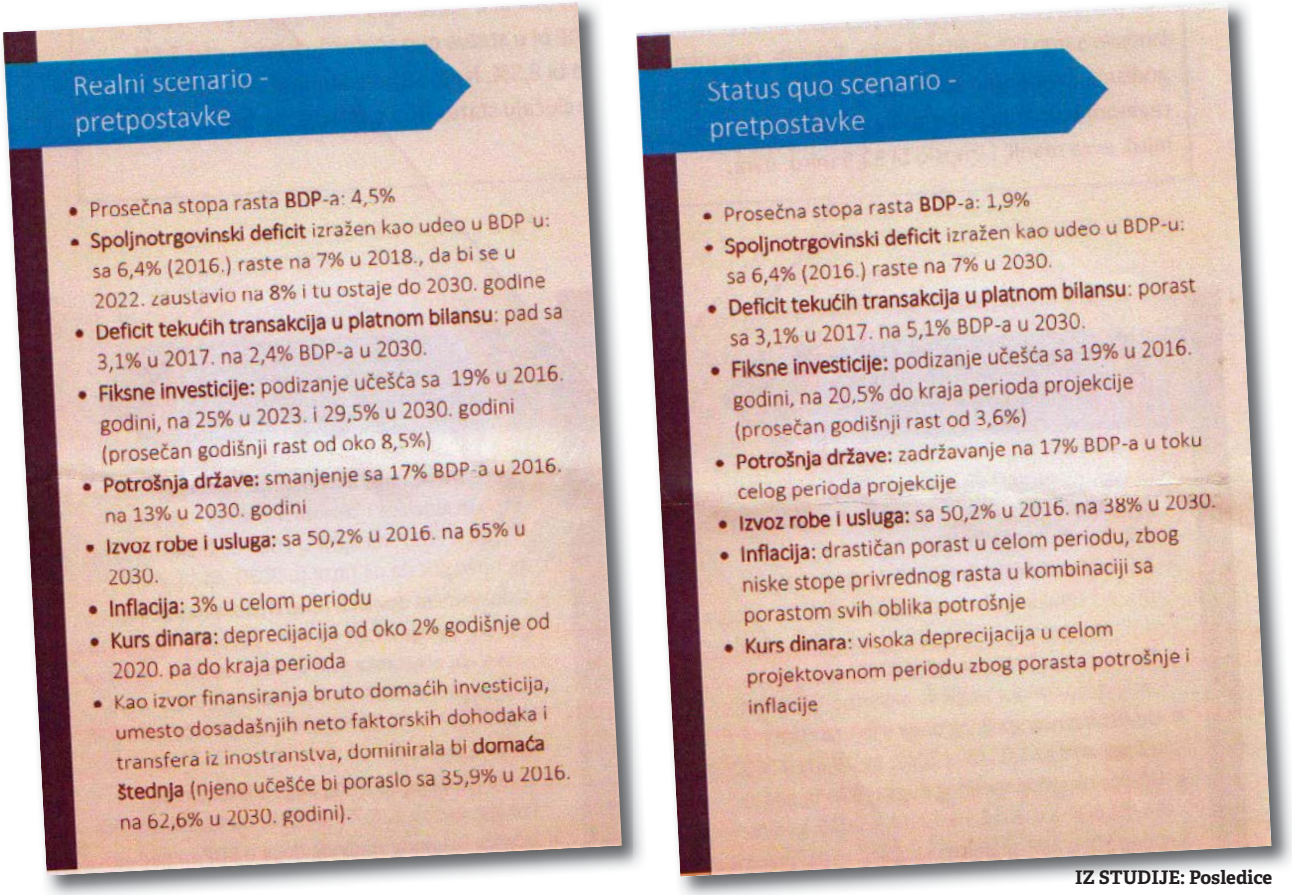
Treba imati u vidu da je reč o proceni autputa, tj. potencijalnoj vrednosti proizvodnje koja predstavlja teorijski maksimum, iz kojeg bi se, ako bismo dosledno primenili statističko-računovodstvenu metodologiju, morali nadoknaditi troškovi tzv. međufazne potrošnje (troškovi materijalnih inputa, energenata – pre svega električne energije i brojnih proizvodnih i neproizvodnih usluga), rashodi kamata na kredite, troškovi amortizacije osnovnih sredstava (koji su u rudarstvu i metalurgiji, kao tipično kapitalno intenzivnim industrijama, izuzetno visoki i mogu zahvatati i više od polovine ukupnih troškova i isto toliko poslovnog dobitka pre odbitka zarada i amortizacije) i drugi izdaci (između ostalog i vraćanje postojećih dugova "Trepče"). To znači da konačni efekti u vidu neto prihoda ili dobitka mogu biti i do 50 odsto niži. Takođe, ova procena se bazira na prosečnim istorijskim vrednostima (iz mirnodopskog perioda relativnog prosperiteta Kosova i Metohije i "Trepče"), dok će praktično dostizanje ovih proseka iz 80-ih zahtevati ne samo vreme već i dodatna ulaganja u obnovu kapitalnih dobara, primenu novih tehnologija i ekološku zaštitu, što će takođe iziskivati rastuće rashode kao i rastuće troškove (tj. opadajuće prinose) novih rudarskih istraživanja i bušotina usled iscrpljivanja postojećih rezervi.

ekonomsku konsolidaciju severnih opština, kao i enklava koje bi ostale na teritoriji Kosova i Metohije – moramo voditi računa o tome da ni infrastruktura, niti industrijski kompleksi nisu propisno radili i bili održavani od kraja osamdesetih godina prošlog veka, pa je za nas važno da se prvo koncentrišemo na prirodne resurse, kao što je eksploatacija ruda za potrebe "Trepče" i "Feronikla" Glogovac, kao i površinski kopovi lignita u Obiliću. U kontekstu razmene za Šaru, kao alternativa razmeni za Kombinat "Trepča" moguće je insistirati na dobijanju u zamenu rudnika koji bi radili za potrebe "Trepče" i "Feronikla".

Drugi prioritet treba da bude nastojanje da se dobije što veći vlasnički udeo u velikim privrednim sistemima: elektroprivredi, Kombinatu "Trepča", "Feroniklu" i ostalim preduzećima koja mogu biti za nas zanimljiva, ne zato što su na našoj teritoriji, nego zato što su na kosovskoj teritoriji, u okviru naših enklava ili u njihovoj neposrednoj blizini. Na ovaj način stekli bi se uslovi za zapošljavanje nealbanskog stanovništva, što bi moglo stimulisati i povratak na njihova tradicionalna staništa. Zbog toga što se većina privrednih kompleksa nalazi na teritoriji koja će ostati Kosovu, u ovom procesu poravnanja mora se insistirati na vlasničkoj transformaciji, koja dozvoljava udeo u vlasništvu ili apsolutno vlasništvo nad korporacijom, i onom vlasniku koji nije iz te države.

Predlozi koji bi došli s naše strane treba da budu prezentovani u formi biznisplanova i adekvatno dokumentovani. Na osnovu podataka o dosadašnjem finansiranju i istorijatu razvoja privrednih subjekata za koje smo zainteresovani, utvrdila bi se struktura vlasništva. Teško je očekivati da apsolutna prava nad nekim od privrednih subjekata budu u celosti (100 odsto) prenesena na našu državu, i zbog činjenice da će restitucija nalagati da se deo tog vlasništva vrati i akcionarima od kojih je imovina nacionalizovana posle Drugog svetskog rata. U ovoj razmeni je bitno povratiti što više vlasništva, koje može imati aktivnu ulogu u oživljavanju privrede na teritoriji severnih opština pripojenih centralnoj Srbiji i srpskim enklavama koje će ostati na kosovskoj teritoriji.

Bez obzira da li se ova vlasnička transformacija odnosi na rudnike ili industrijske komplekse, moramo biti svesni činjenice da će rehabilitacija tih preduzeća biti vrlo skupa, a u nekim slučajevima će i prilično dugo trajati. Ta rehabilitacija se ne može ni zamisliti bez inostranih »

IZ STUDIJE: Posledice

izvora finansiranja, ali će se oni lakše nalaziti kada ta preduzeća budu imala legitimnog titulara, pogotovo ako to bude naša strana. Država bi morala da u tim preduzećima, koja bi dobila razmenom, zadrži upravljačka prava (po mogućnosti i neposredno upravljanje), u nekom periodu u kome će konsolidovati socijalnu i demografsku situaciju. U tom periodu se mora obezbediti i ambijent u kome će se moći izvršiti i delimična privatizacija, ali ne prodajom državnog kapitala, nego isključivo dokapitalizacijom. Jedan deo tako rehabiltovanog državnog kapitala trebalo bi privatizovati podelom akcija radnicima i penzionerima preduzeća.

U daljoj razradi ovog principijelnog pristupa rešavanju problema koji bi nastali razmenom teritorija i potpunom normalizacijom međusobnih odnosa na bazi Briselskog sporazuma, jasno bi se utvrdili svi privredni subjekti razmene (koji bi podlegali promeni vlasničke strukture), utvrdili bi se troškovi tog postupka i očekivani budući ekonomski benefiti, uporedivi sa gubicima koji bi proizašli iz daljeg održavanja *statusa quo*.

Restitucija državne, crkvene i privatne imovine: Ovo pitanje je izuzetno osetljivo, jer je zaštita imovinskih prava jedan od fundamenata demokratije, a narušavanje imovinskih prava pripada zaštiti osnovnih ljudskih prava. Gotovo sve postkomunističke zemlje u tranzicionom periodu prolazile su kroz različite vidove restitucije, uglavnom pod jakim pritiskom zapadnih demokratija i međunarodnih institucija. I Srbija je u prethodnom periodu bila pod pritiskom da donese Zakon o restituciji, a i dalje je pod pritiskom da ga primeni. Stoga bi se pitanje restitucije na Kosovu moralo otvoriti pred međunarodnim forumima i animirati što više zapadnih zemalja i evropskih institucija da pomognu u rešavanju ovog problema. Naš dobro pripremljen predlog mogao bi naići na odobravanje i direktan angažman nekoliko evropskih zemalja, pored ostalog, jer mogu biti direktno zainteresovane da se njihovim subjektima vrati nacionalizovana imovina.

Za nealbansko stanovništvo ovaj bi proces bio od velike važnosti, naročito povraćaj imovine stranim subjektima, jer bi se na taj način najbrže revitalizovala gotovo u potpunosti uništena preduzeća. Povratak starih vlasnika bio bi praćen i prilivom stranih investicija, što bi dovelo do povećanja zaposlenosti, pa i među nealbanskim stanovništvom, a u nekim slučajevima to bi bio podsticaj za povratak izbeglica.

Povratak nacionalizovane imovine tradicionalnim crkvama i verskim zajednicama ima i važan civilizacijski aspekt, koji je bitno uticao i na odluke nekoliko zemalja koje su priznale tzv. Kosovo, ali su glasale protiv njegovog ulaska u UNESCO. Ovaj problem bi se morao internacionalizovati i rešavati u okviru traženja konačnog rešenja, a na osnovu poznatih i međunarodno priznatih modela eksteritorijalnosti crkvene imovine i lokalne samouprave. Imovina Srpske pravoslavne crkve u najvećem obimu ostala bi na kosovskoj teritoriji, van naše jurisdikcije, potpuno nezaštićena od albanskih aspiracija i konačnog prisvajanja te imovine zarad privatne eksploatacije. Neki od najvećih spomenika naše istorije i kulture upravo su verski objekti, koji bi ostali na kosovskoj teritoriji. S druge strane, Crkva je pre nacionalizacije bila najveći veleposednik na Kosovu i Metohiji. Ta imovina, koja ima znatan komercijalni potencijal, morala bi biti vraćena Crkvi, delom u naturalnom obliku, a delom u kompenzaciji. Pre otvaranja pitanja povraćaja crkvene imovine, koja ne može biti u pastoralnoj, nego samo u komercijalnoj upotrebi, država bi morala postići obavezujući dogovor sa SPC o načinu upotrebe te imovine, radi obezbeđivanja životnih i radnih uslova za nealbansko stanovništvo u okviru crkvenih opština. Jedan

od načina upotrebe te imovine mogao bi biti stvaranje poljoprivrednih zadruga u koje bi SPC unela svoje poljoprivredno zemljište, a okolno stanovništvo potrebnu mehanizaciju i radnu snagu. Nabavka mehanizacije bila bi predmet sistemske pomoći države kroz kreditiranje i donekle subvencionisanje tih zadružnih projekata. Zadruge bi se mogle formirati i u oblasti šumskih i drvno-industrijskih delatnosti. Osim toga, neke crkvene nekretnine mogle bi posle rekonstrukcije poslužiti za stvaranje lanca lokalnih zdravstvenih i rehabilitacionih centara. Sve ovo bi pomoglo lokalnom nealbanskom stanovništvu u normalizaciji života i zadovoljavanju elementarnih potreba, povratku, zapošljavanju, obezbeđivanju neophodnih poljoprivrednih i zanatskih proizvoda, elementarnih zdravstvenih usluga oslobođenih od međunacionalnih i međuverskih trvenja.

Povraćaj privatne imovine mora obuhvatiti i povraćaj stečenih prava (stanarskih prava, prava korišćenja zemljišta i objekata...). Zbog situacije na terenu, koja ukazuje na to da je većina imovine eksproprisana/oteta, teško se može očekivati naturalna restitucija, ali se zato mora insistirati na raznim vidovima kompenzacije sličnom imovinom na drugoj lokaciji, ili na finansijskoj kompenzaciji u realnoj vrednosti otete imovine. Sa stečenim pravima problem je još veći, jer se ta prava ne mogu restituisati na objektima i zemljištu koji su promenili vlasnika. Za ove slučajeve mora se naći najadekvatnije rešenje u nekoj vrsti kompenzacije. U određenim slučajevima restitucija može pospešiti povratak prognanih nealbanskih stanovnika, ali i dobro odmerena materijalna kompenzacija može imati isti efekat.

U daljoj razradi zahteva za sprovođenje restitucije na Kosovu bili bi kalkulisani ekonomski efekti, uz vođenje računa o vidovima povraćaja imovine, kroz naturalnu restituciju, naturalnu kompenzaciju sličnom raspoloživom imovinom i finansijsku kompenzaciju. Bilo kakva procena vrednosti imovine koja mora biti restituisana, kao i procena realne mogućnosti kompenzacije, zavisi isključivo od dostupnosti podataka o vlasništvu i vlasničkom učešću u nacionalizovanoj/otetoj imovini u periodu od 1941. do trenutka donošenja Zakona o restituciji.

Ukoliko se ide pravcem traženja konačnog rešenja kosovskog pitanja, onda je sprovođenje navedenih procesa izuzetno važno, jer ako ne budu okončani kao deo dogovora, kasnije se teško može očekivati njihovo rešavanje. U ovoj fazi delimičnog međunarodnog priznanja i neodređenog legitimiteta, tzv. Kosovo kao državna tvorevina podložno je mišljenju i delovanju onih koji ga podržavaju, ali zavise i od onih koji ga ne podržavaju. To je situacija u kojoj se sa više izvesnosti može planirati i očekivati ispunjenje ovih predloženih procesa. Ako tzv. Kosovo dobije međunarodni legitimitet bez našeg priznanja, a pre nego što se reše sva otvorena pitanja, Srbija više neće imati mogućnost otvaranja tih pitanja, a neće se moći očekivati pritisci zapadnih zemalja, jer će one smatrati da je proces međunarodnog priznavanja i legitimizacije države Kosova završen, a da se eventualni problemi moraju rešavati međususedskim dijalogom, koji će za nas biti neostvariv. ¶

Skenderbegov unuk u mejnstrimu

Miroljub Petrović je čovek hiljadu zanata, ali pre svega Jutjub zvezda opskurnih teorija: od nastanka Zemlje, preko ilirskog porekla Srba do štetnosti vakcina. Pažnju je prigrabio pripovedačkim darom i izjavama koje su postale deo pop kulture. Pohvale za Aleksandra Vučića otvorile su mu vrata nacionalnih televizija. Njegovi poslići – na granici ili preko granice prevare – do sada nisu zanimali nadležne

Dorćol u prevodu znači "četiri puta" i to se odnosi na raskrsnicu Ulice cara Dušana sa Ulicom kralja Petra odnosno Dubrovačkom. Prvi srpski car i beogradski kvart sreli su se opet u decembru 2016. kada je Miroljub Petrović u intervjuu za Jutjub kanal "Balkan info" na primeru Dorćola objasnio kako bi izgledala borba protiv kriminala kada se obnovi Dušanovo carstvo.

"Bude neki univerzalni telefon, ne znam, 555-333. I sad ove nedelje javlja se tvoja porodica. 'Da'. 'E, ovde su neki dileri droge.' (...) Dođi ovamo, bato, odmah izlaziš pred sudiju. Ko je najstariji u porodici Tešanović? Teša Tešanović je najstariji. 'Šta je bilo?' 'Prodavao drogu.' 'Prodavao drogu? Pa znaš ti koja je kazna za prodaju droge? Smrtna kazna. Kraj priče. Imaš nešto da kažeš u odbranu? (...) Ideš pod mač, bato. Pod mač.'"

Emisija na Jutjub kanalu "Balkan info" ima 1,14 miliona pregleda, a broj 555-333 postao je fora, lek za sve, kao gospodin Volf iz *Petparačkih priča* kad kaže: "Ja rešavam probleme." Nema klinca koji bar jednom nije rekao: "Ideš pod mač, bato." Tim su intervjuom Petrović, dugogodišnji zagovornik kreacionizma, alternativne istorije Srba i protivnik vakcina, i "Balkan info" učinili jedno drugo besmrtnim.

Taj kanal sa stotinak hiljada pretplatnika jedinstvena je oaza na srpskom internetu. Svako priča bez upadica voditelja. U jednom (četvorosatnom!) intervjuu profesor Milan Brdar je pola sata bez potpitanja pričao kako su ustaše – a u njegovom pojmovniku to je sinonim za Hrvate – okupirale Srbiju i da iz svih beogradskih kafića trešti samo grupa "Magazin".

Ali niko nije isplativ gost kao Petrović. Trinaest puta je gostovao sa prosekom gledanosti od oko 400.000 – kvota do koje retko dobacuju i televizije. Jutjuberskim rečnikom, Petrović uvek "trenduje" čime se mogu pohvaliti još samo muzički spotovi, isečci iz rijalitija i skečevi "Dnevnjaka".

Kako je Petrović prešao put od mračnih studija u kojima je pričao da su ljudi pripitomili dinosauruse i da je Darvin lažov, sve do kičaste scenografije Pinka i Hepija gde se voditelji cerekaju dok izbacuje nenaučne parole? I kako je to unovčio?

NAJUREN SA FAKULTETA

Rođen je u Odžacima 1965. kao potomak plemena Kuča iz današnje Crne Gore. U rodoslovu koji je sam nacrtao kao njegov direktni predak navodi se "najveći srpski junak" Đurađ Kastriot Skenderbeg. Napadno se poziva na poreklo. "Kada pogledate današnje narode, oni se uopšte ne bave svojim poreklom, svojom istorijom. Naravno, kada uparuju pse i konje, onda gledaju poreklo."

Oni koji cene bizarne emisije poput "Bisera" ili "Noleta Seksomana", Petrovića su upoznali u proleće 2000. kroz serijal predavanja "Čudesa stvaranja" na beogradskoj TV "Palmi". Sedamnaest puta po pola sata pričao je o biblijskom nastanku sveta. U to vreme bio je mršav, upalog lica, jednako rečit, ali ni izbliza zanimljiv kao danas.

Serijal "Čudesa stvaranja" dospeo je pred Nastavno veće smera za paleontologiju Rudarsko-geološkog fakulteta u Beogradu. "Od trenutka kada je M. Petrović pred milionskim auditorijumom počeo da propagira tzv. *naučni* kreacionizam, on se javno deklarisao kao istinski protivnik svih važećih i temeljnih naučnih postulata u geologiji", piše u zapisniku sednice od 20. juna 2000.

Sa osam glasova za i jednim uzdržanim odlučeno je da se Petroviću onemogući sticanje zvanja magistra, što je bio presedan. Petrović tvrdi kako je veće naumilo da ponovo preispita naučnu opravdanost ranije odobrene magistarske teze o donjojurskim školjkama Stare planine. Prema toj verziji, veće se nije sastalo, a Petrović je odlučio da batali stvar i završi studije u inostranstvu. Tvrdi da je studirao na Međunarodnom institutu za originalnu medicinu (IIOM), onlajn koledžu čije diplome ne priznaje niko. Tobožnji koledž je akreditovan od Američkog naturopatskog medicinskog borda za sertifikaciju (ANMBC), fantomske organizacije na čijem se sajtu ne pominje nijedno ime. Štaviše, sajt je registrovan uz pomoć platforme koja nudi anonimnost vlasniku domena. Kroz te akronime i pompezne nazive – koji će Petroviću kasnije značiti u razvijanju biznisa – stiže do Univerziteta "Alexandru Ioan Cuza" u rumunskom Jašiju. Ovaj je univerzitet, za promenu, pravi, najstariji u zemlji. Tamo Petrović, o čemu postoji zapis na sajtu univerziteta, doktorira filozofiju 2011. sa tezom "Kreacionizam i evolucionizam – semiotički pristup".

Povratak u javni život beleži 2012. kada je u Holandiji snimio brane na Severnom moru te izjavio da grupa srpskih intelektualaca planira miniranje brana ako iz Sheveningena ne budu oslobođene "pa-

Foto: Petar Marković

triote Šešelj, Mladić i Karadžić". Zbog toga je priveden u Beogradu, a kasnije je ispričao da se "zezao" i "glumio reportera". To je prvi put da Petrović, poznat po kreacionizmu, srbuje u javnosti.

RAZGRANATI BIZNIS

Manje je poznato da je po Srbiji razvio mrežu kvazi-univerziteta koji rade bez akreditacije i prijave Agenciji za privredne registre. O tome je "Vreme" prvo pisalo 2013. godine (videti tekst "Univerzalni univerzitet za ovo i ono", "Vreme" br. 1153) kada nam je u Prosvetnoj inspekciji rečeno da ti onlajn univerziteti nemaju dozvolu za rad. Premda su o tome kasnije javili i drugi mediji, nije poznato da su inspekcija i tužilaštvo išta preduzeli.

Fakulteti su, navodno, registrovani u SAD. Kako je saznalo "Vreme", adrese u Sakramentu i njujorškom Ričmond Hilu na kojima se vode Centar za prirodnjačke studije i Institut prirodne medicine zapravo su privatne kuće. "Pošto su studije onlajn, nema potrebe za većim prostorijama" – tako je na upit koji smo podneli 2013. odgovorio Petar Kalezić, sekretar Instituta. Jedna polaznica "Fakulteta za estetiku i kozmetologiju" – takođe u sklopu Petrovićeve mreže – ispričala je da studenti "dobijaju američku diplomu koja je priznata širom sveta i kod nas" i da imaju i "američki indeks". To je čula od profesora. No na listi američkog Ministarstva obrazovanja nema nijednog "fakulteta" koji vode Petrović i ekipa. Petrovićev Institut je navodio da ima akreditaciju koju dodeljuje The International Accreditation Board for Studies in Natural Medicine. "Vreme" je pretragom domena otkrilo da je sajt "međunarodnog borda" bio registrovan na Željka Stanojevića, Petrovićevog ortaka u poslu. Pošto su saznanja objavljena, sajt je ugašen.

Na Petrovićevim "univerzitetima" svašta se još može studirati, od nutricionizma, preko hebrejskog i nacionalne istorije do organske poljoprivrede. "Studije" koštaju od 400 do 1800 evra, literatura je na internetu, ispiti se polažu putem mejla i, kome se žuri, može ekspresno steći bezvrednu diplomu. Premda je "Vreme" ušlo u trag brojnim polaznicima, nema dokaza da je interesovanje bilo masov-

»

Knjige u izdanju nedeljnika

VREME

možete kupiti u:

prostorijama redakcije,
boljim knjižarama,
pouzećem ili preko interneta

no. Da prevarantski biznis ne ide baš najbolje, vidi se po rudimentarnom dizajnu sajtova koji se vode na ime Miroljuba Petrovića ili se mogu povezati sa njim. U pitanju je barem trinaest sajtova pomenutih "univerziteta" i "instituta", stranice miroljubpetrovic.net, creation6days.com, skenderbeg.rs i nekoliko sajtova gde se prodaju preparati sa etiketama Instituta za prirodnu medicinu uz obećanje da leče neizlečive bolesti poput raka i Parkinsonove bolesti. Prema mišljenju pravnika koje je "Vreme" upitalo za tumačenje, ovde zbog prevare, rada bez dozvole, neplaćanja poreza i nadrilekarstva ima mnogo posla za nadležne.

Na listi "predavača" nalaze se živopisna imena poput Jovana Deretića ili Branislava Peranovića kojeg Petrović redovno hvali kao eksperta za lečenje narkomana. Peranović je 2013. osuđen na 20 godina robije zbog teškog ubistva Nebojše Zarupca, štićenika Centra za odvikavanje od bolesti zavisnosti u Jadranskoj Lešnici.

ULAZAK U MEJNSTRIM

Miroljub Petrović živi u Petrovcu, malenom selu kod Leskovca, što svima preporučuje: "Treba da ulažemo u duhovne stvari. U decu, u porodicu. Ali Srbi su većinski izabrali da žive u betonskim kavezima, da se druže sa kamenjarkama." Nije mu teško da dođe u Beograd kada treba negde gostovati. Oni koji ga znaju kažu da dolazi starudijom od automobila ili autobusom. O svojim prihodima nerado priča. Kada je hvalio izdanje knjige Marina Barletija o Skenderbegu, na pitanje ko je finansirao prevod rekao je: "Pa, finansirao je, da kažem Bog je finansirao preko našeg Centra, obezbedio je sredstva. To je onda prevodio doktor Stevan Tomović, po mom mišljenju najbolji srpski istoričar, koji sada piše istoriju Srba od Adama i Eve pa do današnjih dana."

Televizijska pojavljivanja pokrio je u rasponu od andergraund emisije HRT-a "Na rubu znanosti" do "Kontravizije", pokušaju satire koji na TV "Pink" vodi Lav Pajkić, gde je doneo mač dok je fora "pod mač, bato" bila vruća. Često je kod Sarape i Dee na Pinku, kod Milomira Marića na Hepiju, naprednjaka Đukanovića na Kopernikusu... Poseban zadatak mu je borba protiv vakcinacije i homoseksualaca, "satanista" svih vrsta.

Protiv njega je, zajedno sa poznatim antivakserkama Majom Volk, Jelenom Karleušom i drugima, podneta prijava zbog ugrožavanja zdravlja. Za doktore koji preporučuju vakcine, Petrović je na Hepiju rekao: "To je kao da dovedeš katoličke sveštenike da pričaju o Stepincu. Oni su u sistemu, moraju da pričaju pozitivno, inače će da dobiju otkaz."

Nije mu bilo prijatno kad je morao da odgovara na lascivna potpitanja nakon što je Mariću rekao da je bio nevin

Gostovanja u mejnstrim medijima su učestala tek kada je, posle čuvenog intervjua za Balkan info, prošao test pravovernosti: "Mislim da je u okvirima demokratije, otkad postoji u Srbiji, Aleksandar Vučić ubedljivo najbolji političar. U nenormalnim uslovima, gde su svetske aždaje svuda oko nas da nam se krvi napiju. Imate iznutra pljuvanje. Ne znam kako on sve to trpi, kako ih sve ne počisti." Nije mu bilo prijatno kad je morao da odgovara na lascivna potpitanja nakon što je Mariću rekao da je bio nevin pre braka ili kada se Ognjen Amidžić glupavo smejuljio dok je Petrović deklamovao kako Đoković treba da dovede ženu u red. Petrović bi radije pričao o teokratiji, tako dalekoj od "infotejmenta" čiji je eksponat postao, i pripovedao koliki je Skenderbeg bio div i kako je sabljom mogao da raspoluti čoveka.

"SKIDAŠ FAZONE, POVEZUJEŠ SE S BOGOM"

Petrović je na nakaradni način erudita, zna svašta, a nema problem da izmisli još više. U samo sat vremena uspeva da isprede priče o tome da su "ateističke škole" zapravo "debilane" u kojima se uče komunizam, darvinizam i geografija Obale Slonovače; da je njegov drug doktor Nikolić najbolji svetski ortoped koji je spasao fudbalera Luku Modrića tako što mu je rekao da pije više vode; da su heteroseksualci koji se kurvaju izazivanjem abortusa pobili više ljudi od homoseksualaca, koji su skloni da postanu serijske ubice; da najbolje zakone ima Saudijska Arabija; da se ljudi preko joge povezuju sa demonima; da se Isus na mejnstrim medijima prikazuje kao hipik i padavičar.

Manje mu je komotno kada mora da sučeli mišljenje. Redak primer bilo je gostovanje na Pinku sa socijalistom Borisom Milićevićem, deklarisanim homoseksualcem. Tu je Petrović nasilje nad homoseksualcima nazvao "higijenom", tvrdeći da 70 odsto upražnjava lizanje čmara ("To rade?" iznenađeno je pitao Sarapa.) "Lažeš", govorio mu je Milićević, i tu se Petrović teško snalazio. "Samo privlačite pažnju, estradizujete teme, jurite klikove na Jutjubu, ali Vas niko ne shvata ozbiljno", rekao mu je Milićević.

Petrović, međutim, bira teme. O teoriji ravne Zemlje, koja u regionu doživljava renesansu, kaže da je posledica toga što su ljudi lakoverni kao majmuni. "Samo ako pogledate Mesec, vidite da je Zemlja okrugla. Oni mogu da ubede ljude da je Zemlja kockasta, da je u obliku petokrake, buzdovana... Ljudi će sve da veruju." Zloglasni antenski sistem HAARP kod Barajeva nazvao je "lovačkom pričom".

Jedan novinar, koji je privatno mnogo puta bio u društvu sa Petrovićem, kaže da je u kafani isti kao u studiju. Zbilja ne pije alkohol i ne jede meso. Voli da bude u centru pažnje, ali nije navalentan i strpljivo sluša. Jedino priznaje, kaže sagovornik "Vremena", da je u intervjue ubacio fore poput "555-333" jer zna da to privlači pažnju. Petroviću nije drago kad klinci na ulici priđu da se slikaju samo jer su uhvatili par viceva. Više bi voleo da čitaju Stari i Novi zavet. "Znači radiš na sebi, intelektualno, duhovno. Sveto pismo čitaš, skidaš fazone, povezuješ se s Bogom", ponavlja stalno: "Dolaze mladi ljudi, pa se nadam da ćemo kao Izraelci da uđemo u obećanu zemlju, da obnovimo Dušanovo carstvo."

Bilo je čuda za tri dana na javnoj sceni onoliko, još više na internetu. Petrović je pak opstao i kad je prošao početni hajp. Na Jutjubu je odnos pozitivnih i negativnih ocena gledalaca otprilike pet prema jedan. Ili, što reče jedan od fanova u komentaru: "Lajkovi govore o odnosu čojstva i satanista. Teško je braćo, al' razbucaćemo sataniste!" ¶

NEMANJA RUJEVIĆ

Foto: Tanjug

Da nam živnu, živnu sela

Da li su sela Srbije opustela ili je IT tehnologija povezala sela sa društvenih zbivanjima, te više nije bitno da li živiš u selu ili u gradu? Da li je tačno da se deca više ne rađaju u selima, ili da sela naseljava samo staro stanovništvo? Prema mišljenju našeg sagovornika Gorana Peneva iz Instituta za društvena istraživanja, to nije potpuno tačno. I dalje je stopa fertiliteta seoskih žena veća nego kod gradskih žena

U Srbiji su već nekoliko decenija unazad niske reproduktivne norme prihvaćene kod većine stanovništva bez obzira na to da li žive u gradu u selu. To je karakteristično za celokupno žensko stanovništvo. Ipak, za seosko stanovništvo i dalje se može reći da ima više reproduktivne norme, odnosno fertilitet, broj dece po jednoj ženi, otkriva naš sagovornik Goran Penev, naučnik saradnik Instituta za društvena istraživanja. "Seoske žene i dalje imaju viši fertilitet nego gradske žene, ali nedovoljno za prostu reprodukciju i zamenu generacija. Prema poslednjem popisu stanovništva iz 2011. godine, žene na kraju fertilnog perioda od 40-49 godina, imale su 1,96 dece po ženi, a u gradskim sredinama 1,66 dece po ženi. Dvadeset godina ranije, 1991. godine odnos brojeva bio je otprilike isti, s tim što je stopa fertiliteta u seoskim sredinama iznosila 1,99, dok je u gradskim iznosila 1,76 dece po ženi. I tada, kako i danas, to je mnogo niže nego što je potrebno za zamenu generacija. Kad je reč o obimu rađanja, smatram da je seoska sredina 'prijateljskija' za podizanje dece nego gradska, humanija; deca žive u zajedništvu, bliži je kontakt sa roditeljima, manje ih ostavljaju same. Kad bismo mi imali, kao u drugim razvijenim zemljama, 'urbanizaciju' sela, bila bi manja razlika u kvalitetu života gradske i seoske sredine, onda bi to još više došlo do izražaja. Kod nas je seoska sredina nerazvijena, nepovoljnija za život iz koje se mladi iseljavaju prema gradskim centrima i prema inostranstvu", kaže Panev.

Prema njegovim rečima, imamo smanjenje stanovništva i ako se pogleda popisni period 2002-2011, Srbija je imala smanjenje od 300.000 stanovnika i ono se odnosilo na seosko stanovništvo. Sa aspekta rađanja, bitno je da su, ukupno posmatrano, brojnije žene nego muškarci, dok je u seo-

skim sredinama obrnuto, brojniji su muškarci. Žene su pokretljivije i više učestvuju u migracijama na kraćim relacijama u unutardržavnim granicama. To je dodatni problem, ne samo starosna struktura stanovništva, već manjak žena u seoskim sredinama. Inače, kad rađaju, rađaju u proseku više nego u gradskim sredinama.

"Statistika o rađanju u seoskim sredinama ipak ne daje prave podatke, jer je veliki broj rađanja pripisan opštinskim centrima gde se nalaze porodilišta. Tako da podaci variraju, jer je veliki broj porođaja prikazan kao rađanje u gradovima gde se nalaze porodilišta, ali, naravno, jedan deo porodilja potiče iz seoskih sredina gde nema porodilišta, pa se onda dete vodi kao da je, na primer, rođeno u Kragujevcu, a zapravo živi u selu pored grada."

"Činjenica je da su najnepovoljniji uslovi za odgajanje dece u visokim soliterima, odnosno u stambenim jedinicama, te najmanji broj dece imaju upravo oni parovi koji žive u tim uslovima. Dete bez nadzora roditelja ne može samo da se igra u parku... Videćemo kad izgrade Beograd na vodi, koliko će dece biti u tim soliterima od 80-ak spratova. To će izvesno biti simbol neraađanja po jednoj ženi", smatra naučni saradnik Goran Penev.

Ako gledamo poslednja dva popisa stanovništva, u ostalim naseljima (to su sela) smanjen je broj seoskog stanovništva. Po popisu iz 2002. godine bilo je 3.272.000 seoskih stanovnika, dok je taj broj po poslednjem popisu iz 2011. smanjen na 2.915.000. Istovremeno, gradsko stanovništvo je poraslo, iako obe sredine imaju negativan prirodan priraštaj. Međutim, migracija je znatno veća iz seoskih ka gradskim sredinama, ali imate migracije prema inostranstvu. Postoji negativan migracioni saldo seoskog stanovništva u odnosu na gradsko stanovništvo.

Goran Penev komentariše napade na žensko stanovništvo, koje je okrivljeno da zbog karijere ne rađa decu: "To je da žene ispadnu krive i to je strašno. Žene na selu su takođe aktivne ne samo u poljoprivredi nego i u domaćinstvu. Opšti uslovi su takvi da na selu tradicionalna sredina amortizuje nepovoljne determinante nataliteta. Postoje razne osnove fertiliteta, ne može da se svede samo na karijeru ili ekonomske razlike, ali postoji i element karijere koji je zanemarljiv, ali je razlika u obrazovanju danas drugačija. Visoko obrazovane žene danas nisu više elita kao što su bile pre sto ili pedeset godina, tako da je to postalo standard da žena treba da se školuje i završi fakultet. Međutim, ne znači da svaka visoko obrazovana žena misli samo na karijeru", smatra Penev.

Seksualno i reproduktivno zdravlje na selu nije dovoljno zastupljeno, manje je znanja na tu temu kad je reč o kontraceptivnim sredstvima i zdravstvu uopšte, o tome se ne vodi previše računa, više je abortusa kao metode kontrole rađanja. Na selu je to izraženije jer je nivo zdravstvene zaštite na selima mnogo niži i to je ono što opredeljuje da se napuste sela. Procenat takozvanih nerotkinja na selu je izraženiji nego u gradovima jer se nedovoljno leče i stigmatizuju, ali za sada ne možemo mnogo da učinimo. Na tome se radi, o svesti stanovništva o reproduktivnim normama.

U svakom slučaju, selo nije ono što je bilo pre 30-50 godina; zbog dostupnosti interneta infomisanje je mnogo prisutnije nego što je bilo, kaže Penev. Poboljšava se situacija i u seoskim sredinama, pogotovo u urbanim naseljima koja imaju kvalitet života sličan gradskom. IT tehnologija omogućava mnogo više, skoro isto kao u gradskim sredinama, kad je reč o radu od kuće. Vi možete da radite od kuće i da vas niko od korisnika tamo u Americi ili Švedskoj ne pita da li živite u gradu ili u selu, nego kakav je internet i da li možete da pošaljete podatke i kakav vam je učinak ili kakve su vam ideje.

U budućnosti bi trebalo očekivati da se smanje razlike u kvalitetu života između gradske i seoske sredine, ili čak, kao u visoko razvijenim zemljama, da postoje pravci preseljavanja iz grada u selo. "Gradovi sada postaju mesto stanovanja siromašnijeg dela stanovništva, a elita se seli u urbanizovana sela, gde imaju mir i zdrav život, a ne gube ono što im grad omogućava – obazovanje, lečenje, kulturu, biznis. Dok je Slovenija bila u Jugoslaviji, predstavljala je dobar primer kako treba razvijati seosko stanovništvo – odlični putevi, sve sređeno, to je bilo još 70-ih i 80-ih godina i to je bio primer za regionalni razvoj. Koliko Srbiji treba da dostigne taj nivo ne zna se, ali ništa nije nemoguće. Kad smo na ovako niskom nivou, može samo bolje", smatra Goran Penev.¶

BILJANA VASIĆ

Vrtići za decu iz seoskih sredina

Pod pretpostavkom da i deci iz seoskih sredina treba društvo vršnjaka u vrtićima, prenosimo deo izveštaja Mame u Srbiji:

"... dok 50 odsto ispitanica iz seoskih naselja dete nije ni pokušalo da upiše u vrtić, taj broj za majke iz prigradskih seoskih naselja iznosi oko 28 odsto, za one iz prigradskih urbanizovanih smanjuje se na 22 odsto, a ovaj odgovor među ispitanicama iz urbanih sredina dalo je samo 20 odsto ispitanica. Dati podatak govori o nejednakoj prostornoj distribuciji državnih, institucionalnih rešenja za čuvanje dece, ali i o rodnim normama koje su deo tradicionalnog vrednosnog obrasca, u okviru kog porodica (pre svega – majka), a ne državne institucije, treba da brine o deci. Raširenost patrijarhalnih vrednosti tako utiče na izostanak potrebe da se u selima uopšte i otvaraju ustanove za čuvanje i brigu o deci. Depopulacija i starenje stanovništva u seoskim sredinama takođe doprinose ovim tendencijama. Od ispitanica čija su deca išla ili idu u vrtić, nešto malo više od polovine izjavilo je da im je bila potrebna veza da bi obezbedile mesto za svoje dete (51 odsto), a od ukupnog broja žena 36,7 odsto tražilo je "vezu." To govori o nedovoljnim kapacitetima koji otežavaju vraćanje ili izlazak žena na tržište rada, što posledično dovodi do privilegovanosti onih društvenih slojeva sa većim ekonomskim i socijalnim kapitalom. Takođe, pri upisu deteta u vrtić, prednost imaju zaposleni roditelji, što onemogućava nezaposlene da aktivno traže posao i ne daje im mogućnost pronalaska posla. Oni onda moraju da se oslanjaju na neformalne sisteme podrške – babe, dede, rodbinu ili plaćenu pomoć. "

Ovaj tekst nastao je u okviru projekta "Nestaje li Srbija – populaciona i demografska politika" koji je podržalo Ministarstvo kulture i informisanja Republike Srbije preko konkursa za projektno sufinansiranje medijskih sadržaja

Nova ruta ka "obećanoj zemlji"

Zatvaranje mađarske granice da bi se sprečio ulazak migranata primoralo je neke od onih koji očajnički pokušavaju da napuste Kosovo ili Albaniju da alternativni put za ulazak u EU potraže u Rumuniji

Pišu: **Adrian Mogoš, Lindita Čela, Krešnik Gaši, Jovana Georgievski**

Sukob između Agrona Salihija i rumunskog imigracionog sistema trajao je pet meseci i nije se dobro završio po njega. Ovaj tridesetogodišnjak rođen na Kosovu deportovan je iz zemlje. Salihi je zajedno sa bratom ilegalno ušao u Rumuniju u jesen 2016. preko prelaza na jugozapadu države, onog koji krišom koriste migranti na putu u šengenske zemlje, navodi se u njegovom sudskom dosijeu.

Pošto je kažnjavan u Nemačkoj, Salihi je zatražio izbeglički status u Rumuniji, tvrdeći da su etnički Romi, poput njega, diskriminisani na Kosovu. Ali, u februaru 2017. lokalni sud u mestu Đurđu, gde je bio smešten kao tražilac azila, doneo je odluku u korist rumunskog Generalnog inspektorata za imigraciju, koji je zahtevao da Salihi bude deportovan u svoju domovinu.

Salihi je samo jedan od stotina migranata sa Kosova i iz Albanije za koje se veruje da su pokušali da pronađu alternativni put do Evrope preko Rumunije, nakon što je Mađarska zatvorila svoje granice u proleće 2016, kada je vlada u Budimpešti završila izgradnju četiri metra visoke i 175 kilometara dugačke ograde duž granice sa Srbijom da bi sprečila ulazak migranata u zemlju.

Podaci Evropske agencije za čuvanje granica i obala, Fronteks, pokazuju da se po završetku izgradnje ograde broj ilegalnih prelazaka srpsko-rumunske granice udesetostručio za prvih šest meseci 2017. u odnosu na isti period prethodne godine.

Rumunska pogranična policija je potvrdila za BIRN da je od početka 2016. do marta 2018. godine 148 državljana Kosova i 95 državljana Albanije zadržano zbog ilegalnog prelaska granice. Ipak, rumunske vlasti odbijaju da otkriju više detalja o migrantima sa Kosova zbog političke delikatnosti ovog problema, budući da je Rumunija jedna od pet zemalja EU koje ne priznaju nezavisnost Kosova. Lični dokumenti koji se izdaju na Kosovu u Rumuniji se prihvataju samo za utvrđivanje identiteta određene osobe.

Ako migranti sa Kosova budu uhvaćeni nakon ulaska u Rumuniju, protiv njih se pokreće postupak i vraćaju se u Srbiju, osim ako ne zatraže azil, u kom slučaju mogu da ostanu u Rumuniji dok se ne donese odluka o zahtevu. Činjenica da ni Srbija ne priznaje Kosovo dodatno komplikuje status migranata i postupak repatrijacije.

Srpska policija je odbila da odgovori na pitanje o tome kako postupa sa migrantima sa Kosova koji su deportovani iz zemalja kao što je Rumunija. Takođe, kosovska policija ne sarađuje direktno sa kolegama iz Srbije kroz razmenu informacija o migrantima, a obaveštenja o pokušajima ilegalnih prelazaka ne prosleđuju se vlastima u Prištini.

U svakom slučaju, evidentno je da iako je broj migranata sa Kosova i iz Albanije koji koriste Rumuniju kao rutu do Zapadne Evrope relativno mali, taj broj značajno raste otkako je Mađarska podigla ogradu na granici.

LAŽNI PASOŠI I LAŽNI DOKUMENTI

Oko tri sata ujutro 16. oktobra 2017. rumunska pogranična policija obavila je proveru dva automobila registrovana u Srbiji, čiji vozači su želeli da pređu iz Rumunije u Mađarsku preko prelaza Bors. Troje ljudi u dva vozila pokazalo je graničnoj policiji srpske pasoše.

Posle pažljivije provere, rumunski policajci su primetili da troje putnika ne liče na slike u pasošima. Istraga je pokazala da su trojica putnika zapravo sa Kosova – Labinot Gedži (32), Sedver Hoti (30) i Elon Krasnići (24) zaputili su se u Zapadnu Evropu. Tvrdili su da su srpske pasoše platili 500 evra po komadu.

Oni nisu jedini kosovski Albanci koji su pokušali da stignu do neke od šengenskih zemalja preko Rumunije koristeći falsifikovana dokumenta. Mesec

IZ OVOG PRAVCA DOLAZE: Rumunska granična policija u blizini Naidasa
Fotografije: Adrijan Mogoš

dana kasnije, granična policija je u vozu InterRegio, između Temišvara u Rumuniji i Budimpešte u Mađarskoj, pronašla još dvojicu migranata sa lažnim bugarskim pasošima na putu ka Švajcarskoj. Dokumenta su kupili u Srbiji za 2.000 evra.

Ako migranti nisu počinili druga krivična dela, rumunski sudovi i tužioci u načelu blago postupaju sa njima bez obzira na zemlju porekla. Obično je dovoljno da plate kaznu i tužioci odustaju od optužnice za nelegalan prelazak granice.

Jedan takav migrant sa Kosova, Labinot Zogaj, pokušao je da pređe iz Rumunije u Mađarsku u oktobru 2016, ali granična policija ga je sprečila u navodnom pokušaju da stigne u Nemačku. Dan kasnije, drugog migranta sa Kosova, Diara Bitićija, rumunska granična policija uhvatila je sa lažnom italijanskom ličnom kartom u vozu koji je išao u Budimpeštu.

U novembru 2017. rumunski sud je usvojio predlog državnog tužioca da odustane od daljeg gonjenja ove dvojice kosovskih državljana.

KAKO IZBEĆI PLAĆANJE ŠVERCERIMA

Gradovi na severu Srbije – Subotica u blizini mađarske granice i Kikinda u blizni rumunske granice – imaju velike centre za smeštaj izbeglica. Kikinda je udaljena svega 14 kilometara od rumunskog sela Teremija Mika i migranti često koriste ravnicu između ova dva mesta za prelazak na drugu stranu, zbog mnoštva irigacionih kanala obraslih grmljem u koje se mogu sakriti. Takođe, i mađarska granica je veoma blizu. Pre početka poljoprivredne sezone, policija lako uočava migrantske staze jer za sobom ostavljaju tragove na njivama.

Kada je BIRN posetio ovu lokaciju, nigde nije bilo ni traga od pripadnika srpske granične policije. Policajac iz rumunske granične patrole rekao je da su malobrojni, slabo opremljeni i da gotovo nemaju interesa da zaustavljaju migrante.

U međuvremenu, tranzitni centar za migrante u Subotici pun je ljudi koji čekaju na red za ulazak u Mađarsku. Neki od njih čekaju šest ili čak deset meseci, jer mađarska vlada dozvoljava ulazak samo pet do deset izbeglica dnevno, od ponedeljka do petka. Mnogi migranti koji se sada nalaze u Srbiji pokušavali su da ilegalno pređu granicu više puta; neki od onih koji su stigli do Zapadne Evrope uspeli su tako što su iz severne Srbije prvo prešli u Rumuniju.

U gotovo svim slučajevima migranti putuju bez dokumenata, osim onih iz Albanije i sa Kosova, objasnio je jedan rumunski granični policajac. Ali neki uspevaju da pređu granicu i na zakonit način.

Srpska granična policija u Šidu, na granici sa Hrvatskom, obavestila je BIRN da su nailazili na grupe kosovskih Albanaca koji su legalno putovali u EU sa srpskim pasošima na koje imaju pravo, jer su rođeni u bivšoj Jugoslaviji. Oni koji ne mogu da dođu do legalnih dokumenata imaju na raspolaganju drugu opciju – da plate švercerima da ih ilegalno prevedu preko granice. Rumunija je postala švercerska ruta nakon što je otežan ulazak u Mađarsku i Hrvatsku.

Halil T, star 26 godina, dolazi iz Gnjilana na jugoistoku Kosova. Osuđivan je u svojoj zemlji i dva puta je pokušao da pređe iz Rumunije u Mađarsku, ali je svaki put uhapšen i deportovan. Prema podacima rumunskih sudova, Halil T, Genk Bilal, Astir Šalja i Floret Hazer pomilovani su u maju 2017. u slučaju nezakonitog prelaska granice. Istu četvorku rumunska granična policija uhvatila je i 2016. kada ih je sud takođe oslobodio.

Halil T. je rekao da su posle privođenja upućeni u centar za izbeglice u Temišvaru, odakle su pokušavali da pređu mađarsku granicu "tri ili četiri puta". "Kada smo stigli u Budimpeštu, kupili smo karte za voz, ali tamo nas je uhvatila mađarska policija", seća se Halil T. Kaže da su ih nakon toga mađarske vlasti deportovale u Srbiju i da su im zapretili zatvorom ako budu ponovo uhvaćeni. "U policijskoj stanici smo proveli 12 sati. Hteli smo da tražimo azil, ali rekli su nam da azil ne daju", rekao je.

Prvo putovanje Halila T. i njegovih prijatelja od Kosova do Mađarske koštalo ih je više hiljada evra, koliko su platili »

ILEGALNI PRELAZAK GRANICE:
Uhvaćeni Albanci sa Kosova i iz Albanije

švercerima, ali uskoro su otkrili kako mogu da izbegnu troškove. Da bi prešli u Srbiju i zatim u Rumuniju, koristili su privremene identifikacione dokumente koje su im davale srpske vlasti.

Privremeni identifikacioni dokument je papir formata A4: privremena dozvola koju srpske vlasti izdaju na granici na 15 dana samo onim stanovnicima Kosova koji nemaju srpske lične karte. Takvi dokumenti su uvedeni posle "Briselskog sporazuma" između Beograda i Prištine postignutog 2013, čime je otvorena mogućnost za izdavanje privremenih dozvola za putovanje.

TIŠINA NA SRPSKOJ STRANI

Za Srbiju, u čijem ustavu je Kosovo i dalje navedeno kao deo njene teritorije, eventualno učešće u deportaciji nosilaca kosovskih pasoša na Kosovo značilo bi de fakto priznanje nezavisnosti Prištine. Ako bi srpska policija migrante sa Kosova deportovala na Kosovo, to bi značilo da je Beograd prihvatio stav da oni nisu državljani Srbije, čime bi Srbija praktično priznala Kosovo kao zasebnu državu. Ako bi ih smestili u izbegličke centre u Srbiji, to bi značilo da imaju status izbeglica iz nezavisne države, što je takođe neprihvatljivo za vlasti u Beogradu.

BIRN je zatražio od srpske policije da se izjasni o zvaničnom stavu prema migrantima sa Kosova i objasni da li se tretiraju kao stranci ili kao građani Srbije. Odgovor je bio kratak: "Ne možemo da vam pomognemo".

Ipak, jedan drugi izvor iz srpske policije, koji je zahtevao da ostane anoniman, izjavio je za BIRN da Beograd vidi migraciju kosovskih Albanaca kao koristan trend. "Što više Kosovara odlazi sa Kosova to bolje za Srbiju. Zato nema razloga za njihovo zaustavljanje na granici ili zatvaranje kada ih pošalju nazad", rekao je ovaj zvaničnik.

KAZNE IZREČENE U RUMUNIJI NEMAJU ZNAČAJA NA KOSOVU

Rumunsko Ministarstvo inostranih poslova obavestilo je BIRN da Bukurešt nema nameru da prizna Kosovo. Zbog toga odluke rumunskih sudova nisu važeće na Kosovu i obratno. U sudskim postupcima koje je BIRN pratio, sudije iz Rumunije izdavali su sudske pozive građanima Kosova i osuđivali ih zbog ilegalnih prelazaka granice – ali te odluke nemaju pravnu snagu na samom Kosovu. Deportovani migranti su slobodni da pokušaju ponovo.

Kosovske vlasti u međuvremenu pokušavaju da umanje značaj migracije preko Rumunije. Baki Kelani, portparol kosovske policije, rekao je da policija ne raspolaže informacijama o deportacijama građana Kosova iz Bugarske i Rumunije. "Zvaničnici kosovske policije su učestvovali na skupu posvećenom migraciji koji je organizovala Evropska agencija za granice Fronteks. Bugarska i Rumunija su bile prisutne na skupu. U svojim prezentacijama o migraciji nisu ništa rekli o građanima Republike Kosovo koji prelaze preko njihovih teritorija", rekao je Kelini.

Ali, izveštaj rumunskog Generalnog inspektorata za imigraciju iz 2017. pokazuje da je 4,5 odsto ljudi koji su sami zatražili repatrijaciju od vlasti u Bukureštu bilo sa Kosova. U izveštaju Inspektorata iz 2016. navodi se da je 7,3 odsto ljudi vraćenih u svoje zemlje bilo iz Albanije. Ipak, veoma mali broj migranata sa Kosova ili iz Albanije zatraži azil u Rumuniji – njihov cilj je da stignu u neku od šengenskih zemalja.

"RUMUNIJA NIJE BILA MOJE ODREDIŠTE"

Rumunski sudovi nemaju ujednačen odnos prema švercerima ljudi koji nezakonito prevode migrante preko državnih granica. U nekim slučajevima sudovi ih kažnjavaju samo novčanom kaznom; u drugim, švercери završavaju u zatvoru.

U septembru 2017, osam iračkih građana, od kojih su dvoje bili deca, angažovali su albanske i kenijske švercere da ih odvedu u Nemačku. Smestili su se u alfa romeo sa nemačkim registarskim tablicama i napustili prihvatni centar u kom su podneli zahtev za azil u Rumuniji. Ali, na 300 metara od mađarske granice zaustavila ih je rumunska granična policija. Švercери su osuđeni na 20 i 16 meseci zatvora i pušteni na uslovnu slobodu.

U slučaju srpskih švercera koji su preveli oko 80 migranata u Rumuniju, sudovi su bili još blaži. Osuđeni su na društveno-korisni rad ili zatvor u slučaju da to odbiju.

Ilegalni migranti mogu biti kažnjeni novčano. Dvojicu državljana Albanije, Rustana Čamija i Kristjana Lešaja, rumunski sud kaznio je sa 2.000 leja (450 evra) u novembru 2017; ukoliko ne bi platili, završili bi u zatvoru. Morali su da plate i dodatnih 2.000 leja za sudske troškove.

Kada su ih ispitivali u Rumuniji, Čami i Lešaj su rekli policiji da su putovali celu sedmicu po izlasku iz Albanije u neuspelom pokušaju da stignu u Italiju. Autobusom su otputovali u Skoplje u Makedoniji, a odatle u Bugarsku, ali bugarska policija ih je uputila nazad. Kada su se vratili u Makedoniju, autobusom su otputovali u Beograd, pa u Suboticu i najzad u

NA BRANIKU EVROPSKE UNIJE:
Rumunska granična policija

Kikindu. Onda su pešice prešli u Rumuniju koristeći GPS aplikaciju na telefonu, ali kada su se iz Rumunije približili mađarskoj granici, uhvatila ih je policija.

Uprkos preprekama sa kojima se migranti kao što su Čami i Lešaj suočavaju na svom putu, broj ljudi koji koriste rumunsku rutu kao prolaz do Zapadne Evrope uvećao se za 15,4 odsto od 2016. do 2017. godine. Broj tražilaca azila u međuvremenu je porastao za 161 odsto, pa je rumunski Inspektorat za imigraciju zabeležio čak 5.000 zahteva u 2017.

Bukurešt čini napore da ih odvrati; u decembru 2016. pokrenuta je nacionalna kampanja u kojoj su korišćene slike migranata koji pešice prelaze granicu Rumunije, uz poziv lokalnom stanovništvu da obaveste policiju ako primete migrante u pograničnoj zoni.

Ali i posle deportacije iz Rumunije neki migranti iznova pokušavaju da ilegalno pređu granicu i domognu se Zapadne Evrope – a neki na kraju i uspeju.

Jedan od njih je dvadesetosmogodišnji državljanin Albanije Tonini Pecaj, koji je već bio izbačen iz nekoliko zemalja EU pre nego što je prošle godine počeo sa pokušajima da pređe granicu između Srbije i Rumunije. Izjavio je za BIRN da se odlučio za ilegalni prelazak jer je već bio izbačen iz šest evropskih zemalja zbog krivičnih dela počinjenih u prošlosti. Uhapšen je 2012. godine zajedno sa bratom zbog otmice čoveka koji im je dugovao novac, ali tvrdi da je odslužio kaznu i odužio svoj dug društvu.

"Mnoge evropske zemlje su me odbile zbog Interpola. Rumunija nije bila moje odredište", kaže Pecani. Kolima je putovao kroz Srbiju, a onda je peške ušao u Rumuniju. "U Rumuniji sam uhapšen na mađarskoj granici, pošto sam tamo proveo celu sedmicu. Pošao sam tim putem pošto sam prethodno pokušao da pređem preko Hrvatske, Grčke, Mađarske i drugih zemalja", objašnjava on. "U Mađarskoj su me držali osam sati u prihvatnom centru i onda me vratili u Rumuniju."

Ali to nije obeshrabrilo Pecanija. Pokušavao je da pređe srpsko-mađarsku granicu još četiri puta. Poslednji pokušaj je bio uspešan. Kada je razgovarao sa novinarima BIRN-a, već je živeo u Luksemburgu 11 meseci. "Trenutno živim u Luksemburgu, ali nemam dokumente", kaže on. "Ovde sam ilegalni imigrant, ali to znači samo da sam tu nezvanično, bez statusa, i nemam stalnu adresu".

Pecanijeva priča pokazuje da uprkos svim preprekama koje vlasti različitih zemalja postavljaju na putu do Zapadne Evrope, najodlučniji migranti koji ne žele da odustanu uspevaju da se domognu "obećane zemlje". ¶

Ovaj tekst nastao je u okviru programa podrške regionalnoj saradnji novinara koji sprovodi BIRN u saradnji sa ERSTE fondacijom i Fondacijom za otvoreno društvo

Intervju: Tanja Šljivar, dramska spisateljica i Bojan Đorđev, reditelj

POD IZGOVOROM

“Ko danas ima prava da govori mladoj ženi kako da živi i šta je za nju dobro a šta nije? Kako se jedna tako “obična” stvar kao što je ljubavna čežnja pretvara u silu koja je gorivo kapitalizma i potencijalne eksploatacije, kojim se politički manipuliše?”

Autori *Režima ljubavi*, nove premijere beogradskog Ateljea 212, poznati su po predstavama koje su se bavile ratom u Bosni devedesetih (Tanja Šljivar, autorka teksta), odnosno istraživanjem marksističke misli i nasleđa levice (Bojan Đorđev, reditelj), pa je komedija o aranžmanima ljubavnih odnosa, kako piše u podnaslovu *Režima ljubavi*, očigledna promena njihovih interesovanja.

Tanja Šljivar (1988, Banja Luka) napisala je *Režim ljubavi* po narudžbini za Atelje 212. Pre godinu i po vratila se iz Gisena (Nemačka) sa položenim masterom na Institutu za primenjene pozorišne studije. Njenih šest celovečernjih dramskih tekstova izvođeni su u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj, Poljskoj, Austriji, Španiji, Albaniji, Nemačkoj, a osim *Režima ljubavi* u Ateljeu 212 igrala se i njena drama *Pošto pašteta*. Osim u Beogradu, predstave Bojana Đorđeva (1977, Beograd) igraju se u Berlinu, Briselu, Amsterdamu, Njujorku, Šangaju, Beču, Cirihu, Zagrebu, Rijeci, Ljubljani... Njegov performans *Diskretni šarm marksizma* je na turneji već pet godina u Evropi, a odskora i u Aziji, preveden je na deset jezika i jedna je od tema master rada Tanje Šljivar. Na jesen u Narodnom pozorištu u Užicu Bojan Đorđev će režirati *Ali grad me je štitio*, jedini neizveden tekst Tanje Šljivar.

“VREME”: Među temama savremenih domaćih dramskih tekstova dominiraju političke i društvene teme, a ljubav je skrajnuta. Otkud vi u ovoj temi?

TANJA ŠLJIVAR: Pitanje je prije svega na koje teme ko polaže pravo, i koje teme su kome relevantne, a koje nisu. Činjenica je da su se prva dva moja teksta eksplicitno bavila temom rata u Bosni, a treći načinom na koji je kolektivno i individualno sjećanje na taj rat kasnije formirano, pa sam se ja izgleda, iz perspektive pozorišne zajednice, profilisala kao neko ko je dužan da se zauvijek bavi time. Vijekovima su autorke osporavane i diskreditovane zbog bavljenja temama ljubavi i seksualnosti, tako što su optuživane da je to u djelu opisano iskustvo, zapravo njihovo sopstveno. Iskustvo muškog autora je percipirano kao opšteljudsko, bez obzira na temu, a žene autorke, a danas i kvir autori/-ke i dalje se diskredituju tako što ih se optužuje da se bave marginalnim temama – sopstvenim identitetom. A tema ljubavi jedna je od takvih, i ako i nije eksplicitno politična, zapravo utiče na naše živote – ja svakodnevno pričam o tome sa prijateljima i prijateljicama, mi neprestano upregnemo sve svoje kognitivne kapacitete da samo pokušamo da opišemo ono šta nam se dešava. Ta tema nije samo u vezi sa psihologijom ličnosti, već je zapravo metafora širih društvenih i ekonomskih odnosa.

BOJAN ĐORĐEV: Složićemo se da je ljubav jedan od režima koji fundamentalno

LJUBAVI

Fotografije: Marija Janković

određuje naše živote, čime se bavi i Tanjin tekst. Kroz rad na inscenaciji, pokušali smo da istražimo i pokažemo na koji način nas taj režim pokreće, troši i satire. Mene kao autora je i ranije zanimalo na koji način žudnja, seksualnost i ljubav određuju ljudski život. Neki od projekata u kojima sam se bavio tim problemom bili su *Izgnanici* u Jugoslovenskom dramskom pozorištu, jedini dramski tekst Džemsa Džojsa, o uređenju ljubavnih i erotskih odnosa četiri osobe, i monolog *Psi*, pornografsko pismo Ervea Gibera upućeno Mišelu Fukou, sa zagrebačkim glumcem Stipom Kostanićem, ili ambijentalno-zvučna instalacija *Protok Žudnje*. Zato me je Tanjin tekst o načinu na koji mlada žena vidi ljubav, a vidi je kao ispriku za vladanje i vlast patrijarhata nad našim životima, odmah privukao.

Ko to vlada pomoću ljubavi?

ŠLJIVAR: Vlast i vladanje jesu odgovarajući termini, ali je privilegija još bolji. U jednom momentu Miša Džukela, glavni lik drame, kaže: "Pa, znaš Hana, mislim da ti stvarno previše analiziraš stvari, previše razmišljaš i svakako potpuno bespotrebno želiš da definišeš nešto čemu definicija uopšte ne treba, što bez ikakvih lejbela, ograničenja ili pravila, što istini za volju uglavnom važi samo za mene, sasvim dobro funkcioniše." On je taj koji ima prava, koji ima privilegiju da naziva odnose, da određuje šta je unutar tih odnosa dozvoljeno, a šta nije. I on to radi svim ostalim likovima u drami. A ko vlada pod izgovorom ljubavi i kroz emocionalni rad? Vlada – patrijarhat, koji vijekovima omogućava uživanje privilegija isključivo muškarcima.

ĐORĐEV: Verovatno svako od nas intuitivno zna da su nominalno uređenje sveta i ono kako svet funkcioniše dve različite stvari. Na primer, vekovima unazad postoje razne vrste porodičnih zajednica, ali i dalje se insistira na tome da je brak uređena zajednica između muškarca i žene. U Zagrebačkom kazalištu mladih zimus sam radio predstavu *Ljudski glas*, omnibus sastavljen od Koktoovog istoimenog teksta, *I love Dick* Kris Kraus i *Ovisnika o testosteronu* Paula B. Presiada. Ovaj poslednji tekst je dramatizacija istoimene teorijske knjige koja je britka dijagnoza naše savremenosti kao farmako-pornografskog kapitalizma. Kako se jedna tako "obična" stvar kao što je ljubavna čežnja pretvara u silu koja je gorivo kapitalizma i potencijalne eksploatacije kojim se politički manipuliše? Presiado dijagnosticira novu eru u kojoj se mi već *nalazimo*, ali još uvek *ne snalazimo*, i ponašamo se po starim pravilima. Svet u kojem smo rođeni već je u tom trenutku bio transformisan u nešto drugo, ali to "drugo" treba prepoznati, opisati i ponašati se u skladu s tim. Od četrdesetih ono što zovemo "prirodom" hormonski je i laboratorijski konstrukt, i "muževnost" i "ženstvenost" se kreiraju i održavaju pilulama – ali pored te strogo regulisane binarne polne i rodne fikcije postoji i realnost u kojoj je još mnoštvo nijansi telesnih, seksualnih varijeteta. Dosadašnji, dvadesetovekovni diskurs o ravnopravnosti polova jednostavno nije dovoljan ili tačan da opiše situaciju "na terenu".

ŠLJIVAR: To je pozivanje na pravila koja svoja opravdanja nalaze u nauci i kvazi-nauci, u nečemu što forsira lažni sistem tradicionalnih vrijednosti, a ne u stvarnom životu. Ko danas ima prava da govori mladoj ženi kako da živi i šta je za nju dobro a šta nije? Svi misle da imaju, od taksiste, preko rodbine, partnera, nadređenih i podređenih muškaraca na poslu, do roditelja. Dogodilo mi se, na primjer, a to je jedna od najbanalnijih manifestacija »

patrijarhata, da me jedan muški saradnik, tokom razgovora o zajedničkom projektu kada je pokušao da mi objasni da nešto po njegovom mišljenju nisam dobro uradila, nekoliko puta nazvao "maco", što je za mene bilo kao da mi je lupio šamarčinu. Žene su do te mjere naviknute na takvo ponašanje da u tome ne primjećuju ništa pogrešno. Smatraju da je njihova seksualna privlačnost potvrđena time ako im neko na ulici dobacuje. U tom smislu mi je debata oko pokreta "Me too" bila zanimljiva: reakcija Katrin Danev i drugih žena koje su mu se suprotstavile po meni je posljedica bojazni da bi prestanak maltretiranja bio znak da one više nisu privlačne muškarcima. One su poistovetile maltretiranje i naklonost! Postojala je bojazan da će odjednom potvrđivanje sopstvene privlačnosti biti drugačije kodirano, a da one te kodove više neće znati da rastumače.

Pominjete pravila koja je nametnula većina. Istovremeno, manjina koja im se ne pokorava smatra da svako ko misli suprotno, nije u pravu.

ĐORĐEV: Pravila su nametnuta *u ime* većine od strane jedne druge manjine, društvenih i političkih elita, to je velika razlika. Pa tako je takozvani teror većine u stvari teror elite nad ostalima koji je naturalizovan kao samorazumljiv. Pitanja nacionalnosti, netrpeljivosti prema drugom jesu način da se zamažu oči pred pravim problemima eksploatacije. Pravo raslojavanje u društvu pravi sistem privilegije, a onog ko je privilegovan niko neće pitati ni za seksualnu orijentaciju, ni za nacionalnu pripadnost niti religiju.

Da li po vašem mišljenju brak sputava njegove članove da se ostvare? Naime, jedan od monologa predstave je deo dnevnika dvanaestogodišnje Tanje Šljivar u kome ona zamišlja svog izabranika i dan venčanja, jedna junakinja u predstavi se žali da je pre nego što se udala htela svašta da postigne u životu...

ŠLJIVAR: Ne bih rekla da veza nužno sputava. Likovima u predstavi dešava se rascijep između očekivanja i realnosti. Brak jeste konzervativna i buržoaska institucija, nastala zbog zadržavanja privilegija unutar porodice, ali ne mora da znači da u okviru braka ljudi ne mogu da neguju svoju individualnost. Uvjerenje da će dan vjenčanja donijeti dugo čekanu sreću, rezultira razočarenjem. Postoji, na primjer, podatak o samoubistvima turista koji su došli u željeni Pariz kad su uvidjeli da on jeste lijep, ali ipak samo još jedan od gradova na ovom svijetu. Cjelokupna stvarnost, od porodice, medija, pop kulture, svih sadržaja koji nas okružuju, produkuje takav unos u dnevnik dvanaestogodišnje djevojčice koji citiram, u kom ona očekuje muža koji odgovara određenom profilu, svadbu na kojoj će se isplesati do jutra, i nakon toga lagodan život u vilama i na pješčanim plažama. Gotovo sve snage, u javnoj i privatnoj sferi, upregnute su da određene objekte, ciljeve, životne izbore učine "objektima sreće". Ja ne govorim da brak neće da donese sreću, već da insistiranje na tom očekivanju nužno kreira razočarenje.

Deo predstave o celibatu je primer nepristajanja na raspoložive odnose.

ĐORĐEV: *Manifest samoće*, koji Tanja namenjuje ženi, pokušava da gradi svoju poziciju na osnovu razlikovanja od prethodnih scena koje razrađuju različite aranžmane parova. Ta pozicija nije nužno uspešna, srećna ili ispunjena, što ona i kaže, ali ako je neko nesrećan u uobičajenim odnosima sparivanja, pita se: zašto ja ne bih bila nesrećna, ali sama. Ovaj monolog je neka vrsta dramaturške rupe, ambisa komada, koja se na neki način poklopila i sa "krizom" koju ekstremno promiskuitetna alfa muška pozicija – Džukela – doživljava. Tako je ova scena u mojoj inscenaciji postala neka vrsta neuspele samoće, ali i neuspelog sparivanja između Džukele kao protagoniste i Nje kao antagoniste, kao pozitiva i negativa.

ŠLJIVAR: Imam mnogo prijateljica i prijatelja, a to je i moje iskustvo, koji su veći dio svoje posljednje decenije, dvadesetih godina, proveli sami. Traže se razni uzroci toj "anomaliji", nikad se o tome ne priča kao o ličnoj odluci. Ako razumijemo da je nejednaka moć kontekst u kom se ljubav uobičajeno odvija, onda je razumljivo da su neki, zapravo mnogi, od nas odabrali da u takvim odnosima, bar na neko vrijeme, ne učestvuju. Hana na kraju zaključuje da su ljubavni odnosi "određeni, uspostavljeni i perpetuirani institucionalnim aranžmanima koji organizuju naše živote poput: države, krađe, seksualnog tržišta, slobodnog tržišta, slobodne ljubavi, patrijarhata, nasilja, igre moći, izazivanja kriza na Bliskom istoku, sudstva, centara za socijalni rad, medijskog izvještavanja, školskog sistema, izbjegličke krize i ostalog". Pokušavamo da kažemo da su lične odluke uvijek rezultati širih društvenih okolnosti.

Poslednji primer odnosa u *Režimu ljubavi* je poliamorija. To je novo učenje i "in" tema.

ŠLJIVAR: Poliamorija jeste relativno nov koncept, prije svega emotivni, a ne seksualni koncept, a tiče se iskazivanja istine. Šta znači istina? Kad je ona korisna? Kad neko izgovori nešto što je istinito, a o čemu se ne razgovara? Kakve bi bile posljedice kad bismo mi zaista u svakom trenutku partneru ili partnerki mogli da kažemo ono što mislimo? Pa da kažem, na primjer, zaljubila sam se u ovom trenutku u drugu osobu, a da to automatski ne znači razdor, kraj veze u kojoj se nalazim. Takvo iskazivanje istine je opcija od koje smo jako udaljeni...

ĐORĐEV: To jeste spekulacija, ali i horizont koji treba istražiti. Međutim, istovremeno, poliamorija je danas i potencijalno popularna roba. Zato treba biti oprezan:

treba odvojiti šta u vezi sa poliamorijom može da donese napredak u sazrevanju ljudskog roda, a šta je prodavanje još jednog lajf-stajla. U predstavi, poliamorija je postavljena kao još uvek nedostižna, filozofska ideja, eksperiment o kome treba misliti.

Da li je *Režim ljubavi* posledica uticaja vašeg studiranja i rada u inostranstvu?

ŠLJIVAR: Mislim da moji posljednji tekstovi jesu odraz onoga što sam tamo usvojila. Jer, promijenila mi se ideja o tome šta sve tekst može da bude, i iz čega može da nastane. Studije na Institutu u Gisenu podrazumjevale su autorsko samoubistvo: tamo se malo bave dramskim tekstom, fokusirani su na tekst koji ne nastaje za stolom, znači nije proizvod individualnog autorskog čina, već nastaje tokom procesa nastanka predstave. Imala sam dilemu da li ja, znajući kakve sve vrste tekstova i načini pisanja postoje, mogu i dalje da pišem dramski tekst, a da se on izvodi u okviru pozorišta kakvo bi me zanimalo. Rezultat je da sam promijenila način pisanja, ali da sam ipak, zaljubljena u ono što ja smatram dramskim tekstom, odlučila da formu u kojoj pišem i dalje tako nazivam i kao takvu afirmišem – uprkos tome što se zbog takve odluke često susrećem sa komentarima da to što ja pišem nikako nisu dramski tekstovi. Bojan i ja smo, nakon projekta *Slučaj Bares* na 28. Memorijalu Nadežde Petrović u Čačku, počeli da sarađujemo i zbog mog master rada, koji se bavi čitanjem naglas kao performativnom tehnikom, između ostalog i kroz analizu njegovog *Diskretnog šarma marksizma*. Ja već izvodim neke svoje tekstove čitajući ih naglas, ali radim to još uvijek lošije nego što bih htjela.

ĐORĐEV: Rad koji Tanja pominje nastao je tokom mojih master studija u Amsterdamu na institutu DasArts. Otkako sam diplomirao u Beogradu trudio sam se da umetničku praksu razvijam i u inostranstvu. Poslednjih godina većina mojih predstava su inostrane produkcije ili koprodukcije. Od kolega iz ruskog kolektiva "Čto djelat" naučio sam da ne postoji lokalna već samo internacionalna umetnost. Trudim se da u tom smislu oblikujem svoju praksu, a koliko znam, nisam u tome usamljen. ¶

SONJA ĆIRIĆ

Ispravka

Povodom teksta "Beograd nije zaslužio da ga pretvore u Las Vegas", koji je objavljen u broju 1425-1426, u kome piše da je prvonagrađeni rad spomenika Stefanu Nemanji izglasan jednoglasno, javio se naš istaknuti slikar, akademik Vladimir Veličković:

"Želim da obavestim javnost da nisam dao svoj glas prvonagrađenom autoru, nego drugonagrađenom, kineskom skulptoru Vu Veišanužiri, suprotno konkursu za spomenik Zoranu Đinđiću kada je odluka doneta jednoglasno, ovoga puta odluku je doneo većinom glasova."

Izvinjavamo se gospodinu Veličkoviću i čitaocima.

Andersonovo *Ostrvo pasa* stiže pred domaću publiku!

U bioskopima od 10. maja

Najnoviji film proslavljenog američkog reditelja Vesa Andersona *Ostrvo pasa*, stiže u domaće bioskope u četvrtak, 10. maja. Anderson se konačno vraća u igru sa novom stop mošn animacijom, koja je inspirisana japanskom kinematografijom iz 60-ih godina.

Ostrvo pasa, film koji je otvorio 68. Međunarodni filmski festival u Berlinu, donosi priču smeštenu u bliskoj budućnosti u Japanu, u periodu pseće krize. Ova avantura je puna humora, akcije i prijateljstva, ali takođe oda je počast lepoti japanske kinematografije, plemenitoj lojalnosti čovekovog prijatelja – psa, herojstvu marginalizovanih grupa, odbacivanju netolerancije, a pre svega neraskidivoj vezi dečaka i psa koja pokreće bezbrojne ludorije.

"Mi smo, u stvari, snimili film sa japanskom scenografijom, bez odlaska u Japan. Film je zapravo snimljen u istočnom Londonu," ističe Anderson. Produkcija se odvijala u studiju *Three Mills Studios*, gde je Anderson prethodno snimao film *Fantastični gospodin Lisac*. Mnogi talentovani saradnici, specijalisti za stop mošn animaciju, sa kojima je Anderson radio na filmu *Fantastični gospodin Lisac*, obnovili su saradnju sa njim na ovom projektu.

Ovo originalno ostvarenje okupilo je impresivnu glasovnu postavku, koju čine: Edvard Norton, Bil Marej, Skarlet Johanson, Brajan Krenston, Liv Šrajber, Tilda Svinton, Greta Gervig, Džef Goldblum, Harvi Kajtel, Frensis Mekdormand, Fišer Stivens i ostali.

Domaća publika imaće priliku da pogleda film "Ostrvo pasa" od četvrtka, 10. maja, u bioskopima širom Srbije.

Pisoar i režim: ljubavna priča

Dve najintrigantnije aprilske premijere izazvale su žive reakcije, što je već dovoljno u borbi protiv "mrtvog" pozorišta

Više nego ijedno beogradsko pozorište poslednjih sezona, Beogradsko dramsko pozorište vodi repertoarsku politiku u znaku posvemašnjeg eklekticizma, do te mere da se ponekad zapitaš koliko tu uopšte ima repertoarske politike, a koliko je sve stvar slučajnosti, ličnih odnosa, tekućih predloga i ko zna još čega. Ovo rezultira nekolikim tragično lošim predstavama kakvima nije mesto na sceni profesionalnog pozorišta glavnog grada, potom brojnim projektima koji "mogu da budu a ne moraju da znače", to jest koji ništa bitno niti donose niti odnose, te ponekim istinskim uspehom, ostvarenim mimo preovlađujućih standarda "lokalne sredine", a kakvih možda – paradoksalno li je to, ili nije, neka duma koga ne mrzi – ne bi ni bilo da je repertoarska politika čvršće "izdefinisana". Ovo, pretpostavljam, ne zvuči baš pohvalno, a i nije, ali verujte da nije ni neka osobita pokuda: videli smo i gore, i od tog goreg strahujemo. Videli smo, i još gledamo, sterilno upeglane repertoare u kojima se predstave proizvode kao na traci, a mada su po svemu površinski potpuno različite, u konačnici sve nekako neverovatno liče jedna na drugu – a zajedno ne liče ni na šta. Ovako, od ove razbarušenosti, ponekad nešto i ispadne. Nije da je recept i uputstvo kako treba raditi, ali ostavlja neki anarhični prostor koji se, ako se mnogo toga srećno poklopi, može smisleno širiti i puniti nečim... pa, smislenim.

Kokana Mladenovića dugo već nije bilo kao reditelja na beogradskim daskama KŽZ, i od toga je već napravljen svojevrstan mit (ne bez njegovog učešća): nema ga jer je previše "nezgodan", i po pozorišnom radu i po vanpozorišnim aktivnostima (zvanim "dugačak jezik"), a beogradska su pozorišta postala utočišta konformizma... I onda, gle, eto Kokana baš u pozorištu čija se uprava smatra nekako ideološki najbližom "režimu" od svih ovdašnjih *mejdžor* teatara! Situacija kao stvorena za intrige, ali ostavimo to tzv. društvenim mrežama i njihovim potrošačima.

Klošmerl

Mladenović je na veliku scenu BDP postavio *Klošmerl*, po motivima istoimenog satiričnog romana Gabrijela Ševalijea iz tridesetih godina prošlog veka. Nekad vrlo popularan roman, smešten u imaginarni gradić na jugu Francuske, mediteranskog temperamenta, otvorenosti i lajavosti, ali i zatucanosti, klerikalnosti, skučenosti... Gradonačelnik i uprava Klošmerla, u poratno doba, odlučuju da umesto stereotipnog spomenika ratnim junacima, kakve podižu svi okolni gradovi, u centru mesta podignu impozantan gradski pisoar... I to odmah uz crkvu, što je dodatni element provokacije malovaroških savesti. Tu kreće koloplet spletki, podlosti i nasilja u kojem gotovo niko nije čist i nedužan, u tom je Ševalijeovom zamešateljstvu negde ostalo nejasno da li je "ispravna" pozicija ona konzervativna, sva zavetovana "čuvanju tradicija", mahom prirodno odumrlih, ili pak ona na groteskni, karikaturalan način progresistička, "okrenuta budućnosti" tako da je svede na – pisoar.

Reditelj i dramaturzi Dimitrije Kokanov i Maša Stokić središnju nedoumicu romana dobro raspoznaju; bez nje, uostalom, teško da bi bilo suvislog razloga za "prevođenje" ovog romana na scenu, pa još u Beogradu, u 2018. Klošmerl je, međutim, u njihovom viđenju jedna od bezbrojnih mogućih pozornica za uvežbavanje smislenih i besmislenih političkih strasti, intriga, pakosti, oholosti, podlosti, sitnih i krupnih računa, detinjastih i naivnih ideja i olakih podložnosti zapovedanim autoritetima. Kroz sve to, dakako, gdegde prosevnu paralele s tzv. našom situacijom, ne samo onom bezbedno opštementalitetskom, nego i sasvim konkretnom, koja se tiče "vučićevske Srbije", Beograda na vodi i koječega, ali sve to – mada svaki put izazove erupciju oduševljenja u gledalištu – ni u jednoj fazi predstave ne dominira i ne postaje njen osnovni ton, nego tek vešto doziran začin. Zašto – je li se to Kokan uplašio da će ostati bez tek izborenog "povratka u Beograd"? Ne bih rekao: iskustvo gledanja ove predstave bez unapred formiranih očekivanja i predrasuda makar kojeg predznaka pre upućuje na pametno izabranu rediteljsku i dramaturšku strategiju: ne praviti predstavu o Beogradu nego o Klošmerlu – a koliko ima Klošmerla u Beogradu, to će ionako svakome biti jasno.

Klošmerl je *umereni pozorišni spektakl* – improvizujem ovu možda drvenogvozdenu definiciju zato što dobro znam(o) koliko kod Kokana ima i onih neumerenih

Režim ljubavi
Foto: Boško Đorđević

spektakala, manje ili više uspelih. Ovo je predstava u kojoj zabavni i satirički potencijal ni za trenutak ne smetaju jedan drugom, a u celini je zamišljena i realizovana s gotovo besprekornom elegancijom, od sjajne makete Klošmerla (scenografija Marija Kalabić) i pametne upotrebe video tehnologije koja luta po toj velikoj maketi (kao i lutaka koje su takođe važan deo priče), preko sjajne upotrebe oneobičenog lokalnog jezika, narečja na koje su stanovnici varoši vrlo ljubomorni i ponosni, a koje na sceni BDP-a ne liči ni na jedan određeni srpski (srbijanski) konkretan lokalni govor, što ga inteligentno očuđuje, primereno univerzalizuje, i štiti od estradizacije i banalizacije. Što se glumaca tiče, reditelj ih iskusno vodi ka efektnoj scenskoj igri bez suvišnih egzibicija, a posebno se ističu Ivan Tomić u ulozi gradonačelnika, ali i svojevrsnog naratora, te Paulina Manov u ulozi Šocike, koja će od sitničave bogomoljke i gradskog nadžaka dospeti sve do pozicije žrtve brahijalnog nasilja.

Atelje 212 je na maloj sceni, oduvek izrazitije sklonoj eksperimentu, producirao novi komad Tanje Šljivar *Režim ljubavi*, u režiji Bojana Đorđeva. Radi se o narudžbi, a u sklopu nečega za šta se ispostavlja da je "sezona komedija" u Ateljeu; prvi projekat iz te serije ona je zlosrećna i strašna *Noćna straža*, ovaj je drugi. E sad: s *Noćnom stražom* je bio problem što jeste komedija – ali nije smešna, bar ne u 2018., bar ne nekome ko je nekad ranije bio u pozorištu; i što možda i jeste za neko pozorište, ali sigurno nije za Atelje 212. *Režim ljubavi* po mnogo čemu kao da je antipod svog prethodnika. Za početak, možda Tanja Šljivar drži da je napisala komediju, ali zapravo – nije. Što ne znači da u tekstu nema duhovitih mesta, ali ona po sebi ne čine komediju, ne tvore komički žanr. Osim što nije komedija, ovaj tekst nije ni drama, bar ne u klasičnijem smislu reči, a opet ne zato što bi bila "postdramski tekst", jer zapravo nije ni to. Ponajpre se radi o svojevrsnom ovlašno dijalogizovanom eseju na temu ljubavnih odnosa u savremeno doba, danas i ovde (mada pomalo i – svugde), u procepu između hipermodernosti tehnoloških sokoćala i načina na koji tehnologija utiče na mogućnosti, nastanak i modalitete ljubavnih i erotskih odnosa, i, s druge strane, turobne tradicionalnosti duboko ukorenjenog patrijarhata, u kojem je podela uloga (samim tim i distribucija prava i moći) jednom zauvek zadana, dakako na štetu ekonomski, fizički i na druge načine slabijeg i dakako – na račun žene.

Poznavajući donekle raniji rediteljev rad, pribojavao sam se da na sceni nekako ne "sterilizuje" Tanjin tekst, ali dogodilo se obrnuto: Đorđevu i glumcima je pripao zadatak da od teksta koji tek ovlašno vodi računa o scenskim mogućnostima napravе predstavu koja će biti mnogo prijemčivija publici, a i znatno bliže toj zahtevanoj žanrovskoj definiciji komedije. Ne bi li do toga došli, povremeno su – bar na premijeri – znali i da prenagaze, računajući na instant-efekat (koji, doduše, i nije izostao), ali je to možda nepotrebno razvodnjavalo osnovnu intenciju komada.

Milošu Timotijeviću pripala je nezahvalna (ili, hm: baš najzahvalnija?) uloga Miše Džukele, tipičnog tranzicijskog, seksualnog i svakog drugog predatora, onoga ko u svakoj od ponuđenih varijanti odnosa (uključujući i homoerotski, koji se takođe ne odmiče od Džukelinih standardnih igara moći, njegovog jedinog pravog afrodizijaka) mora da *izdominira*, i on ju je izneo momački; dakako, drugi je par cipela što je ovaj lik po sebi odviše stereotipizovan i iskonstruisan kao kompilacija negativnih klišea o "muškoj svinji", ali to vam je naprosto politička i rodna korektnost u svojoj sadašnjoj fazi, i to nije Tanjin individualni krimen nego je globalna pojava: izvorno razložna pobuna protiv svih stereotipa o Drugom trenutno je došla dotle da je kanda došlo zlatno vreme za *stereotipizaciju stereotipizatora*, kao što je onomad, posle '45, bilo vreme za *eksproprijaciju eksproprijatora*. Koja se, doduše, nije baš najbolje završila; rekao bih, usled svoje suštinske *starozavetnosti*. Aleksandra Janković, Jelena Ilić i Sofija Juričan poletno, tečno i tačno, inteligentno donose predstavnice nekolikih ženskih strategija unutar "novog ljubavnog nereda", a Dejan Dedić korektno sparinguje Timotijeviću, kao impersonalizator muškosti koja nije "džukelinska", ali mimo toga ima svaki mogući problem sa samodefinisanjem.

Neobična je ovo predstava, biće jako zanimljivo pratiti njen budući scenski život. Njene su vrline lako i odmah prepoznatljive, nedostaci, pak, duboko ugrađeni u sam osnov, otuda praktično neotklonjivi. Ali je *Režim ljubavi* kao celina odvažan pokušaj da se napravi nešto novo, pa i ako se nije do kraja uspelo vredelo je, jer to je misija takvog pozorišta kakvo je Atelje 212, a ne lenjo parazitiranje na najtrivijalnijim bulevarskim obrascima.

Što se Tanje Šljivar tiče, čini mi se – a sigurno grešim *iz fundamenta* – da je ona pred izborom hoće li slediti svoj dar i autentični nagon dramskog pisca za stvaranjem scenskih svetova bez da se unapred zna i zada kakvi će oni da ispadnu i hoće li biti u skladu s trenutnim trendovima u – po sopstvenom im mišljenju – najnaprednijem delu čovečanstva, ili će se trajnije okrenuti nekoj od bezbrojnih formi PC aktivizma. U potonjem slučaju, ima i pogodnijih žanrova od drame: recimo, blogovi, statusi, tvitovi... Kraće nema, za sada. Ali, bilo bi šteta, nepovratno šteta! Jer to što Tanja Šljivar kao spisateljica ima ne nalazi se svakog dana, i bilo bi grehota da bez toga ostanemo samo zato da bi progresivno i politički/rodno korektno bratstvo i sestrinstvo bile za jedan tviterski kratak trenutak malo srećnije. ¶

TEOFIL PANČIĆ

Kao joga za ruke

“Više ne pristajem tako često da sviram Šopena, pa je koncert u Beogradu u stvari veoma retka prilika za mene. Da budem potpuno iskren, ja i ne sviram Šopenovu muziku, nego moju sopstvenu, zasnovanu na nekim od njegovih tema”

Poljski džez pijanista, producent i kompozitor filmske muzike, Lešek Moždžer (1971), nesvakidašnji lik na savremenim muzičkim scenama, ovih dana gostuje u Beogradu na “Šopen festu”. U velikoj dvorani Kolarčeve zadužbine predstaviće program koji ga je proslavio u svetu – sopstvenim viđenjem muzike svog slavnog zemljaka Frederika Šopena. Sudeći po Moždžerovim rečima, ovo je retka prilika da slušamo Šopena ispod njegovih prstiju.

“VREME”: Još uvek se sećamo vašeg prvog koncerta ovde, na Beogradskom džez festivalu 2013. Veoma snažan utisak ostavila je vaša “brzina” sviranja, između ostalog. Jeste li i danas tako hitri u svom klavirskom izrazu?

LEŠEK MOŽDŽER: Komunikacija sa publikom se odvija na mnoštvu nivoa – zvučnom, vizuelnom, intelektualnom, energetskom i duhovnom. Pravi umetnik radi na svakom od ovih nivoa tokom izvođenja: moraš da proizvedeš tehnički dobar zvuk, trebalo bi i da izgledaš dobro, tvoja muzika mora biti pametna, energija treba da bude čista i dobro vođena, a duša puna svetlosti. Pokušavam da postignem visok kvalitet na svakom mogućem nivou, ali su potrebne godine da bi se pripremila i razvila takva vrsta svesti. Uspešan kontakt sa publikom zavisi od svih ovih stvari. Doduše, zavisi i od toga ko će doći na koncert – neki gradovi imaju slabu “vibraciju”, da ne kažem naklonost ka umetnosti, te je publici potrebno bar dvadeset minuta kašljanja da bi pročistila telo i spremila se da iskusi neka viša stanja duha. Sećam se vrlo dobro da je publika u Beogradu bila veoma topla i prijateljski nastrojena, te da sam bio stvarno srećan posle nastupa.

Šta vas je privuklo Šopenovoj muzici? Koje je to specijalno svojstvo koje Šopena čini univerzalnim i neprolaznim kvalitetom u klasičnoj muzici?

Što se Šopena tiče, nisam imao mnogo izbora – njegova muzika je deo obaveznog programa u poljskim muzičkim školama. Jednostavno, morao sam da sviram njegove kompozicije. Nažalost, na mene je ova muzika tada pre svega ostavljala utisak izuzetne težine, jer sam sate morao da provedem učeći je – ali danas, kao iskusni pijanista od 47 godina – shvatam koliko je istinski sladak njegov muzički jezik. Ne samo da je prelepo napisan, već je pisan sa izvanrednim razumevanjem kako mišići ljudskih ruku rade, zato što je sam Šopen nastupao na bini kao profesionalni pijanista. Sviranje Šopenove muzike je kao joga za ruke. Osim ovog fizičkog zadovoljstva koje imaš dok izvodiš, ti čuješ i predivne melodije skrivene u veoma rafiniranim harmonijama, koje su i dalje razumljive, jer je Šopen koristio tradicionalni, tonalni jezik. Sve ovo zajedno čini njegovu muziku neodoljivom za svakog ko sedne za klavir.

Vaš album posvećen Frederiku Šopenu *Impressions* imao je ogromnog uspeha. Kako ste probrali komade koji su se na njemu našli?

Da, stvarno izgleda kao da je Šopenova zaostavština ogromna, ali je on napisao svega oko dvadeset sati muzike. Međutim, njegovo delo svakako ima veliku težinu i nosi jedinstvenu poruku, pa zato i nije tako lako krenuti sa radom na tom materijalu. Mislim da uopšte nije dobra ideja prosto se dohvatiti njegove muzike i reciklirati je, jer je ona sama po sebi savršena, baš na način na koji ju je napisao. Svaki pokušaj da se nešto izmeni, samo je unižava. Što se tiče albuma koji pominjete, do njega je došlo tako što me je telefonom pozvao jedan veliki producent i pitao da aranžiram Šopenovu muziku na džez način, a ja sam u to doba bio mlad muzičar gladan prave karijere i novih prilika. Zato sam pristao da uradim te snimke. Danas uglavnom izbegavam da improvizujem preko njegove muzike – jednostavno, suviše je poštujem. Ali kad sam dobio imejl od vašeg festivala, rešio sam da ipak učestvujem, jer je Beograd jedno veoma posebno mesto. Prosto sam želeo da još jednom dođem i sviram za ljude ovde.

Kada izvodite Šopenovu muziku po svetu, kako vam se čine reakcije publike? Može li se reći da ne postoje

Foto: Lukasz Gawronski

kulturni jazovi koje ova muzika ne može da premosti?

Više ne pristajem tako često da sviram Šopena, pa je koncert u Beogradu u stvari veoma retka prilika za mene. Potrebno vam je svakako određeno obrazovanje da biste mogli da prihvatite njegovu muziku u originalnom obliku, tako da je za neke slušaoce svakako privlačnije da je čuju u modernizovanoj, prilagođenoj verziji, što ih onda može podstaknuti da kasnije istraže Šopenovu muziku kakva je prvobitno komponovana. Da budem potpuno iskren, ja i ne sviram Šopenovu muziku, nego moju sopstvenu, zasnovanu na nekim od Šopenovih tema. Zato nisam baš najbolji primer za pronalaženje odgovora o uticaju Šopenove muzike na današnju publiku.

Proveli ste najranije dane u rodnom Gdanjsku. Jesu li to urbano, industrijsko okruženje i Baltičko more uticali na vas i vašu muziku?

Moderni gradovi su bojna polja ljudskih duša, u kojima se one bore da razaznaju mrak od svetla. Dok je savremeno društvo, što živi u velikim gradovima, uglavnom hipnotisano lažnim konceptom stvarnosti, kontakt sa prirodom uvek osnažuje, ne samo fizičko telo, već takođe inteligenciju i duh. Bio sam srećan da celog detinjstva živim pokraj mora. Voda sadrži neizmernu količinu informacija, ona je magična, kosmička supstanca, kapija ka višoj svesti. Kad počneš da shvataš koliko je voda moćna, možeš to saznanje da upotrebiš za svoje zdravlje i napredak. Ali, to su teme koje većina ljudi nije u stanju da razume, pa je bolje da se ovde zaustavim.

Kako ste učili muziku?

Fascinirale su me sve vrste muzike, klasična, pop, rok, etno... Takođe me je očaravala čista priroda zvuka – sećam se kako sam sedeo napolju, zatvorenih očiju, slušajući sve vrste zvukova oko sebe – kola, ljude, životinje, drveće... Pokušavao sam da uhvatim ritmove i harmonije u svim prirodnim zvucima. Tako sam učio muziku. Uvek sam tragao za sopstvenim muzičkim jezikom, ali su potrebne godine da bi se do njega došlo. Kad sam naišao na Čika Koriju i Majlsa Dejvisa, to me je udarilo iz sve snage. Promenilo mi je život. Požeo sam da budem džez muzičar. Sve moje predašnje iskustvo slušanja pop muzike pokazalo se tek onda važnim – dalo mi je oruđa da konstruišem forme koje su razumljive publici. Ja veoma poštujem ljude koji me slušaju i stvarno se trudim da ih dotaknem kroz svoju muziku. Zbog toga mešam komplikovane materijale sa jednostavnim oblicima. Klizanje iz složenosti u jednostavnost i nazad – najbolji je način da ostvariš kontakt sa slušaocima i držiš njihovu pažnju za vreme izvođenja.

Veliki poljski bend sa kojim ste sarađivali Miłość bio je *free jazz* orijentacije. Da li ste baš u to vreme postali sigurni da ste pronašli svoj sopstveni "glas" u muzici?

Mnogo sam naučio svirajući u tom bendu. Izgledalo je da će biti veoma uzbudljivo na početku, ali kako je vreme prolazilo, osetio sam da je *free* sviranje samo još jedna uniforma. Da, možeš zaista da iskažeš emocije slobodno, ali nisu emocije ono što je toliko zanimljivo, nego pre lepota muzičke forme, preciznost, duhovna snaga, čistota namera i majstorsko umeće kontrole instrumenta koji držiš u svojim rukama na sceni. Svako ima osećanja, ali ne može svako da dosegne određene kvalitete tela i duše. Moj "sopstveni glas" tako je rezultat otkrivanja mog ličnog potencijala, ali da bi se to desilo moram biti sjedinjen sa stvarnošću oko sebe. A da bih to ostao, moram da vežbam opraštanje i zahvalnost. Postati muzičar sa "svojim glasom" jeste ono što nazivamo "multifunkcionalnim" procesom – sposobnošću da deluješ na više nivoa odjednom.

Da li je politički preokret koji je nastao nakon pada Berlinskog zida išta izmenio na poljskoj džez sceni?

Da, sve se promenilo, ali ja nisam baš osoba koja bi bila pozvana da komentariše tadašnje makrosocijalne procese i događaje. Danas mnogi ljudi shvataju da je ta "fundamentalna promena" bila samo promena kulisa. Sad imamo fantastične koncertne dvorane, nove sjajne instrumente i digitalno ozvučenje, ali su se problemi slobode stvaralaštva samo premestili na drugi nivo. Stvarnost je zapravo postala još komplikovanija. Za mene, najbolji način da se svet promeni jeste da se pobrinem za buđenje svoje sopstvene svesti, te zbog toga ne marim mnogo za politiku.

Koje je mesto muzike u današnjem globalizovanom društvu? Postaje li muzika tek zvučna pozadina za svakodnevne aktivnosti ili još uvek ima mesta za posvećeno slušanje?

Muzika može da bude pozadina, ali pošto je svaka muzika svojevrsna "mantra" – to jest sveti zvuk – kvalitet te pozadinske muzike i te kako ima uticaja na svakodnevni život. Kada je muzika napravljena sa čistom namerom da se potraži lepota – ona će pretvoriti svet u bolje mesto, zato što mi tu nameru doživljavamo na podsvesnom nivou. Ako je muzika proizvedena sa egoističnim ili isključivo ekonomskim razlozima – ona će vas samo 'spustiti' i učiniti nesrećnim. Vi ste ono što slušate. ¶

ZORICA KOJIĆ i DRAGAN AMBROZIĆ

Svet što nam pripasti neće

Koliko god književnih referenci sadržala, da bi bila autentična i sugestivna – pesma mora da bude utemeljena na stvarnom doživljaju

Kada sam, na vest o smrti Bore Radovića, po nekom višem nalogu sudbinske patetike, valjda podrazumevanom u tim situacijama, tu noć i sutradan prelistavao njegove knjige i zadržavao se na pojedinim mestima u pesmama, shvatio sam da je osnovni kvalitet zbog koga volim njegovu poeziju – odsustvo povišene jezičke i emocionalne temperature. Ako je toga i bilo u tragovima u prvim knjigama, Bora Radović se primamljive pošasti oslobodio vrlo rano, želeći da izbegne svaku mogućnost (javne) zloupotrebe svoga rada.

A prevladavanje patetike jeste jedan od najvažnijih zadataka moderne poezije, koja je u veku najvećih posrnuća ljudskosti morala da traži drugačije puteve i diskretnije izraze da bi tu ljudskost ipak nekako iskazala. Ali kada sada premotavam to vreme provedeno sa Borom Radovićem – bilo da smo sedeli nas dvojica u nekom od kafića u Ilije Garašanina, ili u društvu sa Milutinom Petrovićem, Vojom Jovanovićem, Brankom Kukićem i Božom Zecom – kao jedan od upečatljivih utisaka se nameću jednaka odmerenost i diskretnost, bez onog karakterističnog mahanja rukama, razgrtanja za stolom i teških reči, koje, u konačnici, završavaju u mučnom nihilizmu.

Uopšte, Boru vezujem za jedan poseban krug umetnika, kome, pored gore navedenog društva, pribrajam još i Petra Vujičića, Rašu Livadu, Miloša Komadinu (koje nisam stigao da upoznam), a onda i Biserku Rajčić, Dragana Stojanovića, Slobodana Zubanovića, Sašu Jelenkovića i možda još ponekog, te institucije kakve su "Gradac" i časopisi i edicije "Poezija" i "Istočnik"; dakle zajednicu duhova različitih i generacijski i poetički i na brojnim drugim ravnima, ali koja je – služeći isključivo poeziji: kao umetnosti i kao mogućnosti života – uspela da i u teškim vremenima i uslovima ispuni najzahtevniji zadatak: da sačuva najviša merila vrednosti.

Poslednji put sam razgovarao sa Borom posle sahrane Voje Jovanovića. Nas nekoliko Vojinih prijatelja smo sedeli Kod Grka, pa je Bora pitao da li neko ima prvu knjigu Miloša Komadine *Obično jutro*. Nije mogao da je nađe u svojoj biblioteci, nije više bio siguran ni da li je ima. Trebala mu je jedna pesma sa početka, nije se sećao naslova, u kojoj se na kraju pojavljuje šareno mače.

Bila je to pesma *Gledajući s prozora*: "sve dok iza odbačenog šporeta najednom/ ne istrči šarena mačka i zamauče". Kada sam mu sutradan pročitao te stihove, Bora se zadovoljno nasmejao: pa da, on je to morao da vidi, nije mogao da izmisli tako nešto. Meni se pak činilo da je pesma u prvom redu naklon sumatraizmu i Crnjanskom, a da kraj podseća na pesmu *Život* i ono "ozeblo, tuđe, dete", koje istrčava iz zavejanog vrta. Bora se zamislio na trenutak: može biti... ali ključno je da nije mogao tu sliku da izmisli.

Čini mi se da se na osnovu ovih reči može u dobroj meri rekonstruisati Radovićev odnos prema poeziji. Koliko god književnih referenci sadržala, da bi bila autentična i sugestivna – pesma mora da bude utemeljena na stvarnom doživljaju. I onda je sasvim svejedno šta je njena tema: pokušaj rekonstrukcije priče koja stoji iza mita o Argonautima, slika mladića koji tuče svesku pred Narodnom bibliotekom, život vina ili pogled iz dvorišta. Upravo Radovićeva poezija na najlepši način pokazuje da kultura nastaje kada se određeni životni obrasci i slike ili emocionalno-psihološki intenziteti ponavljaju kroz vreme na različitim mestima. Tada i samo tada je dakle reč o univerzalnim obrascima i o kulturi.

Poslednjih dvadeset godina Bora Radović nije pisao poeziju. Tu i tamo bi za nova izdanja svojih *Pesama* – što se može, ali ne do kraja, podvesti pod Malarmeovo razumevanje pojma Knjige – izmenio pokoji stih ili zarez. Iako sam bio načuo za tu odluku, nisam verovao da ona može biti nepoziva, ali kada sam ga jednom pitao da li ima neke nove pesme, rekao je sa olakšanjem čoveka koji je posle duge bolesti ozdravio: a ne, ja sam se toga odavno ratosiljao. Nije, međutim, Bora prestao da piše, pa su tako njegovi tekstovi iz knjiga *Neke stvari* i *O pesnicima i o poeziji* uzori najlepšeg esejističkog pisma kod nas: karakterističan spoj žive životne mudrosti i kulturne i istorijske svesti, idejne elegancije i preciznog jezika.

Kada sam pisao tekst o Borinoj poeziji, neprestano sam ga zvao, viđao se s njim i verovatno mu pomalo i dosađivao sa svojom ambicijom da do kraja rastumačim svaki stih čije mi je značenje bilo mutno. Iako je strpljivo odgovarao na sva moja pitanja, Bora je sve vreme vrludao sa objašnjenjima, sporo se i kao kroz maglu prisećao, relativizovao moju nasrtljivu želju da na nekakav apsolutistički način zavladam tim pesmama. Meni su ta vijuganja i zaobljavanja tada išla na živce, ali kasnije sam shvatio da nije bila reč o tome da je hteo nešto da prećuti i prikrije: radilo se u stvari o tome da je to "nešto", čudesno i neuhvatljivo, samu srž, istinu i tajnu poezije i pesničkog hteo da sačuva. I to možda još i više da je od sebe sačuva, jer joj se s vremenom, produbljivanjem svog stvaralačkog iskustva, opasno bio primakao. A mora ostati "u svakoj pesmi neki svet što nam pripasti neće". ¶

MARJAN ČAKAREVIĆ

DRAGAN ILIĆ

Mala TV matura

Foto: Tanjug / Rade Prelić

Zen tvit famoznog tviteraša Bore Drljače "ručao, čekam večeru..." opisuje stanje blagoutrobija praznikom i vikendom u našim domovima

Građani Srbije ponovo su imali priliku da sastave radeničko/crkvene praznike, pa se 1. maj otegao, da izvinete, do Đurđevdana. Imali smo privid početka radnog procesa jer su četvrtak i petak bili formalno radni dani, ali je već u jutarnjim časovima bilo jasno da od ozbiljnog rada nema ništa.

Tako je valjda poslednjih godina nastala jedna neobična TV rubrika u informativnim emisijama koju bismo mogli nazvati – "pogodi kad će gužva".

Na kraju svakog od naših praznika znate da će urednici poslati one nesrećne novinare da dždže na naplatnim stanicama i graničnim prelazima. Nešto kao u "Povratku otpisanih" kada kod Ralje Kriger i Krsta Mišić iz tajne policije čekaju Prleta, Tihog i Paju u ministarskoj limuzini, a oni im pred nosom prođu na nemačkom triciklu! Oprem dobro.

Kakva je tek misterija nastala kada se ispostavilo da gužve nema i da saobraćaj teče bez većih zastoja. Onda je usledio moj omiljeni deo izveštaja u kojem se sa činjenica prelazi na spekulacije i hipoteze. Kao: možda su građani odlučili da krenu u poslednji čas, pa će svi da nagrnu kad padne mrak, valja kući na konak. Kao: lepo je vreme, pa šteta da se dave u asfaltu kad je ovako olistala i livada i šuma. Bilo je i ekonomskih hipoteza kako građani zbog nedostatka para nisu išli "preko grane" već su u lokalu, al onda bi makar na Ibarskoj nastala kolona. Da sam ja nešto na zadatku, pomislio bih da je u pitanju medveđi zagrljaj naše rođačke gostoljubivosti, jer neće te familija pustiti kući posle prazničnog ručka dok ne dočekate večeru. Argument za teoriju mi je famozni tviteraš Bora Drljača čiji zen tvit, al ovo zaista citiram: "ručao, čekam večeru..." opisuje to stanje blagoutrobija praznikom i vikendom u našim domovima.

Gužve, ipak, nije bilo iz prostog razloga što su proleteri i kapitalisti praznične dane spojili sa sledećim vikendom i naređali, mašala, skoro devet dana.

A moguće je da su svi želeli da vide kraj serije "Nemanjići" na RTS-u. Prema poslednjim vestima, doduše iz novina, nastavka serije neće biti, "zbog hejterskih komentara". Narod bi rekao: naljutio se pop na selo pa odseko sebi onu stvar. Nemojte da ste na kraj srca, eto, neće niko da kritikuje, ali ne posustajte, molim vas. Eto, bilo je mnogo korisnih stvari u seriji, ja mogu da potvrdim. Pošto mi mlađi sin sprema malu maturu, eto, vežbali smo za kombinovani test sve iz "Nemanjića". Prvo smo mogli da proverimo istoriju – sled u lozi, imena, godine i zadužbine, prepoznalo dete župana, pa posle sinove i kralja Stefana Prvovenčanog. Proverili smo i manastire, zadužbine Nemanjića – to se lepo videlo. Onda sam mu smišljao pitanja o primeni znanja ko na PISA testu. Kao: imamo volove koji vuku ćumur, a oni nose markice na ušima. Pronađi uljeza. Posle iz biologije – čemu služi čipovanje domaćih životinja. Isto tako – dok jašu junaci kraj polja kukuruza, šta tu ne valja? U TV Nemanjićima kukuruz je stigao u Srbiju pre otkrića Amerike. Lepo smo se propitali – dete učilo sa razumevanjem. To vam je kao kada se geografija uči preko Evrosonga. Ko je kome komšija – to mu dođe kao nema karta, a da ne govorim o aritmetici, sabiranju bodova napamet, bez digitrona. Valjaće mu u životu.

Kad smo kod Evrovizije, nadam se da ove godine nikom neće pasti na pamet da pokaže golo dupe na bini, osim ako je deo koreografije. Pojavio se neobičan spisak šta sve ne možete da unesete na ovo takmičenje; toliko je bizarno da se pitam kakve li su to frke izazvale loptice za golf ili seksualna pomagala!?

Tu dolazimo na teren slikovnice koja je em iz Hrvatske, em donosi priču o istopolnim roditeljima. Možda će ta slikovnica razdora biti razlog za rekonstrukciju Vlade jer se oko nje zakačila premijerka Ana Brnabić sa ministrom Nenadom Popovićem pošto po slikovnici "Roko ima dve mame, a Ana dvojicu tata". Šta je tu kod Ane sporno, jedno je biološki a drugo politički otac.

Tako je valjda i sa Nenadom, s tim što im je politički otac isti. Nema tu nikakve aluzije na seksualno opredeljenje, cela Vlada ima jednog istog tatu.

Možda je dodatna tenzija nastala zbog najavljenog radikalskog mitinga u Hrtkovcima, kojeg, naravno, nije bilo, ali meni ni danas nije jasno kome je ta slikovnica uopšte bila namenjena. Hrvata u Hrtkovcima skoro da i nema, a sumnjam da tamo imate istopolne brakove, koji još i usvajaju decu. Mislim da bi deci bilo teže objasniti šta je Šešelj nameravao da uradi tokom zabranjenog mitinga nego činjenicu da imate gej parove.

Na kraju – Čuvari tradicije, lep izborni predmet iz osnovne škole. Televizija Pink je omogućila deci da tokom prošlog vikenda uživo vide prenos sahrane oca jedne od učesnica Zadruge. Videla deca običaje, videla ožalošćenu porodicu i one babe što su pljuvale Slobu! Posle sam skapirao da se ipak nisu odrekle Miloševića, nego pljuju drugog Slobu, onog što se švaleriše u Zadruzi. Koliko sam razumeo, ipak je sanduk bio zatvoren, pa je Pink propustio priliku da prvi u ovom delu sveta uživo prenese sliku mrtvaka. Mogu slobodno da kažem da nema brige za našu omladinu, sve što će joj biti potrebno u životu – videće na našim TV kanalima! ¶

Raskid Iranskog sporazuma

NUKLEARNE IGRARIJE

Sjedinjene Američke Države se povlače iz "trulog dogovora", kako je predsednik Donald Tramp nazvao Iranski sporazum. Da li će ovaj jednostrani potez Bele kuće dovesti do dodatnih tenzija na Bliskom istoku ili čak nuklearnog rata i kakva se priča krije na drugoj, iranskoj, strani

Nakon klimatskog sporazuma iz Pariza, američki predsednik Donald Tramp je u utorak, 8. maja, raskinuo i takozvani Iranski sporazum. Posle njegovog govora o "trulom dogovoru" sa Iranom, pravi cunami reakcija, nalik na sekundarni udar atomske bombe, raširio se planetom. Na drugoj strani, iranske novine pišu i o podršci koju sporazum dobija od zvaničnika Evropske komisije. Istorija pokazuje da će se bez sporazuma Iran verovatno vratiti razvoju nuklearnog programa, ali nema sumnje i da će sarađivati sa svima koji žele da se dugo pregovarani sporazum očuva.

Zbog izvoza nafte polovina ekonomske snage Irana zavisi od sankcija, ali zemlja još uvek ne oseća prave blagodeti njihovog ukidanja 2015. godine. Sankcije se, naime, iznova proveravaju svakih 120 dana u Beloj kući, a zbog već poznatog negativnog stava američkog predsednika prema Iranskom sporazumu investicija je malo jer strane kompanije ne ulaze u dugoročne poduhvate u tako rizičnim okolnostima. Zbog toga, dok Tramp tvituje o Iranu između konferencije za medije i još jednog spornog govora Prve dame, mediji u Teheranu izveštavaju o novoj

seriji "investicija" koje dolaze iz Gruzije, Hrvatske i Indonezije, kao i o uspesima Iranske naftne kompanije koja je oživela ekonomiju, te da je Teheran domaćin sajma više od 4000 naftnih kompanija.

MASTERMAJND NUKLEARNOG PROGRAMA

Dok se sve to događa, muškarac od šezdeset godina ulazi u beli automobil i vozi bulevarom Kargar koji se proteže duž teheranskog naselja Amir Abad. Vozeći ka severu, probija se kroz gužve kod parka Lale i posle ulice Fatemi nastavlja dalje. Iza stambenih naselja, a potom i kompleksa univerzitetskih zgrada, građevinskog i medicinskog fakulteta, koje u ovo doba godine opsedaju studenti, saobraćaj postaje ređi, a objekti sve glomazniji. Iza ogromne zgrade Fizičkog fakulteta od žute cigle proteže se parking, ali on nastavlja niz ulicu ka severu i onda, nasuprot poljane na kojoj se nalazi atmosferska stanica za merenje jonizacionog zračenja, skreće desno, na dobro čuvani ulaz u divovski nuklearni kompleks, smešten ne baš u srcu Teherana, ali neposredno uz njega.

Ovde je sedište Organizacije za atomsku energiju Irana (AEOI) koja od 1973. upravlja nuklearnim istraživanjima, rudnicima uranijuma, kao i šesnaest izdvojenih postrojenja, među kojima su i tri za obogaćivanje uranijuma, nuklearnom elektranom Bušahr 1 i čitavim nizom različitih obrazovnih i logističkih službi. Oko sedišta organizacije proteže se impresivan park u čijem središtu je jedan nuklearni reaktor zaštićen armiranim betonskim oklopom, a na njegovom obodu su univerzitetski objekti Fizičkog fakulteta, kao i jedna atomska srednja škola.

Muškarac se parkira pred centralnom zgradom organizacije koju je u decembru prošle godine posetio i britanski ministar spoljnih poslova Boris Džonson. Obezbeđenje, tihi i gotovo nevidljivi muškarci u plavim sakoima ne zaustavljaju ga dok prolazi mermernim holom kraj slike oca Iranske revolucije i liftom sa pozlaćenim vratima penje se na prvi sprat. Ovde će u prostranoj sali prepunoj cveća prisustvovati sastanku sa inspektorima Međunarodne agencije za atomsku energiju IAEA.

NOVO ZAKUVAVANJE: Iranska nuklearna centrala Bušer i predsednik SAD Donald Tramp
Fotografije: AP

Oni ga dobro poznaju i spuštaju glave u znak poštovanja, mada u dvoranu ulazi sam i tiho, laganim korakom, obilazi konferencijski sto. Službeni fotograf IAEA će ga uslikati dok spušta naočare na sto, ali na njegovom licu neće biti treptaja. Njegovo mesto je dalje za stolom i nije ispod mape Irana, pored direktora AEOI, Alija Akbar Salehija, diplomca američkog M.I.T.-ija i iskusnog iranskog zvaničnika, koji još otkako je Tramp svojim tvitovima najavio povlačenje iz Iranskog sporazuma, svakog dana sreće predstavnike međunarodnih organizacija i evropskih država. U crnom odelu, belobradi Salehi ulazi u salu sa pratnjom i obezbeđenjem, ali pre nego što sedne u svoju fotelju od žute kože, okrene se i klimne glavom ka delu stola gde sedi on.

Njegovo ime je Ferejdun Abasi Dunani i on je mastermajnd iranskog nuklearnog programa. Uredan šezdesetogodišnjak oblog lica sa kratkom kosom i bradom prošaranom sedim vlasima, nosi široko odelo na pruge ispod koga ima prepoznatljivu sivu košulju zapadnog tipa sa kragnom, ali od svile. Tokom sastanka deluje odsutno i na svaku misao koja se izgovori za stolom lagano pomera glavu ulevo. Kasnije će u mermernom holu razmeniti nekoliko reči sa novinarom agencije FARS – govoriće lagano, biće štedljiv na rečima, uz usporene pokrete desnom rukom i glavom, a onda će, na pitanje o obogaćivanju uranijuma, pogledati u daljinu, niz hol ka obezbeđenju i vratima koja gledaju ka vrtu ispred zgrade i reći: "Pažljivo razmatramo svaku mogućnost".

META ATENTATA

Abasi je jedini od šestorice vodećih iranskih nuklearnih fizičara koji je preživeo seriju atentata na čelne ljude iranskog nuklearnog programa tokom 2010. i 2011. godine. U nizu bombaških napada širom Teherana, za koje su u Iranu optuživali SAD i Izrael, ubijeni su u automobilima, na ulazima u fakultet, na pijaci, ispred ulaza u svoje kuće, najugledniji iranski fizičari. Abasi je jedini koji je izbegao smrt.

Rođen 1958. u Kazeruhu u Iranu, doktorirao je nuklearnu fiziku i učestvovao u ranim fazama iranskog nuklearnog programa. Godine 1979. pridružio se Islamskoj revoluciji i bio član islamske garde. Vodio je katedru fizike na Univerzitetu Imam Husein u Teheranu. Baze IAEA i razni analitički sajtovi kao što je *Iran Watch* identifikovali su ga kao jednog od lidera vojnog dela programa, a sa njim je bila povezana i jedna studija o efektima udara atomske bombe. U okviru rezolucije 1747 Savet bezbednosti UN ga je 2007. stavio na listu lica prema kojima se primenjuju sankcije zbog razvoja nuklearnog oružja.

U međuvremenu, Abasi u Iranu gradi neprikosnoveni ugled: od 2001. punih deset godina bio je na čelu univerziteta, da bi nakon atentata bio imenovan i za direktora Organizacije za nuklearnu energiju. Na njenom čelu bio je pre Salehija od 2011. do 2013. godine, a njegovo »

META: Ferejdun Abasi Dunani, mastermajnd iranskog nuklearnog programa
Foto: Reuters

javno imenovanje na takvoj poziciji smatralo se na Zapadu političkom porukom.

U rano jutro 29. novembra 2010. vozio se skromnim belim automobilom ka Univerzitetu Šahid-e Behešti gde je trebalo da se sastane sa profesorom Šahrijarijem. Na mestu suvozača bila je njegova supruga. Prema svedočenjima koje je kasnije objavila agencija Mašreg, tačno u 7:42 na trgu ispred univerziteta obišao ih je motociklista, a onda su u kolima začuli zvuk udara u zadnjem delu vozila mada se pritom nisu sudarili sa motociklom. Abasi je odmah shvatio da je na automobil zakačena bomba. Zaustavio je auto i rekao ženi da odmah izađe. Potom je i sam istrčao iz kola. Kad je bomba eksplodirala, Abasi i njegova supruga su ostali živi, a kako je kasnije pisao "Njujork tajms", Iran je dobio "vrlo tvrdog" šefa nuklearnog programa.

ŠAHOV PROGRAM

Nuklearni program se u Iranu razvija još do pedesetih godina. Paradoksalno, prve nuklearne kapacitete Iran je dobio od Sjedinjenih Američkih Država kroz program *Atoms for Peace*. Tokom potonjeg mirnog perioda i vladavine šaha Reze Pahlavija, Iran je planirao izgradnju čak 23 nuklearne elektrane koje bi rešile pitanje proizvodnje struje u ovoj velikoj zemlji. Budući da je u to doba nuklearna energija u većini nesvrstanih zemalja shvatana kao poželjna mirnodopska aktivnost, Iran se 1968. pridružio poznatom NPT sporazumu Ujedinjenih nacija kojim se zabranjuje širenje nuklearnog oružja. Međutim, nakon Islamske revolucije 1979. godine Iran prekida veze sa Zapadom i zaustavljaju se razni oblici međunarodne saradnje.

Kako se navodi u izveštajima Instituta za nauku i međunarodnu bezbednost iz Vašingtona, sa revolucijom pada mrak i na nuklearni program u Iranu. Razvijena istraživanja u fizici, značajan broj kadrova školovanih u Americi i Evropi, kao i nekoliko test reaktora predstavljaju ulog u razmišljanju o iranskoj bombi kako u sedištu IAEA u Beču i Izraelu, tako i među mulama koji vode novu Islamsku državu. Ideja o postupnom preusmeravanju nuklearnog programa ka vojnim ciljevima dolazi polako. Tokom naredne decenije Iran će u nuklearnim istraživanjima sarađivati sa Argentinom, da bi od devedesetih počela bliska saradnja sa Francuskom, Pakistanom i na kraju Ruskom Federacijom. Upravo će Rosatom učestvovati u izgradnji prve civilne nuklearne elektrane Bušahr 1, koja je puštena u pogon 12. septembra 2011. godine.

No, Rusi još od devedesetih pružaju Iranu silnu tehničku pomoć i Iran zahvaljujući tome i jačanju nuklearne fizike gradi netrivijalnu mrežu istraživanja koju vodi pomenuta Organizacija za nuklearnu energiju. Sa pokretanjem veće aktivnosti u centrima za obogaćivanje uranijuma, koji bi se inače mogao koristiti kao gorivo za nuklearne bombe, od kojih je najpoznatiji centar u Natanzu, počinje da raste zabrinutost u Izraelu, a potom i u SAD i Evropi. Nakon 11. septembra 2001. godine, sa početkom rata protiv terorizma američkog predsednik Džordža Buša, u zapadnim medijima već se i ne dovodi u pitanje da Iran krši NPT sporazum i tajno pravi nuklearno oružje.

Od 2002. godine, uporedo sa sve većim zaoštravanjem retorike, Iran sasvim menja pristup i počinje otvoreno da govori kako zaista obogaćuje uranijum na dve lokacije. Uz tradicionalne salve optužbi protiv cionista, postaje sasvim prirodno da lideri u Iranu, a među njima i potonji predsednik Ahmadinežad, na neki način najavljuju razvoj iranske nuklearne bombe i poručuju da će Amerika "zažaliti". Raznovrsni izvori sve više svedoče o velikoj aktivnosti u iranskim nuklearnim postrojenjima, a inspektorima IAEA, uprkos NPT sporazumu po kome mogu da kontrolišu zemlje potpisnice, sve češće je uskraćen gostoprimstvo.

ERA NEOBIČNIH DOGAĐAJA

Kako će kasnije izveštavati CNN, nakon invazije na Irak 2003. godine, Iran uz blagoslov vrhovnog lidera Hamneija i delove vlade putem posrednika nudi dogovor Bušovoj administraciji – takozvanu "veliku trgovinu" kojom bi Iran odustao od nuklearnog programa, a zauzvrat normalizovao odnose sa SAD. Navodno, Amerika nije odgovorila na ovu ponudu. Istovremeno, IAEA u svojim izveštajima beleži seriju kršenja pravila od strane Irana, a u diplomatiju se sve češće uključuju i evropski lideri. Mada posredno pokazuje da je zainteresovan za dogovor, Iran sada igra igru do kraja – ne odustaje od uloge lošeg nuklearnog momka čekajući da dobije ponudu od SAD.

Tada počinje era međunarodnih sankcija protiv Irana, tokom kojih će, kako piše časopis "Forin polisi", Iran izgubiti stotine i stotine milijardi dolara. Naime, sa daljim razvojem nuklearnog programa, Ujedinjene nacije od 2006. uvode seriju sankcija kojima se od Irana zahteva da odmah zaustavi dalju proizvodnju nuklearnog goriva. Sa ovim sankcijama stvari postaju sumorne u ekonomiji, ali, kako je pretnja od američke invazije sve manja, a sa sankcijama Iran sve manje ima da izgubi, i razvoj nuklearnog oružja je sve intenzivniji. Otvaraju se novi reaktori, nove fabrike i novi rudnici.

I onda, krajem prethodne i početkom ove decenije, nuklearni poduhvat u Iranu pogađa serija neobičnih događaja. Dolazi do dramatične serije ubistava tokom 2010. vodećih fizičara o kojoj se isprva izveštava kao o akcijama Mosada, pra-

ćenim neobičnim eksplozijama u iranskim nuklearnim postrojenjima.

Kako piše Dejvid Patrikarakos u opsežnoj knjizi *Nuclear Iran* koja je 2012. godine izdata u SAD i Engleskoj, tokom 2009. godine istraživači na postrojenju Natanz primećuju kako centrifuge (kojima se u dugom i skupom postupku razdvaja radioaktivna ruda) iz nekog razloga počinju da same od sebe eksplodiraju. Ispostaviće se da je uzrok tome jedna od najdramatičnijih špijunskih priča ovog veka – iranske centrifuge su, navodno, zaražene za tu namenu napisanim kompjuterskim virusom *Stuxnet*. Virus je "ubačen" u softver opreme koja je nabavljena u Evropi i putovala Indijskim okeanom ka Iranu.

U svakom slučaju, Iran nakon toga procenjuje da je vreme da kapitalizuje svoj nuklearni poduhvat i upravo će u eri dok tvrdokorni Abasi bude vodio nacionalnu nuklearnu organizaciju, početi intenzivni pregovori sa Zapadom. Sledi poboljšanje odnosa, pune tri godine traje pravi diplomatski uragan i u nepreglednoj seriji sastanaka počinje da se nazire dogovor. U Lozani se sastaju stalne članice Saveta bezbednosti zajedno sa Nemačkom, označene kao P5+1, da bi u aprilu 2015. sa Iranom potpisale dokument koji će trasirati put ka Iranskom sporazumu. Diplomatske aktivnosti se nastavljaju i Abasi lično u junu daje intervju u kojem govori o spremnosti Irana da preuzme obaveze.

Konačno, 14. jula 2015. u Beču sve strane potpisuju takozvani *Joint Comprehensive Plan of Action*, dokument koji će biti upamćen kao Iranski sporazum i koji je verovatno bio najveći uspeh svetske diplomatije u 21. veku. Iran je njime obavezan na punu saradnju sa inspektorima, na zaustavljanje značajnog dela istraživanja i gašenje nekih postrojenja, dok sa druge strane svet ukida sankcije Iranu. U narednim mesecima plan iz sporazuma se ostvaruje, nuklearna pretnja nestaje, a Iran počinje da izvozi 2,6 miliona nafte barela dnevno. Nažalost, nakon serije tvitova, u magnovenju nikad ranije viđenih ostavki, optužbi, istraga i najava u Beloj kući, uprkos silnim pokušajima da se sporazum sačuva, Tramp se obraća javnosti sa vešću da je sa time gotovo, da je Iranski sporazum raskinut. ¶

SLOBODAN BUBNJEVIĆ

Ortegina obratnica

Povodom nereda u Nikaragvi više uticajnih zapadnih listova zaključuje da je u toku propast političke levice širom Južne Amerike, ali izgleda da nema nikoga ko može da smeni nekadašnju perjanicu globalne levice Danijela Ortegu, koga sada porede sa Robertom Mugabeom

KULMINACIJA NEZADOVOLJSTVA: Predizborni plakat Daniela Ortege i njegove supruge Rosarije
Foto: AP

Demonstranti u Nikaragvi su 18. aprila 2018. skandirali *Ortega y Somoza son la misma cosa* (Ortega i Somoza to je ista stvar), čime su u isti koš stavljali diktaturu dinastije Somoza i revolucionarnih sandinista koji su je srušili 1979. To mora da jako vređa marksistu s brkovima Danijela Ortegu koji je 1980. bio *poster boy* globalne levice i kao David protiv Golijata oborio diktatora Anastazija Somozu.

Britanska pank-rok grupa Kleš je 1980. izdala album pod nazivom *Sandinista*. U političkoj angažovanoj pesmi *Washington Bullets* pominju se Kubanska revolucija iz 1959, sandinisti iz Nikaragve iz osamdesetih, američka invazija u Zalivu svinja 1961, dalaj-lama, čileanska diktatura nakon smaknuća socijalističkog predsednika Salvadora Aljendea i žrtve odvedene na stadion Santjago, ali i proganjanje budističkih sveštenika u komunističkoj Kini, kineska Kulturna revolucija, sovjetska invazija na Avganistan...

"Njujork tajms" je o iznenadnoj erupciji nezadovoljstva u Nikaragvi 2018. pisao kao o "nikaragvanskoj verziji Arapskog proleća". Mirne demonstracije su počele zbog predloga za povećanje poreza (između 1 i 4 procenata) i smanjenja penzija. Ubrzo su prerasle u teške nerede u kojima su poginule 43 osobe, a stotinak je ranjeno nakon što su organizovane grupe pristalica nikaragvanskog predsednika Danijela Ortege počele da se obračunavaju sa demonstrantima, a policija izgubila kontrolu nad događajima i upotrebila suzavac, gumene metke i vatreno oružje. »

I britanski "Gardijan" i "Njujork tajms" su nikaragvansku kontroverzu ilustrovali reportažama iz Masaje u kojoj je pre četrdeset godina tokom pobune protiv Somozine diktature poginuo Ortegin brat Kamilo. Nekadašnji kontrolni punkt Somozine Nacionalne garde sačuvan kao obeležje revolucije, sada je pretvoren u poprište vandalskih nereda.

Demonstranti, među kojima je bilo i mnogo članova vladajuće partije, palili su vozila, postavljali barikade i ispisivali staru parolu "Neka se preda tvoja mama!", sada usmerenu protiv Ortege.

PREDSEDNIK I POTPREDSEDNICA

Bes demonstranata naročito je bio usmeren na neobičan cilj: koloritne, sedamnaest metara visoke skulpture inspirisane radom austrijskog umetnika Gustava Klimta, nazvane *Árboles de la Vida* (Stabla života) čijih je 140 replika na inicijativu prve dame i potpredsednice Nikaragve Rosarije Muriljo podignuto u Managvi i drugim gradovima. Demonstranti su se iz nekih razloga preko tih skulptura simbolično obračunavali sa Ortegom i njegovom suprugom.

Jedan od nikaragvanskih opozicionara poredio ih je sa bivšim predsednikom Zimbabvea Robertom Mugabeom i njegovom mlađom ambicioznom suprugom Grejs Mugabe zvanom "Guči Grejs", koje su prošle godine oterali sa vlasti. Drugi su Danijela Ortegu i Rosario Muriljo poredili sa rumunskim kondukatorom Nikolajem Čaušeskuom i njegovom suprugom Elenom. Pobunjeni studenti sa pametnim telefonima u rukama poredili su Rosario Muriljo sa Kler Andervud, fiktivnom ličnošću iz američke TV serije "Kuća od karata" (*House of cards*) koja postaje potpredsednica, pa predsednica SAD.

Međutim, istorija je uvek kompleksnija od političkih pamfleta. Povezanost Rosario Muriljo, koju opozicionari sada zovu *La Bruja* (veštica), sa sandinističkom revolucijom, mnogo je "starija" od bračne postelje. Ona, navodno, po majci potiče iz porodice Augusta Sezara Sandina (1893–1934), koji je od 1926. do 1933. vodio sedmogodišnji rat protiv okupacije SAD, a one su ga nazivale "banditom". Sandino je ubijen po naređenju Anastasija Somoze Garsije, komandanta Nacionalne garde Nikaragve, koju su pomagale i naoružavale SAD nakon što su tokom Velike depresije povukle marince iz Nikaragve.

REVOLUCIJOM ĆU TE, REVOLUCIJOM ĆEŠ ME: Predsednik i potpredsednica Nikaragve, bračni par Ortega Muriljo i demonstranti koji prolaze pored spomenika sandinisti Vilijamu Ramirezu
Foto: Reuters

SANDINISTIČKA REVOLUCIJA

Od 1936. do 1979. Nikaragvom su vladali ili Anastasio Somoza Garsija ili njegovi sinovi Luis i Anastasio mlađi ili njihovi pajtosi. Protiv njih se decenijama borio Sandinistički front za nacionalno oslobođenje formiran 1961. čija je ikona bio Augusto Sandino. Njegova ideologija bila je kombinacija elemenata marksizma i sandinističke antiimperijalističke nacionalne ideologije.

Rosario se sandinistima pridružila još 1969. Hapšena je u vreme Somozinog režima 1979, a Danijelu Ortegi pridružila se u vreme kada je on bio u egzilu u Kostariki i pomagala mu da se pokrene revolucionarni Radio Sandino.

Prema jednoj publikaciji izdavačke kuće američkog univerziteta Stenford, u redovima sandinističkih revolucionara bilo je dosta žena, od kojih su mnoge zauzimale komandne pozicije, mada su se, sa druge strane, tradicionalno potcenjivale žene kao ratnici.

U borbi protiv tog režima većina prvobitnih vođa sandinista je ubijena, a pokret je prolazio kroz mnoga iskušenja. U februaru 1979, opremljeni oružjem koje je preko Kostarike stizalo iz Venecuele, Paname i sa Kube, sandinisti su pokrenuli ofanzivu protiv Somozine Nacionalne garde i 19. jula 1979. najurili Anastasija Somozu Debajla mlađeg. On je podneo ostavku i predao vlast Fransisku Milanu Urkuju, koji je dva dana kasnije vlast predao sandinistima i zatražio azil u Gvatemali.

Anastasio Somoza je avionom pobegao u Majami na Floridi, ali pošto mu tadašnji američki predsednik Džimi Karter nije dao utočište, azil je dobio u Peruu, u kome je nakon puča 1954. na vlasti bio tvrdi antikomunistički oficir Alfredo Štresner, koji je vladao sve dok ga general Andres Rodrigez nije pučem primorao da pobegne u Brazil. Rodrigez nije uspeo da zaštiti Somozu mlađeg, koga je u takozvanoj "Operaciji reptil" iz zasede ubila sedmočlana grupa sandinističkih komandosa (četiri muškarca i tri žene).

BORBA PROTIV AMERIKE

Nakon što je Somoza napustio Nikaragvu, neki pripadnici Nacionalne garde predali su se novim vlastima. Neki su amnestirani, nekima je suđeno, a mnogi su pobegli iz zemlje i 1981. priključili se takozvanim antikomunističkim kontrasima, koji su uz izdašnu pomoć CIA protiv sandinista vodili rat koji je trajao osam godina i odneo oko 30.000 žrtava i iz zemlje oterao oko 150.000 izbeglica. U to vreme razne klerikalne i druge političke grupe u svetu pokazivale su solidarnost sa sandinistima.

Pred trijumf revolucije u junu 1979. sandinisti su formirali petočlanu huntu, neku vrstu vlade sa zakonodavnim ovlašćenjima koja je bila u egzilu u Kostariki i koja je kao svoje ciljeve proklamovala ustanovljenje mešovite ekonomije, politički pluralizam, nesvrstanu spoljnu

Foto: AP

politiku i zamenjivanje Nacionalne garde nepartijskom vojskom.

Među članovima hunte bili su Danijel Hoze Ortega Savedra, ali i Violeta Barios de Čamoro, udovica Đoakina Čamoro Kardenala, vlasnika u Somozinom režimu opozicionog lista "Prensa", čije je ubistvo bilo jedan od događaja koji su rasplamsali otpor protiv Somoze. Violeta je bila u savezu sa sandinistima, ali je napustila tu revolucionarnu koaliciju.

Od 1979. do predsedničke inauguracije Ronalda Regana 1981. odnose SAD i Nikaragve nije obeležavala konfrontacija, ali je Regan, odmah nakon stupanja na dužnost, počeo da radi na svrgavanju vlade sandinista koju je nazivao komunističkom i optuživao za podsticanje gerilaca u Salvadoru i blisko savezništvo sa Kubom i Venecuelom.

Regan je 1982. godine potpisao takozvanu Direktivu 17, koja je ovlastila CIA da regrutuje i podržava kontrase. To je praćeno jakim ekonomskim pritiskom na sandiniste koji su počeli da se okreću ka Evropskoj zajednici i, još više, ka Sovjetskom Savezu odakle je, prema američkim procenama, stizalo oko 800 miliona dolara pomoći Nikaragvi, i odakle je, kao i iz drugih zemalja socijalističkog bloka, Nikaragva osamdesetih godina uvozila oružje. Sandinisti su tvrdili da to oružje služi za borbu protiv kontrasa, koje je podržavala Reganova administracija.

PORAZ KONTRAŠA

Ortega je najpre bio koordinator revolucionarne hunte, a prvi put je izabran za predsednika Nikaragve 1984. na međunarodno nadgledanim izborima, koje je Reganova administracija tretirala kao "farsu sovjetskog stila" i kao širenje komunizma u američkom južnom susedstvu.

Onda je izbio tzv. *Iran-Contra* skandal, kada je otkriveno američko ilegalno i prikriveno finansiranje kontrasa tako što im je američka administracija davala novac dobijen od prodaje oružja Iranu u zamenu za pomoć u oslobađanju američkih talaca zarobljenih u Libanu. Treba imati u vidu da se tadašnje američko javno mnjenje protivilo isporuci oružja kontrasima, da je i američki Kongres to bio zabranio i da je Reganova administracija ignorisala i presudu Međunarodnog suda pravde protiv blokade Nikaragve. Posle istrage nekoliko pripadnika Reganove administracije izvedeno je pred sud i osuđeno, da bi ih Regan potom amnestirao.

Antikomunistički kontrasi su od 1979. do 1990. uz izdašnu američku podršku vodili rat sa mnogo elemenata terorizma protiv sandinista i civilnog stanovništva, o čemu je u popularnoj kulturi ostao trag u filmu britanskog reditelja Kena Louča *Karlina pesma* (*Carla's song*) nagrađenom na festivalu u Veneciji 1996.

Kada su pod međunarodnim pritiskom kontrasi 1989. pristali da budu demobilisani i da se konflikt reši izborima, Ortega je 1990. izgubio izbore i na vlast je došla Violeta Čamoro, koju je podržavala administracija Džodža Buša.

I pored gubitka vlasti na centralnom nivou, sandinisti su narednih godina zadržali veliki uticaj na univerzitetima, u sindikatima i pre svega u vojsci, policiji i sudstvu.

"Ortega je uvek imao moć veta. Ako nije vladao odozgo, vladao je odozdo", ocenio je za "Njujork tajms" Gonzalo Karion, predsednik nikaragvanskog Centra za ljudska prava.

Kako piše peruanski list levog centra "Republika", Rosario Muriljo je u to vreme ostala lojalna Ortegi. Kada ga je 1998. njena ćerka iz ranije veze Zoilamerika Narvaez optužila da ju je kao očuh više puta silovao, prvi put kad je imala dvanaest godina, Rosario je izjavila da je postiđena što njena ćerka zbog bolesne ambicije pokušava da uništi čoveka besprekorne biografije. Suđenja nije bilo jer je Ortega uživao imunitet.

Kada se Danijel Ortega 2006. vratio na glavnu scenu, njegova supruga Rosario Muriljo očigledno je odigrala važnu ulogu u osiguranju njegove pobede i povećala svoj politički uticaj.

Monika Baltodano, koja je svojevremeno bila sandinistički gerilski komandir, opisuje Rosario Muriljo kao inteligentnu i obrazovanu ženu, koja je studirala na Kembridžu i koja komunicira na nekoli- »

ko jezika. Posle pobede revolucije bila je na dužnostima povezanim sa kulturom, između ostalog sekretar Asocijacije kulturnih radnika; od 1988. do 1990. bila je direktor uticajnog Instituta za kulturu, profesor jezika, poetesa, a potom i portparol vlade.

Nakon što je 2011. isposlovao promenu ustava radi ukidanja ograničenja na ponovni izbor 2016. godine, Ortega je osvojio treći uzastopni mandat sa 72 odsto glasova, a njegov najjači rival, kandidat desnog centra Maksimino Rodriges samo 14,2 odsto glasova. Rosario je izabrana na mesto potpredsednice države. Opozicija je tvrdila da su izbori nameštени i da je predsednički par uzurpirao svu vlast.

EKONOMIJA SANDINISTA

BBC je tada izveštavao da je Ortega dobio podršku zahvaljujući stabilnom ekonomskom rastu čije su stope dvostruko više od južnoameričkog proseka (2018. između 4,5 i 5 odsto) i činjenici da u Nikaragvi ima manje nasilja nego u susednom Salvadoru i Hondurasu.

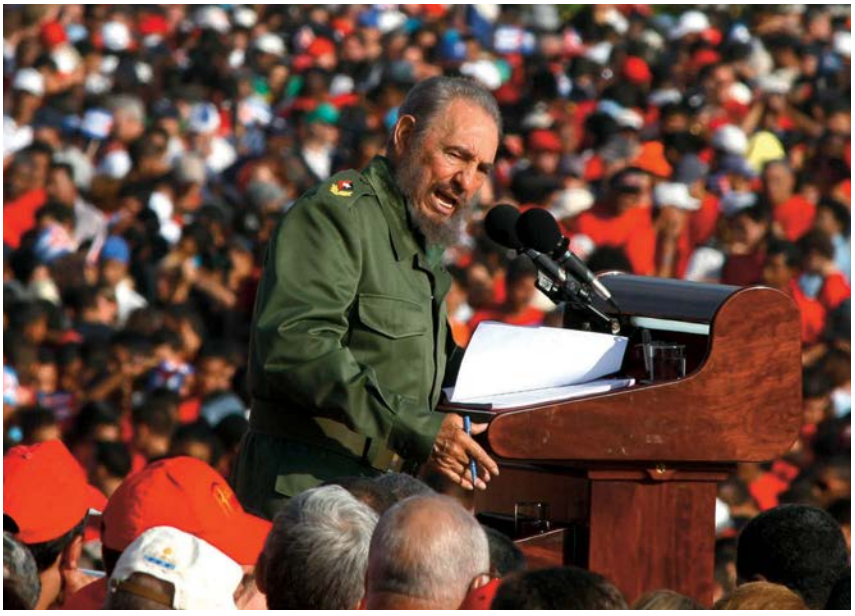
Po dolasku na vlast 1979. sandinisti su pokrenuli ambiciozne političke i ekonomske programe izvlačenja zemlje iz okova Somozine uzurpacije, nejednakosti, siromaštva i zaostalosti, dok je između 1979. i 1990. broj stanovnika znatno uvećan u okviru nikaragvanskog posleratnog *baby boom* trenda (na početku 21. veka dve petine populacije je mlađe od 15 godina).

Unutrašnja migracija kretala se prema gradovima. Konfiskovali su i podelili seljacima petinu ukupne obradive zemlje u Nikaragvi koju su držali Somozina familija i njihovi poverljivi ljudi, osnovali su kooperative, u gradovima povećali minimalne plate, uspostavili kontrolu cena.

Velike ambicije pokazivali su u provođenju politike u oblasti obrazovanja, zdravstva i stanogradnje, radili su na opismenjavanju seljaka, promovisali ravnopravnost žena, provodili kampanje vakcinacije i gradili javne domove zdravlja u provinciji.

Sandinisti su razvijali mešovitu ekonomiju (oko 60 odsto privatna, 40 odsto javna svojina) koja je između 1980. i 1983. rasla, ali su visoka javna potrošnja, kontrola cena i dotacije državnih preduzeća izazivale mnoge probleme, te se postavilo pitanje održivosti takvog sistema. U poznim osamdesetim sandinisti su sprovodili program štednje, pokrenuli izvesne privatizacije i smanjivali zaposlenost u javnom sektoru.

Trgovinski embargo koji su SAD nametnule Nikaragvi 1985. i sandinističko loše upravljanje doveli su do pada ekonomije, inflacije, nedostataka usluga, rasta inostranog duga. Uz to su išli pristrasnost u dodeljivanju poslova politički pouzdanim kolegama, prijateljima i rođacima.

PROMENA: Bivši južnoamerički lideri Fidel Kastro, Lula da Silva i Hugo Čavez
Fotografije: AP

PENZIONERSKI FITILJ

Taj sistem iznenada je počeo da puca po socijalnim šavovima. Zbog rizika da zapadne u nesolventost i nemogućnosti da redovno isplaćuje penzije, Ortegina vlast se odlučila da od 1. jula 2018. uvede porez na penzije od pet procenata, da plate radnika budu oporezovane sa 7 odsto (umesto dotadašnjih 6,25 odsto) i da poslodavcima budu povećane dažbine.

U južnoameričkim zemljama penzije su veoma osetljivo pitanje. Brazilski nepopularni predsednik Majkl Temer, "naslednik" predsednice Dilme Rusef posle njenog kontroverznog impičmenta, suočio se takođe sa nemogućnošću da reformiše brazilski skup penzioni sistem. Nasuprot tome, predsednik Argentine Maurisio Makri uspeo je da progura minimalnu penzionu reformu, ali i to je praćeno velikim protestima.

U Nikaragvi su burne reakcije stanovništva (i, kako izgleda, i biznismena) prevazišle te naoko benigne socijalne povode. Tokom nereda srušen je, između ostalog, i spomenik bivšem venecuelanskom predsedniku Ugu Čavezu, osnivaču venecuelanskog bolivarskog Pokreta 200, simbol takozvane socijalističke "ružičaste plime" južnoameričkog socijalizma i zagovorniku panregionalne unije zemalja Latinske Amerike i Kariba, sa kojima je Ortega bio sklopio povoljan aranžman o snabdevanju naftom. Kada ugovor više nije funkcionisao pošto je i Venecuela zbog smanjenja cena nafte na svetskom tržištu zapala u krizu, Nikaragva je pokušala da se okrene Kini sa čijom Komunističkom partijom su sandinisti posle revolucije inače imali bliske odnose. Ortega je pokušao da privuče kineski kapital za javne radove i poslao je u Peking svog sina Laureana, koji se sprijateljio sa biznismenom Vang Jingom, sa kojim je kasnije potpisan ugovor o koncesiji na pedeset godina za izgradnju kanala između Atlantskog i Tihog okeana.

Nemački nedeljnik "Špigel" piše da niko ne može reći da li će taj 50 milijardi dolara vredan megaprojekat uopšte biti realizovan i da li to preduzeće može ikada biti profitabilno, s obzirom na to da se Panamski kanal trenutno proširuje i da nekoliko drugih centralnoameričkih zemalja planiraju "suve kanale" koji se sastoje od linija vozova koje povezuju

dva okeana i da mala Nikaragva nema ni novca niti znanja za projekat ove veličine.

"Špigel", međutim, konstatuje da nijedan od ovih problema izgleda ne brine predsednika Nikaragve, koji se nada da će kanal cementirati njegovo nasleđe, pošto su u Nikaragvi ideju o plovnom putu koji povezuje dva okeana proteklih 200 godina održavali i lideri Nikaragve i američki okupatori.

KONTROLA ŠTETE

Ortega, koji je tokom nereda u aprilu 2018, čiji obim i intenzitet niko zapravo

nije očekivao, bio na Kubi zbog lečenja neke bolesti krvi, po povratku kući hitno je otpočeo "kontrolu štete": povukao je sporni penzioni zakon, obećao parlamentarnu istragu o nasilju, u čiju neutralnost studenti i opozicija sumnjaju, šefa policije diskretno je udaljio iz javnosti, a 3. maja na jednom trgu u Managvi okupio je pristalice da pokaže da i dalje uživa podršku naroda. Opozicija je tvrdila da je na kontramiting dovezao radnike državnih preduzeća i da su mnogi autobusi angažovani za prevoz mitingaša bili prazni.

Prema Ortegi veoma neprijateljski razpoloženi "Majami herald" citira nekadašnjeg sandinističkog lidera i ministra odbrane, penzionisanog generala Umberta Ortegu, mlađeg brata Danijela Ortege, koji izjavljuje da nakon krvoprolića "krvava diktatura" predsednika Nikaragve i njegove moćne žene nema budućnost, baš kao ni opozicija, te da je jedini izlaz iz krize u pregovorima koje inicira crkva.

Katolička crkva, čija je Episkopalna konferencija Nikaragve pod uticajem pape Franje ponudila da tokom maja posreduje u pregovorima vlasti i opozicije, pred katedralom u Managvi 28. aprila okupila je hiljade vernika na molebanu za pravdu i mir i za duše poginulih u neredima.

Ateista Ortega se u poznim godinama približio crkvi, uz kompromise, naravno. Sandinistička vlast je, očito na zahtev crkve, posle 2000. godine usvojila restriktivnu politiku abortusa, koji je stavljen van zakona čak i u slučajevima silovanja.

Neki katolički mediji uočavaju da je većina biskupa i dalje privržena Ortegi, čiji je slogan na poslednjim izborima glasio "Hrišćanstvo, socijalizam, solidarnost". Tu privrženost ne deli biskup iz Managve Silvio Baez, koji oštro protestuje zbog režimskog nasilja.

Takva podela klera nije novost. Američki magazin "Forin afers" podseća da je 1978. i 1979. vrh crkve podržavao Somozin režim i anatemisao sandiniste, ali da su se uprkos tome neki reformski sveštenici pridružili opoziciji, a neki i s oružjem u rukama levičarskim pobunjenicima. Kada je Somoza pobegao, neki sveštenici su se pridružili sandinističkoj vladi kao ministri, pa ih je Vatikan suspendovao zbog učešća u politici.

Pesnik Ernesto Kardenal, za koga neki kažu da je sledbenik Hrista u duhovnom životu, Marksa u političkom stavu, a Paunda u poeziji, bio je jedan od tih sveštenika – od 1979. do 1987. bio je ministar kulture Nikaragve u vreme revolucionarne hunte, a potom i tokom prvog predsednikovanja Ortege od 1985. do 1990. godine. Kardenal je ovih dana u 92. godini izjavio: "Ortega i njegova supruga su licemeri, a ne hrišćani ili revolucionari."

Hamburški list socijaldemokratske orijentacije "Cajt" je zaključio da Danijel Ortega više nije nedodirljiv i da se pridružio listi socijalističkih političara u Latinskoj Americi (uključujući Venecuelu i Kubu) koji su sve više autoritarni i korumpirani.

"Njujorker" je pisao da je Nikaragva opet na ivici i da se Ortega približava izlaznim vratima, što je, prema tom listu, deo propasti političke levice širom Latinske Amerike koja je u toku.

"Njujorker" nabraja: Ugo Čavez iz Venecuele je mrtav, a njegov problematični naslednik Nikolas Maduro predsedava zemlji koja se raspada.

Nekad popularni lider Brazila Luiz Injasio Lula da Silva je u zatvoru.

Na Kubi je era Kastra završena.

U nekadašnjem ružičastom talasu južnoameričkog socijalizma, za sada, konstatuje "Njujorker", samo Evo Morales u Boliviji i Ortega u Nikaragvi ostaju na vlasti.

U Argentini, gde su muž i supruga Nestor i Kristina Kirčner vodili levičarsku politiku duže od jedne decenije, sada konce vuče Maurisio Makri s desnog centra.

I u Ekvadoru je Čavezovog protežea Rafaela Koreu, otvoreno antiameričkog političara, zamenio njegov bivši potpredsednik Lenin Moreno, koji, izgleda, ponovo uspostavlja dobre odnose sa Sjedinjenim Državama.

U istom tonu prošle godine povodom krize u Venecueli pisao je magazin "Forbs" tvrdeći da se poslednji bastion socijalizma u Južnoj Americi raspada na komade.

Londonski iberalni "Ekonomist" prognozirao je da dolaze teški dani i za Ortegu i za Moralesa i za Koreu, koje naziva despotima i diktatorima.

Konzervativni američki "Kriščen sajens monitor" je pak mnogo oprezniji i konstatuje da čak i da Ortega pristane na vanredne izbore, na vidiku nema opozicionog kandidata koji bi mogao da ga ugrozi. ¶

MILAN MILOŠEVIĆ

Foto: *wikipedia.org*

Stara mržnja u novom ruhu

Desničari mrze muslimane. Muslimani mrze Jevreje. Desničari se tiho raduju antisemitskim napadima muslimana, ali pozivaju Jevreje da se priključe njihovoj borbi protiv islamskih izbeglica. Neki predstavnici jevrejske zajednice u Nemačkoj pozivaju Jevreje da za svaki slučaj prikriju svoj identitet, drugi da upravo sada, kada se ređaju antisemitski napadi, prkosno istaknu jevrejske simbole. Ko bi rekao da će u Nemačkoj Jevreji ponovo morati da strepe za svoju bezbednost samo zato što su Jevreji

Piše: **Ivan Ivanji**

Jedan dvadesetjednogodišnji Palestinac, državljanin Izraela, i njegov dvadesetčetvorogdišnji prijatelj Nemac diskutovali su da li je u Berlinu opasno biti Jevrejin. Palestinac je rekao da ne veruje u to, pa su odlučili da provere. Stavili su na glavu kipe – karakteristične jevrejske kapice – i 17. aprila krenuli da se prošetaju Berlinom. Da ne bi ispalo da provociraju nekakav sukob, otišli su u centar grada, a ne u neki od mnogobrojnih kvartova u kojima pretežno žive muslimani.

Kada su došli u blizinu poznatog trga Helmholcplac, iz čista mira su ih napala trojica mladih muškaraca. Jedan od njih je skinuo kaiš i počeo njime da bije Palestinca za koga je zbog kapice mislio da je Jevrejin vičući: "Jahuda!" Jedan prolaznik je uskočio u pomoć mladićima sa kipama na glavi i oterao napadače. Palestinac prerušen u Jevrejina je sve snimio mobilnim telefonom i istog dana snimak postavio na društvene mreže. Policija je najavila istragu, a pošto je lako prepoznatljiv na snimku, napadač se dobrovoljno predao. Biće mu suđeno.

Ovaj incident izazvao je opšte uzbuđenje u Nemačkoj, svako živ se osetio pozvan da nešto o tome prokomentariše, od ministra inostranih poslova Hajka Masa, preko gradonačelnika Berlina Mihaela Milera, do predstavnika jevrejskih organizacija i izraelske ambasade, žustru polemiku na društvenim mrežama da i ne spominjemo. Javne ličnosti su se klele da tako nešto u današnjoj Nemačkoj ne sme da se dogodi, to jest da se više nikada neće dogoditi, te da su Nemci srećni što u Nemačkoj opet cveta jevrejski život.

Sve u redu? Pojedinačan, izolovan, posebno glup događaj? Neće biti.

JEDAN ĐAVO NA PETSTO ANĐELA

Četiri meseca ranije, decembra 2017, u centru Berlina napadnut je pred svojim košer-restoranom tridesetogodišnji Joraj Fajnberg koji je odrastao u Jerusalimu. Napadač je bio Nemac star šezdesetak godina, vikao je da jevrejskom restoranu tu nije mesto, da bi Jevreji samo da zgrću novac i neka se ovaj tip vrati odakle je i došao. "Samo što vi nemate kuda da se vratite, vi nemate domovinu, svi ćete opet u gasnu komoru!", vikao je razjareni čovek.

Tada su se takođe svi zvaničnici kleli da je to nedozvoljeno, da se nikada više neće dogoditi. Fajnberg je priznao da dobija mnoge preteće mejlove pune mržnje, ali da ga mnogi i podržavaju, pa je pokušao da smiri situaciju rekavši: "Na pet stotina anđela dođe i po jedan đavo."

Neko bi rekao da je to mnogo đavola. Pre godinu dana u jednoj osnovnoj školi u berlinskoj opštini Fridenau jednog četrnaestogodišnjeg učenika su u dvorištu vređali zato što je Jevrejin. Pred školom mu je jedan osamnaestogodišnjak naslonio pištolj na glavu i rekao da će ga "ubiti ko Jevrejina". Posle se ispostavilo da nije bio pravi pištolj, već verodostojna igračka.

Negde u isto vreme je u jednoj berlinskoj gimnaziji jedna osamnaestogodišnja maturantkinja arapskog porekla vikala: "Hitler je bio dobar čovek jer je ubijao Jevreje!"

Nemački mediji pišu da su za većinu antisemitskih verbalnih i fizičkih napada u školama odgovorna deca turskog ili arapskog porekla, da se nemačka deca najčešće ne mešaju, ali i da ne bra-

U 2017. u Nemačkoj su prijavljena 1453 antisemitska krivična ili prekršajna dela, u proseku četiri na dan

ne napadnute.

Nemački neofašisti su zabrinuti. S jedne strane uživaju u tim ispadima, s druge strane saveznici im postaju upravo one grupacije koje mrze još više od Jevreja: imigranti iz islamskih zemalja.

SKRIVANJE IDENTITETA

Marina Hernivski je rođena u Lvovu u Ukrajini. Kada je imala četrnaest godina, sa roditeljima se preselila u Izrael gde je studirala psihologiju. Ima stanove u Tel Avivu i u Berlinu. Od 2015. je članica ekspertskog tima nemačkog saveznog

RASPIRIVAČI MRŽNJE: Poslanici AfD-a Alis Vajdl i Aleksander Gauland
Foto: AP

parlamenta Bundestaga. Ona upozorava: "Debatu o antisemitizmu ne smemo da ograničimo na muslimane, antisemitizam je problem svih nas."

Zvanično je objavljeno da su 2017. godine u Nemačkoj zabeležena 1453 antisemitska krivična ili prekršajna dela, u proseku četiri na dan. Međutim, radi se samo o delima koja su prijavljena, bilo ih je sigurno višestruko više. Nije, dakle, više reč o pojedinačnim slučajevima, pa se postavlja pitanje o kome su diskutovali Nemac i Palestinac sa početka ove priče: da li je danas zaista ponovo opasno biti Jevrejin u Nemačkoj?

Jevreji ne liče na karikature kakve su objavljivane za vreme nacističke vladavine, nemaju tamnu boju kože kao, na primer, Romi ili izbeglice sa Bliskog istoka arapskog porekla. Jevreje ćete prepoznati samo ako se svojom nošnjom javno predstave kao takvi. Ortodoksni Jevreji se ne briju, nose karakteristične zulufe, obično su u dugačkim mantilima, na glavi nose crne šešire sa širokim obodom; drugi se pak zadovoljavaju kapicama, dok većina izvan sinagoge ne nosi nikakva "jevrejska" obeležja. Zanimljivo je da se kod religioznih Jevreja muškarci izjašnjavaju načinom odevanja, dok je kod muslimana obrnuto, muslimanke se zabrađuju, neke elegantnim, šarenim maramama ili strogim burkama.

Antisemitski napadi su toliko uzeli maha da je predsednik Centralnog saveta Jevreja u Nemačkoj dr Jozef Šuster "teška srca" preporučio Jevrejima u Nemačkoj da javno ne nose kipu. Jedan rabin u Berlinu se tome usprotivio i rekao da upravo u takvoj situaciji svakako treba javno pokazati svoju odanost jevrejskoj veri i poreklu. Posle ovih najnovijih događaja, oko dve hiljade Berlinaca je šetalo sa kipama na glavi. To je dovelo do novih debata, i da se ne radi o stravičnim uspomenama na holokaust rekao bih da su smešne. Jedan poznati nemački publicista jevrejskog porekla je tako protestovao zahtevajući od nejevreja da ne nose kipu, jer na to nemaju prava. »

"ONO ČIME SE POKRIVA GLAVA": Kipa, varijeteti
Foto: *wikipedia.org*

KIPA

Hebrejska reč *kipa* označava ono čime se pokriva glava, u izvornom smislu bilo šta što muškarci stavljaju na glavu. Plural je na hebrejskom *kipot*. U Starom zavetu ne postoji nikakva zapovest po tom pitanju, osim u Drugoj knjizi Mojsijevoj da sveštenici za vreme službe treba da pokriju glavu. Ni Talmud konkretno ne propisuje takva pravila, međutim, za nas nevernike je problematično da izvlačimo bilo kakve zaključke iz Talmuda, koji religiozni Jevreji proučavavaju čitavog života i diskutuju o značenju pojedinih beleški, poruka, zapovesti. Ja mislim da se pokrivanje glave, kao i mnogi drugi religiozni običaji, razvilo zbog klime u zemlji porekla: opasno je pod jarkim suncem biti nepokrivene glave; mnoga jela su na tim vrućinama bez frižidera bila nezdrava, pa su se tako razvila stroga pravila košer ishrane; obrezivanje je bilo preventiva da ne dođe do upale penisa zbog peska i loših higijenskih uslova.

Mi danas pod kipom podrazumevamo karakterističnu, malu, okruglu kapu koja može da bude od bilo kojeg štofa, tkanine, od kože ili pletena od vune, može da bude jednobojna, najčešće crna ili tamnoplava, ali to nije pravilo, može da bude i ukrašena zlatovezom ili sa šestokrakom zvezdom. Kad se stavlja na stražnji deo glave, gotovo na potiljak, često je učvršćuju ukosnicama. Na jidišu, starom jeziku Jevreja sa istoka Evrope, zove se *jarmulka*. U ovom obliku je počela da se nosi tek od XVII, možda od kraja XVI veka.

Glava treba da bude pokrivena iz poštovanja prema Gospodu za vreme molitve, svakako u sinagogi, prilikom obrezivanja novorođenčeta, bar micve – uvođenja u punoletstvo na trinaesti rođendan – venčavanja, sahrana. Kao što će učtiv čovek, makar i ne bio pobožan, u crkvama skidati šešir, tako će i nejevrejin u sinagogi pokriti glavu šeširom, kačketom, beretkom, ako ničeg drugog nema može i maramicom, ali obično kipe mogu da se pozajme na ulazu u sinagogu. Protokol Aleksandra Vučića to očigledno nije znao, samo on i njegova najuža pratnja su prilikom posete u sinagogi u Subotici ostali gologlavi, njegov gost, predsednik mađarske vlade Viktor Orban, znao je šta je red i pokrio glavu crnim šeširom.

Neki Jevreji kipu nose celoga dana, pa i na ulici, naglašavajući time da uvek misle na Gospoda čije se ime izgovoriti ne sme i da time žele svuda i u svako doba da mu iskažu poštovanje. Za mene je to kao kada naš taksista na retrovizor vezuje ikonu, kad se krst nosi na ogrlici ili kad se muslimanke zabrađuju. Poštujem svačiji običaj ako se oslanja na iskrene pobude, ali ne mogu da znam kada to nije slučaj nego je hir ili neko misli da je to pomodno ili poželjno.

HIPHOPERSKI SKANDAL

Prošlog meseca je zbog antisemitskog skandala ukinuta nagrada Eho koja je nemački ekvivalent američkog Gremija. Nagradu su u kategoriji "Hip Hop/Urban National" dobili hiphoperi Kolega i Farid Bang. Pevali su, između ostalog, i ove stihove: "Moje telo ima bolju definiciju nego tela stanovnika Aušvica"; "Pa hajd' da opet pomalo napraviš holokaust".

Glupo i neukusno. Ja i inače ne nazivam muzikom galamu koju stvaraju reperi, ali o ukusima ne treba diskutovati. Našao sam na Jutjubu tu dvojicu nemačkih hiphopera koji urlaju i mumlaju nerazgovetno, ni reč nisam razumeo. Nemam ni najmanje simpatije za njih, ali sam siguran da nisu hteli da vređaju žrtve Aušvica, a kamoli da stvarno naprave neki novi holokaustić, već samo da provociraju. Međutim, raniji ozbiljni nosioci te nagrade, među njima i slavni pijanista i dirigent Danijel Barenboim, sa gnušanjem su posle toga vratili svoje nagrade. One su do sada dodeljivane na osnovu uspeha albuma, a ne ističući muzičke, izvođačke, autorske ili producentske kvalitete.

Nagradu Eho je 1991. godine osnovao Kulturni institut saveza muzičke industrije. Prvi put je u petnaest kategorija 1992. nagrada dodeljena samo izvođačima, autorima i producentima zabavne muzike, sledećih godina i u kategorijama klasične muzike i džeza. Na čelu liste najčešće nagrađenih umetnika i ansambala u dosadašnjih petnaest godina su operska pevačica Cecilija Bartoli i orkestar Berlinske filharmonije koji su Eho dobijali po trinaest puta.

Incident se dogodio i 2005. godine, kad je predložena pesma *Bog je pop zvezda* izbrisana sa liste kandidata sa obrazloženjem da bi to vređalo osećanja vernika.

Povodom dodele nagrade dvojici hiphopera antisemita bilo je i glasova koji su ih branili jer se radi "o slobodi mišljenja i umetnosti", na šta je usledio odgovor da "svaka umetnost treba da vodi računa o dostojanstvu čoveka". Na kraju je nagrada Eho do daljeg ukinuta, osnovaće se neki novi tip nagrađivanja, nagrade će dobiti drugo ime.

Dobro je i razumljivo što u Nemačkoj postoji poseban senzibilitet na sve što asocira na antisemitizam, ali ako se do te mere sve zatalasa zbog nekoliko nemuštih stihova rep muzike, to mi je sumnjivo. Za mene je to bučno skretanje pažnje sa mnogo ozbiljnijih problema, naime, sa pojave ultradesnice ne samo u Nemačkoj, nego širom Evrope.

SPALJIVANJE IZRAELSKIH ZASTAVA

Po mom mišljenju, mnogo je ozbiljniji problem što se svaka kritika nacionalističkih i krajnje desnih vlada u Izraelu karakteriše kao antisemitska. Podsećam da se sa navodno antisemitskim napadima na Džordža Soroša u Mađarskoj sa premijerom Viktorom Orbanom brzo složio i predsednik vlade Izraela Benjamin Netanjahu.

U Srbiji je izbio skandal zbog stiha iz neke pesme koju peva Ceca Ražnatović, "...lepi moj grome", koja se našla u radnoj svesci za đake petog razreda kao primer za upotrebu vokativa, kao da je to pro-

blem od nekog nacionalnog interesa, a ne polemika o antifašizmu i anti-antifašizmu. Citat će valjda biti izbrisan iz knjige i problem time rešen. Da li će biti rešen? Zar muka nije u tome što čim se pomene ta pevačica svi pomisle na njenog pokojnog muža Arkana, na sve što on simbolizuje, na sve što je činila paravojna jedinica pod njegovom komandom, samo što se time, čast izuzecima, ne bavi niko.

Nova vlada u Nemačkoj je imenovala "Opunomoćenika za jevrejski život i borbu protiv antisemitizma". Da bi se nešto učinilo protiv narastajućeg antisemitizma u školama, u budžetu je predviđeno dvadeset miliona evra za "antimobing profesionalce" i slaće ih u škole koje su "žarišta" antisemitizma. Nova ministarka obrazovanja Anja Kaniček je izjavila da mora više da se učini protiv "sve veće religiozno motivisane diskriminacije i

NA DRUGOJ STRANI MRŽNJE: Izbeglica sa Bliskog istoka
Foto: AP

nasilja u školama".

Ja mislim da takve lepe, ali birokratske ideje ne mogu da zaustave novi antisemitizam u Nemačkoj. Nisu najveći problem agresivna deca turskog i arapskog porekla u školama, mada je njihovo ponašanje simptom i užasno je kad u Nemačkoj – baš u Nemačkoj – vređaju i prete deci zbog njihovog jevrejskog porekla. Nazvati nekog Jevrejinom ponovo zvuči kao psovka.

Međutim, za Nemačku je danas mnogo bitnije što je ultradesna partija AFD postala najjača opoziciona partija u saveznom parlamentu i na osnovu ustava zemlje ima značajna prava, pored ostalog da kontroliše i sazna sve što čine policija i tajne službe. Pomalo se naježim kad se setim da je interni problem te stranke što je pretežno naelektrisana protiv izbeglica iz muslimanskih zemalja koje su u velikom broju došle u Nemačku, a koje im postaju nevoljeni saveznici u antisemitizmu i negiranju holokausta. Nimalo bolje, ako ne i gore, je u Austriji gde je predsednik jedne takve desnopopulističke, Slobodarske partije Hajnc Kristijan Štrahe postao potpredsednik vlade.

U Bavarskoj je pokrajinska vlada hrišćanskih demokrata CSU naredila da se u svim službenim prostorijama na zidove postave krstovi, kao što se do sada već čini u svim učionicama, jer se time naglašavaju "evropske, hrišćanske vrednosti". Pred lokalne izbore time žele da spreče odlivanje svojih glasača u ultradesnoj konkurenciji.

AFD je krenuo u suprotnom pravcu, počeo je nemačke Jevreje da poziva da se učlane kod njih, u najmanju ruku da se priključe borbi protiv "islamskog antisemitizma". Mržnja i ksenofobija su se isprepletle u do sada nepoznatom obliku.

Posle odluke američkog predsednika Donalda Trampa da se ambasada SAD iz Tel Aviva premesti u Jerusalim, u Nemačkoj su spaljivane izraelske zastave. To je ostalo nekažnjeno, jer paragraf 104 krivičnog zakona kaznom preti za "uništavanje, oštećenje, oštećivanje ili činjenje neprepoznatljivim javno postavljenih zastava stranih država", a prema tumačenju suda, ako su demonstranti doneli zastave sa sobom ne mogu da se smatraju "javno postavljenim". Ako bi se, na primer, skinula i palila zastava postavljena pred nekom jevrejskom institucijom, to bi bilo kažnjivo. Neke javne ličnosti sada zahtevaju promenu zakona tako da se kažnjava svako oštećenje izraelskih zastava. Zar je to rešenje?

Kritika određene vlade i njene politike, na primer izraelske vlade, nije antisemitizam, nju kritikuju možda i građani Izraela kao što je pisac Amos Oz. Ni kritike Trampa ili Vladimira Putina nisu znak "mržnje" Rusa ili Amerikanaca prema Izraelu, ali priznajem da je posle holokausta sa Jevrejima i njihovom državom sve drugačije i komplikovanje. Pogotovo u Nemačkoj.

MRŽNJA I GOVOR MRŽNJE

U "Vremenu" sam 30. novembra prošle godine pisao o razgovoru sa mladim Palestincem u jednoj školi za dualno obrazovanje u Dahauu. Posle mog predavanja neki su mi učenici prilazili. Mladić je imao dvadesetak godina, bio uredno obrijan, obučen kao većina njegovih vršnjaka. Pitao me je: "Zašto vi Jevreji nas ubijate?" Pokušao sam da mu objasnim sve i svašta, pozivao se i na Kuran, na zajedničkog praoca, koga oni zovu Ibrahim, a Jevreji Avram, ali kao da me nije čuo. Postavio je drugo pitanje: "Zašto ste nam oteli našu zemlju?" Otišao je bez rukovanja, bez pozdrava, odisao je neshvatljivom mržnjom. Imao sam utisak da je bio spreman da se opaše eksplozivom i što više ljudi povede sa sobom u smrt. Kao učenik te škole bio je prihvaćen u nemačkoj zajednici sa dobrim izgledima da dobije posao, postigao je sve o čemu izbeglice mogu samo da sanjaju, ali to nije promenilo njegov stav.

Setio sam se ranijeg razgovora sa unukom moje sestre od ujaka koji se rodio u Izraelu. Po svojoj želji, vojni rok je služio u vojnoj policiji. Pitao sam ga da li se više boji da će biti ubijen ili da će ubiti nekog nevinog? Odlično zna srpski, ali nije razumeo moralni akcenat mog pitanja, i odgovorio je: "Ja sam obučen da pucam prvi." Kod svog mladog rođaka nisam, doduše, osetio mržnju, ali jesam hladnu odlučnost da brani svoja uverenja, a taj njegov ledeni stav nije mi manje strašan od paklene vrućine arapskog mrzitelja.

U takvom svetu odrastaju moj unuk, moje unuke i praunuke. Kako i čime da ih naoružamo? ¶

KAKO OSTVARITI AMERIČKI TRENER

Igor Kokoškov je postavljen za glavnog trenera Finiks Sansa, i tako je postao prvi trener rođen van severnoameričkog kontinenta koji stupa na ovu dužnost u NBA ligi. Vest koja je obišla planetu 2. maja možda je bila iznenađenje, ali samo za one koji ne prate njegovu trenersku karijeru. Za sve ostale, bilo je samo pitanje vremena kada će Kokoškov preuzeti vođenje nekog kluba u najjačoj košarkaškoj ligi na svetu

Košarkaški treneri sa prostora Jugoslavije su ostavili neizbrisiv trag u evropskoj i svetskoj košarci. Takozvanu "jugoslovensku košarkašku školu" osnovali su entuzijasti posle Drugog svetskog rata, sa profesorom Aleksandrom Nikolićem na čelu, i u sportu koji je bio gotovo nepoznat u predratnoj Jugoslaviji stvorili su svetsku košarkašku silu. Paralelno sa trenerima stasavale su i generacije košarkaša. Kulminacija posleratne košarke u Jugoslaviji bila je na Svetskom prvenstvu 1970. godine u Ljubljani, kada je tim sa Rankom Žeravicom na čelu osvojio zlatnu medalju i prvi put pobedio reprezentaciju SAD.

Nakon ovog prvenstva, reprezentacija Jugoslavije je u sledećih 20 godina postala jedna od tri najbolje reprezentacije na svetu. Posle raspada SFRJ, reprezentacije novonastalih država, pre svega Srbija, Hrvatska i Crna Gora, nastavile su sa uspesima na evropskoj i svetskoj sceni. Na Evropskom prvenstvu 2013. godine u Sloveniji učestvovalo je svih šest republika bivše Jugoslavije, ovoga puta kao samostalne države. Ne postoji veći dokaz da košarka na ovim prostorima ima budućnost.

PRVI KORACI

Već krajem šezdesetih i početkom sedamdesetih godina prošlog veka počeli su prvi trenerski kontakti, pre svega sa univerzitetskom košarkom u Americi. Košarkaški savez Jugoslavije je davao stipendije najtalentovanijim trenerima koji su odlazili u Ameriku da uče košarku koju do tada nisu poznavali. Naravno, morali su da se vrate u svoju zemlju, ali su stečena znanja prenosili na generacije igrača koji su u narednih dvadesetak godina pobeđivali na većini takmičenja na kojima su se pojavljivali, bilo da je u pitanju reprezentativna ili klupska košarka.

Niko od trenera nije se dugo zadržavao u Americi, pre svega zbog rigoroznih uslova za dobijanje stipendija, koji su zahtevali povratak u matičnu zemlju, a kasnije zbog otpora američkih kouča prema trenerima iz inostranstva i njihovog načina rada, koji je bio apsolutno suprotan od svega što se u Americi smatralo za trenerski posao.

Sve to je trajalo do pojave Igora Kokoškova iz Srbije: mladog, ambicioznog i pre svega vrednog trenera, koji je bio spreman da uči i napreduje. Za devetnaest godina, koliko je već u Americi, prošao je sve selekcije i trenerska mesta, od pomoćnog trenera univerzitetskog tima pa sve do prvog trenera u NBA ligi. Ispunio je američki trenerski san, i to kao prvi trener rođen van severnoameričkog kontinenta.

Početak košarkaške priče Igora Kokoškova vezan je za klub "Vojvoda Stepa" sa Voždovca. Kao talentovan kadet dobija poziv da igra sa dve godine starijim juniorima Crvene zvezde, gde su u tom trenutku na bekovskim pozicijama Saša Obradović i Nebojša Ilić. Mnogo godina kasni-

Američki pasoš

Igor Kokoškov od 2010. godine ima američko državljanstvo. Nakon deset godina provedenih u Americi odlučili su da mu uruče pasoš na svečanosti u Finiksu. U nastojanju da isprave neugodan utisak zbog rigoroznog zakona prema imigrantima u Arizoni, napravljena je prava svečanost u hali Finiks Sansa sa navijačima koji su nosili američke zastave, dok su u publici bili glavni trener Alvin Džentri i generalni menadžer Stiv Ker. Sa video-bima se oglasio i tadašnji predsednik Amerike Barak Obama, sa prigodnim rečima o tome kako je značajno da se poboljša odnos prema imigrantima i kako je Igor Kokoškov primer kako se marljivim radom može mnogo postići bez obzira na poreklo. Mora da je sve to bilo inspirativno stotinama hiljada imigranata južnoameričkog porekla koji dobar deo života provedu u želji da dobiju američko državljanstvo.

U međuvremenu, Baraka Obamu je na mestu predsednika Amerike zamenio Donald Tramp, izuzetno neomiljen kod američkih sportista, između ostalog i zbog manjka razumevanja za američku imigracionu politiku.

SKI SAN

Foto: AP

je izjavio je da je to za njega bila NBA liga.

Nesrećan sticaj okolnosti veoma brzo prekinuo mu je igračku karijeru. Povreda stopala u teškoj saobraćajnoj nesreći tokom služenja vojnog roka odvojila ga je od parketa na godinu dana. Pokušaj povratka na teren nije bio uspešan. Ko se bavio vrhunskim sportom zna da je godinu dana bez kontakta sa loptom i bez treninga, kao i konstantan strah od obnavljanja povrede, u tim godinama obično dovoljan za prestanak igračke karijere. Tako je nepredvidiva igračka budućnost zamenjena blistavom trenerskom karijerom, koju je započeo već 1992. radeći sa juniorima OKK Beograda. Posle tri godine je postao glavni trener OKK Beograda, pa juniorskog tima Partizana, ali ga je želja za usavršavanjem već 1999. godine odvela put Amerike.

To su bile godine kada su igrači iz Evrope i ostatka sveta već probili barijeru, ali je trenerski posao u Americi još uvek bio misaona imenica za sve one van severnoameričkog kontinenta.

AMERIČKA KARIJERA

Konkurs za odlazak u Ameriku raspisalo je Udruženje trenera Srbije. U leto 1999. Kokoškov je postao član stručnog štaba Misuri Tajgersa, a time i prvi neamerički asistent u istoriji NCAA lige (Univerzitetska liga).

Crta "neameričkog" košarkaškog identiteta je svima bila posebno zanimljiva, i davala mu je sve veći prostor u radu sa najtalentovanijim igračima na planeti. Njegov individualni rad sa niskim igračima, a posebno sa centrima, kojima je usađivao evropski način postavke u napadu, nije ostao nezapažen, i već sledeće godine angažuje ga NBA tim LA Klipersi.

U Klipersima ostaje tri godine i stiče znanje koje je potrebno za nastavak karijere trenera u NBA ligi. Sa timom Detroit Pistonsa, kao asistent legendarnog Lerija Brauna, 2004. godine osvaja šampionski prsten protiv favorizovanih Lejkersa, za koje u tom trenutku igraju Šekil O' Nil i Kobi Brajant.

Sedamnaest godina traje njegova karijera pomoćnog trenera u NBA ligi. Za to vreme je promenio šest klubova i u svakom od njih se izdvajao posvećenošću u radu sa igračima koji su za njega imali samo reči hvale. Pri- »

stojan momak velike energije i znanja je tokom tih sedamnaest godina izrastao u velikog trenerskog znalca i, što je još važnije, upoznao svaki segment trenerskog posla u jednoj moćnoj organizaciji kakva je NBA liga.

POVRATAK U ARIZONU

Trenutno se u NBA ligi igraju polufinalne utakmice plej-ofa po konferencijama, a njegov sadašnji tim Juta Džez igra protiv najboljeg tima regularnog dela sezone, Hjuston Rokitsa. Na mestu prvog pomoćnika trenera Jute Džez dočekao ga je poziv da po završetku ove sezone preuzme mesto glavnog trenera Finiks Sansa, i tako ispiše istoriju kao prvi "neamerički" glavni trener u istoriji NBA lige.

Potpisavši ugovor na tri godine, vraća se u tim u kojem je proveo pet godina, u periodu 2008–2013. godine. Trenutno je Finiks Sans tim sa najlošijim skorom u regularnom delu šampionata, sa 21 pobedom i 61 porazom, ali pred kojim je budućnost koja će se bazirati na sjajnom beku Devinu Bukeru, koji je u svojoj prvoj sezoni u timu postizao u proseku skoro 25 koševa po utakmici. Preuzimanje najlošijeg tima u ligi delimično olakšava posao Kokoškovu. Gore od ovoga teško da može. Ne treba sumnjati da će marljivost i posvećenost košarci, uz iskustvo koje Kokoškov ima, doprineti razvoju franšize.

O tome šta od njega očekuju Rajan Mekdonah, generalni menadžer Sansa je rekao: "Vrlo smo zadovoljni što će se Igor Kokoškov vratiti u Arizonu kao prvi trener Finiks Sansa. Kroz karijeru Igor se dokazao kao jedan od pionira ovog sporta i bez sumnje će doprineti višem nivou treniranja u klubu. Jedan je od prvih trenera rođenih van Amerike koji je bio pomoćnik u franšizama u NCAA i NBA. Nedavno je predvodio Sloveniju do titule na Evropskom prvenstvu, prve u istoriji te države. U Igorovim timovima fokus je uvek na razvoju igrača, kreativnosti igre i dobrim rezultatima."

REPREZENTATIVNA ISKUSTVA

Posvećenost trenerskom poslu u NBA ligi je nadograđivao je tokom letnjih meseci u Evropi, kao pomoćni i glavni trener u tri reprezentacije.

Posle osvajanja titule sa Detroit Pistonsima 2004. godine, Željko Obradović ga je pozvao da bude pomoćni trener reprezentacije Srbije i Crne Gore i na tom mestu je ostao sve do završetka Evropskog prvenstva u Beogradu 2005. Tada je većina ljudi prvi put čula za mladog trenera koji je karijeru gradio van evropskih terena. Smena generacija i odnos reprezentativaca prema igri doveli su do katastrofalnih rezultata. Neuspeh na Evropskom prvenstvu 2005. u Beogradu pred svojim navijačima, u gradu gde je napravio prve košarkaške korake, i danas predstavlja najveću mrlju u karijeri Igora Kokoškova. Zajedno sa Željkom Obradovićem napušta reprezentaciju i sledeće tri godine bavi se isključivo trenerskim poslom u NBA.

Onda je stigao poziv koji bi većina trenera volela da zaobiđe – ponuđeno mu je mesto glavnog trenera reprezentacije Gruzije. Izazov koji je predstavljalo preuzimanje nacionalnog tima Gruzije je nešto što odvaja Igora Kokoškova od drugih trenera u Evropi. Sa mesta pomoćnika trenera u Detroit Pistonsima 2008. godine i potpisanim ugovorom sa Finiks Sansima, preuzeo je verovatno najmanje perspektivnu reprezentaciju u Evropi.

Kakav trag je ostavio tokom sedam godina rada u Gruziji svedoči i to da je košarka danas glavni sport u toj zemlji, i da je Zaza Pačulija, centar prvaka NBA lige Golden Stejt Voriorsa, najomiljeniji sportista u svojoj državi. Sa Kokoškovom na čelu reprezentacija Gruzije učestvuju prvi put na tri vezana evropska prvenstva i čvrsto se pozicionira na mapi evropske košarke. Kao nagradu za razvoj košarke u Gruziji, premijer Mihail Sakašvili je 2011. godine odlikovao Igora Kokoškova najvišim državnom ordenom, Ordenom časti.

NA KROVU EVROPE

U januaru 2016. godine potpisuje ugovor sa reprezentacijom Slovenije. Goran Dragić, sa kojim je sarađivao u Finiks Sansima, pristaje da se na njegov poziv vrati u nacionalni tim. Luka Dončić, vanserijski talenat, dobija poziv da se priključi timu. Sklapa se najbolji bekovski par u evropskoj košarci. Uručenje slovenačkog pasoša Entoniju Rendolfu iz Real Madrida stvara kostur tima koji pretenduje na medalju na Evropskom prvenstvu 2017 godine.

Izostanak najboljih igrača u većini timova, pre svega Srbije i Španije, dovodi reprezentaciju Slovenije do finalne utakmice sa Srbijom, u kojoj Slovenci pobeđuju i osvajaju zlatnu medalju. Trenersko znanje koje poseduje Igor Kokoškov najbolje se videlo u toj finalnoj utakmici, kada je posle povrede Luke Dončića i zamora Gorana Dragića bez ikakve panike vodio tim do pobede. Iskustvo koje je posedovao posle šesnaest godina provedenih u NBA ligi je u tim trenucima bilo presudno. Taktički je pobedio trenera reprezentacije Srbije Aleksandra Đorđevića, koji još uvek nema trenersko iskustvo i znanje koje poseduje Kokoškov iako je jedan od najvećih plejmejkera u istoriji evropske košarke.

Ovim uspehom je stekao ime i u Evropi, ali je odmah po osvajanju zlatne medalje saopštio da napušta mesto trenera slovenačke reprezentacije i da se potpuno posvećuje karijeri u NBA ligi. ¶

ALEKSANDAR ALEKSIĆ

Naši treneri u NBA

Igor Kokoškov nije jedini trener iz Srbije u NBA ligi. Darko Rajaković, nekada trener Borca iz Čačka, odrađuje već šestu sezonu u franšizi Oklahoma Siti Tandera. Prve dve sezone je proveo na mestu glavnog trenera tima Tulsa 66 u NBA Razvojnoj ligi. Inače, svaki NBA klub ima svoj drugi tim, koji učestvuje u Razvojnoj ligi. Treba li napomenuti da je bio prvi "neamerički" trener koji je postavljen na mesto glavnog trenera u Razvojnoj ligi?

Rajaković je trenutno već četvrtu sezonu asistent glavnog trenera u NBA timu Oklahoma Siti Tandera. Ukoliko nastavi sa napredovanjem, možemo očekivati u budućnosti da na mestu glavnih trenera u NBA ligi imamo dva trenera iz Srbije.

Aleksandar Džikić, trener Budućnosti, ovogodišnjeg prvaka ABA lige, proveo je dve godine u NBA ligi na mestu pomoćnog trenera u Minesota Timbervulfsima. Za razliku od Kokoškova i Rajakovića, Džikić je svoju trenersku karijeru nastavio u Evropi.

Tehnologija i gastronomija

Priznajem da sam od onih koji ne vole kada mu se prodavac obrati u prodavnici sa "dobar dan, kako mogu da Vam pomognem", a da ni na koji način ne pokazujem da mi nekakva pomoć treba jer "samo razgledam". S druge strane, tog ljubaznog prodavca obično nigde nema kada mi konačno zatreba. Zato sa velikim interesovanjem pratim svaku tehnološku promenu koja se pojavi u odnosu klijent-prodavac. Verujem da tu postoji ogroman prostor za podizanje kvaliteta usluge uz obaranje cena i podizanje profita, trgovački perpetuum mobile, takoreći.

Prvi problem koji se javlja kod uvođenja tehnologije u svakodnevni život je obuka. Na dva saobraćajna primera u Srbiji zaključio bih da smo tehnološki prilično osvešćena nacija. Danas se parking u celoj Srbiji uglavnom plaća SMS porukama. Ali ako se osvrnete po ulicama, videćete da su uputstva za to krajnje štura, podrazumeva se da znate sve korake u toj proceduri i da vas treba upozoriti samo na broj na koji se šalje, uz informaciju o iznosu koji će vam biti naplaćen.

Malo komplikovaniji je slučaj beogradskog BusPlusa za prevoz u sistemu gradskog saobraćaja. Obratio sam pažnju na količinu informacija koje se nude unutar vozila i na stanicama, i zaključio da neko kome je sve to novo (turista, najčešće) ima problem da se snađe. Sem ako u pomoć ne pozove mobilni telefon, odnosno informacije koje su dostupne na internetu. Baš kao što je slučaj sa liftovima. Nekada su imali "šofera", ali su s vremenom postali toliko svakodnevni da im ni uputstvo za upotrebu više nije potrebno.

Sada se najavljuje invazija tehnologije u uslužnom sektoru, odnosno u oblasti komunikacije sa klijentima. Pre svega u restoranima. Oni koji prodaju brzu hranu, čak i za to prilagođeni kamioneti, primetili su da je promet bolji ukoliko mušterijama omogućite da sami prave izbor na ekranu na dodir, sa mogućnošću da plate mobilnim telefonom ili karticom. Kontakt sa prodavcem produžava vreme narudžbine i usporava donošenje odluke, a to znači duže redove i manji promet. U Japanu je to već uvreženo, restorani sa automatskim naručivanjem posećeniji su od klasičnih. Sada se ta moda ozbiljno širi na SAD, gde ju je Mekdonalds oberučke prihvatio. Pa im se priključuju i pomenuti kamioneti sa brzom hranom, nešto poput naših vašarskih kioska (pokretnih). Dok smo mi još u fazi čulnog marketinga, gde se na kupca deluje mirisom sa žice i gomilom naslaganih plješkavica i kobasica od kojih je jedna sigurno njegova, Amerikanci kupca kupuju obećanjem da se pica koju upravo naručuje pravi samo za njega, po njegovoj meri i ukusu i da ne stoji podgrejana ceo dan na pultu. Što je značajno i po pitanju higijene, ali i po pitanju uštede na zalihama.

Iako neobično cenim veštinu dobrog kelnera da zapamti komplikovanu porudžbinu, pa čak i da preporuči nešto posebno dobro, verujem da ćemo uskoro u restoranima naručivati, pa i plaćati sa jelovnika na tabletu ili na sopstvenom mobilnom telefonu. Naročito tamo gde je gužva. Većina restorana već ima svoje stranice na Fejsbuku, Instagramu i vebu, samo je potrebno malo prilagođavanje. Gost unese broj stola za kojim sedi, odabere šta želi da pije i da jede, a štoperica mu odbrojava vreme do stizanja poručenog. Nema pozivanja kelnera, promašenih porudžbina, a i cene mogu da se razlikuju od gosta do gosta u zavisnosti od lojalnosti lokalu.

Ko prvi to uvede u Srbiji pokupiće šnjur samo zbog naše radoznalosti da isprobamo novo. Kelneri ne treba da se brinu za svoj posao dokle god su ljubazni i spremni da gosta posavetuju i pitaju da li je sve bilo kako treba. Čovečanski, nikako robotizovano. Što znači da je na delu za plaćanje neophodna i opcija za bakšiš. ¶

PRODAJA&PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	kurirom [Beograd]	poštom [Srbija]	običnom poštom [Evropa]	avionom [ceo svet]
6 meseci / 26 brojeva	4650 RSD	4400 RSD	90 EUR	135 EUR
12 meseci / 52 broja	9300 RSD	8800 RSD	170 EUR	260 EUR

INTERNET IZDANJE

	iz Srbije uplatnicom	iz Srbije u redakciji	iz sveta karticom
1 broj sa PDF-om	—		1,49 EUR
1 mesec / 4 broja sa PDF-om	—		5,49 EUR
6 meseci / 26 brojeva bez PDF-a	2600 RSD	1500 RSD	23,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva sa PDF-om	3600 RSD	2000 RSD	30,00 EUR
12 meseci / 52 broja bez PDF-a	4300 RSD	2900 RSD	37,00 EUR
12 meseci / 52 broja sa PDF-om	5800 RSD	3800 RSD	50,00 EUR

Opcija **PDF** podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. **ZABRANJENO JE DA VIŠE LICA UPOTREBLJAVA ISTI NALOG.** PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i **ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA** bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Uplatu možete izvršiti lično u prostorijama redakcije, radnim danima od 9.30 do 14.30h. Za ovu vrstu uplate važi poseban popust (vidi tabelu levo).

Ako ne možete doći u redakciju, potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite e-mailom na adresu **prodaja@vreme.com**, faksom na broj 011/3238-662 ili poštom na Vreme, Kosovska 17, Beograd, sa naznakom za šta je uplata izvršena. Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Dinarske uplate izvršite u korist NP VREME na račun broj **160-302538-91**.

Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se vrši uplatom odgovarajućeg iznosa na naš dinarski račun, u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS na dan uplate. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja pomoću kreditne kartice na internet adresi **http://www.vreme.com/pretplata** ili direktno na naš devizni račun (za detalje obratiti se službi prodaje). Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski do isteka poslednjeg dana pred izlazak broja za koji pretplata više ne važi.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU www.novinarnica.net

Usluge internet pretplate na Vreme vrši i *www.novinarnica.net* prema svom cenovniku.

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 9 do 15h: 011/3234-774 ili e-mailom na *prodaja@vreme.com*

Uravnilovka

Da reč iz naslova samo na prvi pogled nema veze sa uživanjem, videće se na kraju ovog teksta. Sve opisano u njemu je stvarno, imena ličnosti su izmišljena zato što ih ne poznajem, a sve se desilo sad u nedelju u mojoj ulici.

Sretnu se dva ortaka, Crni i Plavi. Recimo da im je oko trideset pet, na njima majica/košulja, pantalone, patike – ništa posebno. Obraduju se jedan drugom, zagrle se snažno uz međusobno lupanje po leđima i povike "ej", "gde si" i slične, pa se odmaknu i pogledom odmere.

"Opa, nabacio si bojicu!", bilo je, po mišljenju Crnog, prvo i najvažnije što je tom prilikom trebalo reći.

Plavi se snishodljivo nasmešio kao da se zbog toga izvinjava, ali pre nego što je uspeo da svoje osećanje verbalizuje, Crni je nastavio:

"Je li, jel to morska farba, a?"

"Jeste, morska je..."

"Ima se, može se!", uzviknuo je Crni.

"Bio sam prošle nedelje u Pučišću, sinoć sam se vratio. Sećaš se, baba mi je odande, to ti je na Braču. E pa, umrla je, pa sam išao na sahranu. Čak sam se i okupao. Kupaju se lokalci, pa što ne bih i ja kad sam već tu. Ali da je bilo mrzlo, bilo je!"

Nešto kasnije, drugi primer.

Mlada žena, sudeći po autfitu urbanih svetonazora, razgovara telefonom.

"...Ne, nisam ništa čula, kažem ti nikog ne viđam... Stvarno?! Pa baš mi je drago! Kaća ima nekako normalan odnos prema udaji, ona se sigurno neće udati samo zato da bi se udala... Kako? Srđan? Koji Srđan sa filozofije? Ne sećam ga se, jel naša generacija? Pa zato ga ni ne znam, ja sam uvek samo starije gledala! A koliko je mlađi? Kako – četiri? Pa čekaj, pa to je baš bez veze. Ja razumem pola godine, godinu, ali – četiri! Ne, to stvarno... Ma znam, ali šta to znači 'ako je njoj dobro', šta ona zna šta joj je dobro, to ne može da bude dobro! Pazi šta ti kažem: iduće godine u ovo doba zvaćeš me da mi kažeš da se Kaća razvela, videćeš!"

I, šta reći?

Postalo je sumnjivo (neprikladno?) ako imaš zaradu koja omogućava normalan život, pa, recimo, bušne cipele ne nosiš kod obućara nego do kontejnera, ideš na koncert svetske zvezde čiju muziku imaš u telefonu, kupiš karmin zato što ti se sviđa iako ti ne treba, odeš sa žurke taksijem kad god ti se prohte, a ne tek kad dođe vreme za noćni bus, nemaš strah "samo da me nešto ne zaboli" zato što nemaš para za lekare, i na kraju krajeva, nemaš dug za struju i ostale dažbine.

Postalo je sumnjivo, a i neprikladno imati para za sve to, zato što ih većina nema. Konkretno, zato što među onima koji nemaju mnogi nemaju zato što im nije omogućeno da zarade, a među onima koji imaju mnogi imaju zato što su novac stekli nepošteno. Da nije tako, Plavi ne bi objašnjavao da nije putovao na more da se odmara i uživa, nego babi na sahranu. Ono prvo podrazumeva imanje novca, a ovo drugo – živeti kao većina. Zato se Plavi osetio prozvanim da dokazuje Crnom da je i on većina. Što znači da je "na liniji". Potreba da se bude "na liniji" je moćna stvar. Onaj ko je ostvari, potrebu, siguran je. Ne mora ništa više da radi. Samo treba da se drži pravila većine, bez obzira da li su ta pravila pravi put. Zato mlada žena urbanog autfita tvrdi da Srđan neće biti dobar muž njenoj drugarici Kaći. Jer ako je protivpravilno udati se za mlađeg od sebe, onda to sigurno ne treba da se radi. Pravilno je samo ono što misli većina. Koja pak smišlja i određuje pravila. A većina je nešto pozitivno, nešto patriotski. Zato se Crni i hvali, skoro da se i ponosi, što nema novca za letovanje. A svako ko ima odgovoran posao do kog je došao diplomom priznatog fakulteta i višegodišnjom praksom u poslu koji trenutno obavlja, taj se izdvaja. Zašto me to podseća na ideje i stavove iz mladosti?

Zanela sam se, a trebalo bi da dokažem prvu rečenicu.

Elem, oni koji žive kao većina, uživaju pa ne prestaju. (Upravo sam primetila da se reči "živeti" i "uživati" razlikuju samo u dva slova.) Oslobođeni od ambicije, od truda, od nastojanja da dopru do novog, oslobođeni od mišljenja. Jer čemu misliti ako je dovoljno ići utabanim putem većine? Crnom je dobro zato što živi kao i drugi. Uživa čovek što je isti! Zbog toga je jak i bezbedan. I mlada žena u urban autfitu je zadovoljna sobom zato što se uklopila u propisano i provereno. U suprotnom, bila bi neprihvaćena. A to baš nikako ne bi volela. Jer, uravnilovka je bleja, a sve ostalo je napor.

E, da, samo nešto da pojasnim. Ako neko primeti da sam u tekstu spojila više stilova, to je namerno. Uravnilovka mi je dosadna. ¶

SONJA ĆIRIĆ

NE PROPUSTITE NOVU EPIZODU "ZUMIRANJA"

POLITIČKE EMISIJE U PRODUKCIJI NEDELJNIKA "VREME"

GOSTI FILIPA ŠVARMA OVOG ČETVRTKA, RADIVOJ CVETIĆANIN I DEJAN ANASTASIJEVIĆ RAZGOVARAĆE O SPOLJNOJ POLITICI ALEKSANDRA VUČIĆA

ČETVRTKOM U 18H UŽIVO NA WWW.VREME.COM
I NA: YOUTUBE I
FACEBOOK KANALIMA
"VREMENA"
KAO I NA OVIM
LOKALNIM
TV STANICAMA:

- TV ŠABAC
- TV SANDŽAK
- T1 ZAJEČAR
- TELEMARK ČAČAK
- TELEVIZIJA VALJEVO PLUS
- KRALJEVAČKA TELEVIZIJA KATV
- TV FORUM PRIJEPOLJE

I NA PORTALIMA JUŽNE VESTI I UŽIČKA NEDELJA

Koristite Raiffeisen Visa karticu za šansu da osvojite put na finale 2018 FIFA World Cup™ koji obezbeđuje Visa

VISA

worldwide partner

FIFA WORLD CUP RUSSIA 2018

Od 1. do 27. maja

Koristite Raiffeisen mPay aplikaciju putem mobilnog telefona ili beskontaktne Raiffeisen Visa kartice i možete osvojiti put na finale 2018 FIFA World Cup™ za dve osobe, kao i 10 LED full HD televizora od 49 inča, koje obezbeđuje Visa.

Raiffeisen BANK

raiffeisenbank.rs

IGRAJ PRODUŽETKE!

©2017 Visa. All Rights Reserved. ©2017 Getty Images

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec